

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Skupina SOŇA a její činnost v III. odboji
Group "Soňa" and its activity in the III. resistance

Lenka Švecová Zborníková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Alena Míšková, PhD.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk a dějepis se zaměřením na vzdělávání

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Skupina SOŇA a její činnost v III. odboji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 22. 3. 2015

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé práce paní doc. PhDr. Aleně Míškové, PhD., Mgr. Vlastě Měšťánkové z Národního archivu v Praze a Mgr. Jitce Bílkové z Archivu bezpečnostních složek v Praze. Můj dík také patří rodinám členů odbojové skupiny SOŇA, kteří mi pro zpracování práce poskytli své vzpomínky.

Anotace

Tématem bakalářské práce je působení ilegální odbojové skupiny SOŇA v Jablonci nad Nisou. Obsahem práce je činnost této skupiny v roce 1948, soudní proces s jejími členy v témže roce a v neposlední řadě i soudem stanovená vazba příslušníků skupiny v rozpětí let 1948 až 1956. Cílem práce je zmapovat strukturu výše jmenované skupiny, její činnost, průběh vyšetřování Státní bezpečností i soudního procesu a soudem stanovené vazby. Pozornost bude zaměřena především na vůdce i. s. SOŇA, Jaroslava Hanuše, a dva její aktivní členy – Karla Tomáška a Josefa Kouřila.

Ke zpracování bakalářské práce byly použity zejména archivní fondy a osobní vzpomínky Jaroslava Hanuše vydané vlastním nákladem pro rodinu a přátele. K doplnění byly použity vzpomínky sestry Jaroslava Hanuše – Karly Müllerové, syna Karla Tomáška - ing. Karla Tomáška a dcery Vladimíra Čumpelíka a Olgy Špůrové – Vladěny Babinové.

Klíčová slova

odboj, leták, skupina SOŇA, tábor, věznice, uranový důl, Bory, Jáchymov, Valdice, Hanuš, Kouřil, Tomášek, Čumpelík, Špůrová, Vaňátko

Summary

This bachelor thesis deals with the activity of the illegal resistance movement SOŇA within Jablonec nad Nisou. This paper describes the activities of this group in the year 1948, and the trial of its members in the same year as well as the sentencing handed down by the court between the years 1948 and 1956. The aim of the thesis is to describe the structure of this group, its activities, and the progress of the investigation by State security as well as the trial and the sentence. Attention is focused predominantly on the leader of SOŇA Jaroslav Hanuš and two active members – Karel Tomášek and Josef Kouřil.

The resources heavily used include the archive funds and personal memories of Jaroslav Hanuš, published by own cost for his family and friends. For completeness, the memories of Karla Müllerová, the sister of Jaroslav Hanuš, ing. Karel Tomášek, the son of Karel Tomášek and Vladěna Babinová, the daughter of Vladimír Čumpelík and Olga Špůrová were used.

Key words

resistance movement, group SOŇA, (concentration) camp, prison, uranium mine, Bory, Jáchymov, Valdice, Hanuš, Kouřil, Tomášek, Čumpelík, Špůrová, Vaňátko

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Pozice KSČ v poválečných letech.....	9
3. Vývoj politické situace v Československu v letech 1945 – 1948.....	10
4. Letákový odboj jako nedílná součást anonymní protirežimní resistance.....	12
5. Okolnosti vzniku ilegální skupiny SOŇA (dále jen i. s. SOŇA).....	17
6. Členové i. s. SOŇA a jejich působení v Jablonci nad Nisou.....	21
6.1. Jaroslav Hanuš.....	22
6.2. Josef Kouřil.....	29
6.3. Karel Tomášek.....	30
6.4. Vladimír Čumpelík.....	32
6.5. Olga Špůrová.....	34
6.6. Karel Vaňátko.....	34
7. Zatčení jednotlivých členů a jejich výslechy prováděné STB.....	35
8. Soudní proces s členy i. s. SOŇA.....	38
9. Žádosti o milost a proces jejich zamítnutí.....	43
10. Útěk z trestaneckého pracovního oddílu v dolu Kolumbus na Mostecku.....	50
11. Průběh výkonu trestu jednotlivých odsouzených v procesu s i. s. SOŇA.....	52
11.1. Jaroslav Hanuš.....	52
11.2. Josef Kouřil.....	60
11.3. Karel Tomášek.....	64
12. Závěr.....	66
13. Bibliografie.....	69
14. Seznam zkratek.....	71
15. Přílohy.....	72

1. Úvod

Téma práce jsem si zvolila jako výraz vyjádření nejhlubšího vděku a úcty vůči mému učiteli a příteli Jaroslavu Hanušovi, který se mi po léta věnoval a vštěpoval mi morální a duchovní hodnoty i v době, kdy byly režimem potlačovány, zatracovány a jejich šíření bylo trestně stíháno. Jaroslav Hanuš ze své vrozené skromnosti o svém věznění a prožitých útrapách nikdy nehovořil. Pravděpodobně na toto období svého života ani nechtěl vzpomínat. Přesto jsem přesvědčena, že by jeho osudy, ani osudy s ním odsouzených spoluvězňů neměly zůstat zapomenuty. Cílem práce je tedy pomocí analýzy pramenů a orální historie zmapovat nejen okolnosti vzniku a činnost odbojové skupiny SOŇA, ale i šest životních příběhů lidí, kteří byli s touto skupinou spojováni. Domnívám se, že historii tvoří nejen faktografické odborné publikace, ale že se její součástí stávají i pocity a prožitky pamětníků. Proto bych ráda ve své práci dala prostor ve velké míře osobním vzpomínkám.

K danému tématu se téměř žádná odborná literatura nevyskytuje. Při jeho zpracování bylo tedy nutné vycházet převážně z archivních fondů a osobních vzpomínek, i když ty jsou po šedesáti letech, které již uběhly od zmíněných událostí, místy mírně idealizovány. Jediný krátký knižní záznam o skupině SOŇA jsem našla v dvoudílné publikaci Antonína Kratochvíla „Žaluji“. Jaroslav Hanuš vydal pro úzký okruh svých blízkých knihu „Muklovské vyznání“, která je i přes zmíněné události z padesátých let spíše knihou duchovní.

K obecnému popisu doby a okolností procesu bylo možné využít práce Karla Kaplana, zejména knihu „*Pravda o Československu 1945 – 1948*“ a „*Tajný prostor Jáchymov*“ a Františka Bártíka „*Tábor Vojna*“ a „*Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949 – 1951*“. Z archivních fondů bych zmínila v Národním archivu v Praze na Chodovci fond „*Státní soud*“ a fond „*Správa Sboru nápravné výchovy – Osobní vězeňské spisy*“, v Archivu bezpečnostních složek pak fond „*Politické zpravodajství MV*“.

Vzhledem k tomu, že nikdo z pamětníků již nežije, bylo nutné pracovat se zprostředkovanými vzpomínkami potomků a rodinných příslušníků.

2. Pozice KSČ v poválečných letech

Poválečná euforie v osvobozeném Československu vedla nejen k uměle živeným falešným iluzím o možném návratu k předválečné hospodářské, sociální i politické situaci země, ale zároveň umožnila i posílení pozice Komunistické strany Československa ve společnosti. KSČ hrála neoddiskutovatelnou roli v odboji proti nacistickému režimu, v osvobození republiky, v solidaritě mezi vězni koncentračních táborů a své zásluhy na ukončení války měli i mnozí komunisté popravení nacistickým režimem. Již za války chystala KSČ více či méně veřejně poválečné úzké napojení na Sovětský svaz a silně prosovětské nálady ve společnosti začala zneužívat a podporovat hned po podepsání kapitulace německých vojsk. Komunisté si nenápadně a cíleně budovali svoji členskou základnu doplněnou sympatizujícími nečleny, o čemž svědčí i úryvky z publikace vydané v roce 1946 pod názvem „Můj poměr ke KSČ: projevy z řad pracujících inteligence“. V této brožuře 150 představitelů kulturní elity společnosti vysvětlovalo svůj kladný vztah ke komunistické straně a nabádalo občany, aby tuto stranu preferovali a podporovali. Např. dirigent Národního divadla Jaroslav Knobloch ke svému národu promlouval takto: *„Nejsem členem komunistické strany ani žádné jiné, avšak můj poměr ke KSČ je kladný. Jak pro její ideu, tak pro její státopornou orientaci vnější i vnitřní, pro její důkladný program slovanské vzájemnosti a vlastenectví, vykoupený v boji tolika příslušníky strany.“*¹ Redaktor, novinář a od roku 1921 člen KSČ Antonín Bouček viděl komunistickou stranu jako jedinou schopnou vedoucí sílu: *„Byli to čeští komunisté, kteří nikdy nezradili, nikomu se nevnucovali, ale vždy bojovali proti korupci, zradě a svinstvu v našich poměrech, protože správně viděli celý evropský a světový vývoj, poněvadž oni jediní mohou vésti lid k lepšímu životu pro svůj správný světový názor.“*² Univerzitní profesor Václav Černý se jako jeden z mála v této brožuře proti komunistické straně částečně vyhrnil: *„Můj poměr ke KSČ je nutně kladný a přesněji takový: Přijímám v plném rozsahu jejich formát, cíle komunistické přestavby lidské společnosti. Nepřijímám zdůvodnění těchto cílů a výklad vývoje tak, jak je podává historický materialismus. Nezdůvodňuji si svůj socialismus a nevysvětluji si člověka a život pouze z Marxe.“*³

¹ Můj poměr ke KSČ: projevy z řad pracujících inteligence, kol. autorů, vyd. KSČ, 1948, str. 49

² tamtéž, str. 20

³ tamtéž, str. 24

3. Vývoj politické situace v Československu v letech 1945 – 1948

Zdaleka ne všichni občané Československa však byli připraveni a ochotni potočit směřování své země místo k Západu na Východ. Po relativním zklidnění poválečné situace zapříčiněným kromě jiného odsunem německého obyvatelstva a potrestáním kolaborantů a zrádců rozsudky soudních tribunálů podle retribučních dekretů se otevřel prostor pro vyřešení vnitřních státních záležitostí. 26. května 1946 proběhly po jedenácti letech parlamentní volby. Nelze je ale nazvat „zcela svobodnými“. Počet kandidujících stran byl v Čechách i na Slovensku omezen na čtyři, tj. na kandidátní listině v Čechách byla Komunistická strana Československa (ve volbách získala 40,17 % hlasů, 93 mandátů), Československá strana národně socialistická (23,66 %, 55 mandátů), Československá strana lidová (20,24 %, 46 mandátů) a Československá sociální demokracie (15,58 %, 37 mandátů), na Slovensku byl poměr zvolených stran následující: Demokratická strana ve volbách získala 61,43 % a 43 mandátů, Komunistická strana Slovenska 30,48 % a 21 mandátů, Strana slobody 4,20 % a 3 mandáty a Strana práce 3,11 % a 2 mandáty. Celkem v Československu hlasovalo 7 099 411 voličů.

. Komunistická strana drtivě zvítězila, dosáhla v těchto volbách svého historicky nejlepšího volebního výsledku. Její předseda Klement Gottwald byl pověřen prezidentem Edvardem Benešem sestavit novou vládu. Ta se skládala z ministrů všech stran, které tvořily Národní frontu, čímž de facto neexistovala opozice a všechny strany tak byly zodpovědné za vládní politiku. 25. října 1946 byl parlamentem přijat vládou navržený dvouletý hospodářský plán státního řízení ekonomiky, který měl vést Československo k obnovení a zvýšení průmyslové produkce. 5. června 1947 vyhlásil americký ministr zahraničních věcí George C. Marshall rozsáhlý program hospodářské pomoci určený válkou zdecimované Evropě a vyzval jednotlivé země, aby upřesnily druh pomoci, kterou potřebují. Tato pomoc byla nabídnuta i Sovětskému Svazu. Ten však s odkazem na ztrátu suverenity a možnost vměšování do vnitřní politiky státu účast na Marshallově plánu odmítl. Československo nejprve přijalo účast na pařížské konferenci⁴ a jeho zástupcem zde byl ustanoven JUDr. Jindřich Nosek, velvyslanec v Paříži. Dne 10. července 1947 však na příkaz Sovětského Svazu odcestovala do Moskvy československá delegace (K. Gottwald, P. Drtina, J. Masaryk a další) a J. V. Stalin zde osobně zakázal Klementu Gottwaldovi jakoukoli účast na hospodářských aktivitách Spojených států. Sovětská strana dosáhla

⁴ Konferenci svolal jako reakci na Marshallův plán britský ministr zahraničí Ernest Bevin 23. června 1947. Měla se zde projednat konkrétní pomoc jednotlivým zemím. Konference se původně zúčastnila i sovětská delegace, která však po týdnu svoji účast ukončila z již výše zmíněných důvodů.

svého pomocí hrubého nátlaku, hrozeb a vydírání. Jan Masaryk při svém návratu údajně pronesl větu, která tuto situaci zcela vystihovala: „*Odjížděl jsem do Moskvy jako československý ministr zahraničí a vracím se jako Stalinův slouha.*“⁵

Komunistická strana stále více cíleně zneužívala svoji mocenskou pozici podepřenou mocným východním spojencem a postupně se jí podařilo ovládnout Sbor národní bezpečnosti, některá ministerstva⁶, armádu i dělnickou organizaci. V lednu 1948 byla do Prahy tajně vyslána brigáda KGB speciálního určení pod vedením generála Pavla Sudoplatova. Ten měl za úkol připravit tajnou schůzku s prezidentem Benešem a navrhnout mu, aby důstojně opustil svůj post a předal moc Klementovi Gottwaldovi⁷. Krize se vyhroutil 12. února 1948, kdy bylo odvoláno osm nekomunistických velitelů SNB v Praze. Nekomunističtí ministři vlády požadovali odvolání tohoto rozhodnutí, byli však Klementem Gottwaldem odmítnuti s tím, že ve vládě nebyl přítomen, údajně kvůli nemoci, ministr vnitra Václav Nosek.⁸ Od 18. února probíhala mobilizace členů strany a dělníkům byly v továrnách rozdávány zbraně. Komunistická strana pořádala četné agitační schůze na podporu Klementa Gottwalda. Dne 20. února na mimořádné schůzi vlády podalo dvanáct ministrů z dvaceti šesti demisi jako vyjádření nesouhlasu s odchodem velitelů SNB. Komunistická strana využila masové manipulace a prostřednictvím rezolucí, demonstrací, zakládáním akčních výborů a nezákonným vyzbrojováním Lidových milicí tlačila na nerozhodného prezidenta Edvarda Beneše. Ten 25. února v 16:30 hod. ustoupil nátlaku a demisi nekomunistických ministrů přijal. Komunistická strana v Československu zvítězila.

Okamžitě po uchopení moci došlo k prvním politickým čistkám. Byli stíháni poslanci, kteří údajně ohrozili bezpečnost státu před a během únorového převratu. Z parlamentu bylo vyloučeno již 5. března 70 nekomunistických poslanců; někteří byli zbaveni poslanecké imunity a vydáni trestnímu stíhání (J. Ursíny, V. Krajina, O. Hora, F. Hodža a další). Více než 40 poslanců odešlo během března 1948 do emigrace. I v nekomunistických stranách

⁵ FEIERABEND, Karel Ladislav: Politické vzpomínky III, Brno, Atlantis, 1996, s. 356

⁶ Ministerstvo vnitra – Václav Nosek, ministerstvo informatiky – Václav Kopecký, ministerstvo financí – Jaromír Dolanský, ministerstvo zemědělství – Július Ďuriš, lze zahrnout i ministerstvo obrany – Ludvík Svoboda (nestranický ministr)

⁷ *Když mě Molotov přijal ve své kanceláři, tak mi nařídil odjet do Prahy a zajistit si tajnou schůzku s Benešem. Měl jsem ho požádat, aby odešel se ctí a předal moc vůdci komunistů Gottwaldovi. ... Molotov zdůraznil, že nemám pravomoc vyjednávat o žádných otázkách české politiky, pouze mám předat jasný vzkaz a nechat na Benešovi, jak zajistí námi vítané řešení.*: SUDOPLATOV, Pavel: Special Tasks, NY 1995, str. 233/235

⁸ Jako ministr vnitra (1945–1953) a člen předsednictva ÚV KSČ byl klíčovou osobností v procesu ovládnutí Československa komunisty. V letech 1945–1948 využil svých pozic na ministerstvu jednak k rozsáhlé infiltraci policie naprosto oddanými stoupenci komunismu, jednak k vytvoření téměř čistě komunistické STB a jednak k dalšímu posílení stranických pozic.

probíhaly rasantní změny. Do jejich vedení byli dosazováni lidé „obrodného“ proudu, připraveni s komunistickou stranou spolupracovat. 10. března přijalo Národní shromáždění program Gottwaldovy vlády, kde byl zakotven požadavek na novou ústavu, pozemkové reformy a znárodnění podniků s více než 50 zaměstnanci. Téhož dne v časných ranních hodinách bylo nalezeno tělo Jana Masaryka na nádvoří Černínského paláce. Příčina smrti – pád z okna. Jeho smrt byla vyšetřována loajálními příslušníky Státní bezpečnosti a byla uzavřena přes mnoho rozporných faktů jako sebevražda.⁹ Prezident Edvard Beneš se poprvé pokusil vzepřít komunistickému nátlaku a odmítl podepsat tzv. květnovou ústavu, která byla likvidační pro demokratické státní zřízení. Na nátlak a výhrůžky však 7. června 1948 abdikoval na svůj post prezidenta a stáhl se do ústraní do Sezimova Ústí, kde 3. září téhož roku zemřel.

4. Letákový odboj jako nedílná součást anonymní protirežimní resistance

Po únorových událostech nastolila vláda Klementa Gottwalda tvrdé represe. Zákon o Státní bezpečnosti č. 149/1947 Sb. byl sice schválen již v roce 1947, v roce 1948 však byl novelizován a rozšířen Zákonem o národní bezpečnosti 286/1948 Sb. V tomto období již bylo úkolem StB identifikovat, vyšetřovat a zpracovávat (případně i likvidovat) oponenty KSČ a komunistického režimu obecně¹⁰. K tomu StB používala metody, ve kterých její vyšetřovatele školili sovětsí poradci a příslušníci NKVD. Metody se pohybovaly ve škále nátlaku, vydírání, uplácení až po mučení a smrt způsobenou fyzickým násilím. Vyšetřovatelé byli lidé neznalí zákona a bez zkušeností, jejichž jedinou autoritou byla komunistická strana a jediným argumentem fyzické i psychické násilí. Příslušníky StB se většinou lidé nestávali z ideologického přesvědčení, ale z touhy po moci a kariéřním postupu. Stejně tak, jako ze strany bezpečnostních složek, tak i v dalších oblastech života docházelo dnes a denně k novým omezením, která se společnosti úzce dotýkala. Další

⁹ Z projevu Václava Noska, ministra vnitra (1945 – 1953) 10. března 1948: „Na základě prvních výsledků zahájeného šetření mohu již říci, že jde o dobrovolnou smrt ... V důsledku zhoršující se nemoci nastala v noci u ministra Masaryka nervová krize. Bylo zjištěno, že v posledních dnech trpěl nespavostí, a podle zanechaného množství nedopalků z cigaret lze usuzovat, že tomu tak bylo i této noci. Kolem 6. hodiny ranní nastalo u ministra Masaryka vyvrcholení dostavením se prudké ranní deprese, která se stupňovala až do náhlého pomnutí smyslů. To vše společně vedlo k tomu, že v nekontrolovatelném duševním stavu dnes kolem 6. hodiny ranní se odebral z ložnice do sousední koupelny, z jejíhož okna vyskočil na nádvoří Černínského paláce, kde asi za půl hodiny byl nalezen již mrtev.“

¹⁰ „Po únoru 1948 došlo k prudkému nárůstu počtu vězňů v Československu. K 15. 5. 1950 již političtí vězňové převažovali nad ostatními skupinami. Z celkového počtu 32 638 vězňů bylo 11 026 politických, 10 621 retribučních, 9 634 kriminálních a 1 357 odsouzených za černý obchod.“: PETRÁŠOVÁ, L., Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949–1961, Praha 1992, s. 337.

neočekávané znárodnění majetku, kolektivizace zemědělství, intenzivní odpor státu vůči církvi a významným spolkům spojeným s první republikou, nesplnitelné normy plnění plánu, nedostatek léků, jídla, běžných životních potřeb a neschopnost společnosti vzdorovat vedla k nárůstu „lidové tvořivosti“. Do oběhu se čím dál více dostávala anonymní provolání burcující národ z letargie, z komunistického područí, z nadvlády Sovětského svazu. Tyto letáky se navracely k myšlenkám prezidentů Tomáše Garrigue Masaryka a Edvarda Beneše, odsuzovaly prezidenta Klementa Gottwalda a zesměšňovaly jeho ženu Martu, jež se neúspěšně snažila vyrovnat osobnosti Hany Benešové. Texty letáků, mimo jiné, poukazovaly na nesrovnalosti uváděné v tisku a rozhlase, na podobnost nacistické a komunistické totality, na blahobyt komunistických potentátů. Dodnes se jich dochovalo velké množství. Jejich hlavním sběratelem byly především složky StB.

„Všem poctivým lidem!

Všechno zlé je k něčemu dobré. Tak jako za německé okupace objevili se všichni zrádci, tak i dnes za komunistické diktatury vyplul jako olej na vodu všechen hnusný lidský plevel. Jsou dva druhy komunistů, násilníků a rozených otrokářů. Tyto lidské nestvůry pod záminkou zničení kapitalismu vytvořily největší kapitalismus státní a tím dostaly do rukou moc nejen politickou, ale i hospodářskou. ... Druhý druh komunistů jsou duševní ubožáčkové, zfanatizovaní slibovanou šťastnou budoucností tak, že se stali pouhými mluvícími automaty a jednajícími jedině tak, jak vedoucí druh komunistů jim namluví neb nařídí. ... Oba druhy komunistů jsou však zapřísáhlými nepřáteli všech lidských svobod, první druh vědomě, druhý druh nevědomě ...“.

„Dnes u nás vládou zrádné figurky dirigované všemocnou Moskvou. Žalářník Gottwald ... šíří do světa zprávy o socialismu, svobodě a demokracii v ČSR. ... není úcty k právům jednotlivého dělníka, jen mrtvý kolektiv, zrobotizovaný, má v očích zaprodanců Moskvy právo na existenci.“

„Všichni zajisté již víte smutnou událost! Pan prezident Beneš jest mrtev. Na jeho smrti mají přímou účast Klement Gottwald a Antonín Zápotocký. ... oba jmenovaní s ním jednali hrubě, ne jako s člověkem. Výhrůžky, řvaní, jedním slovem gestapo. Je známo, že SSSR přímo řídila únorové události. ... a nyní, když jest mrtev, všichni ho nazývají velkým člověkem a roní falešné slzy.“

„Věrní stoupenci a zastánci idejí Tomáše Masaryka a Edvarda Beneše. Zavazujeme se a při jejich památce slibujeme, že boj za demokratické svobody a práva všeho

československého lidu povedeme přes všechny hrozby perzekucí tak dlouho, dokud zotročovatelé definitivně nepadnou.“

„Lide český! Datum Tvého osvobození od komunistické diktatury spočívá v Tvých rukou. Dokaž, že svým bojem na svém místě umíš si uhájit svoji svobodu a demokracii. ... Dnes každý komunista již ví, že nemůže být vlastencem a komunistou zároveň. Buď jedno, nebo druhé. ... Tato bublina dnes splaskla. ... Je nejvyšší čas, aby si všichni Češi bez rozdílu politické příslušnosti uvědomili, že nám hrozí strašné nebezpečí, budeme-li i nadále zastrašeni.“

„Jen zbabělí odrodilci, kteří pod ochranou policie a dočasné cizí moci rdousí náš národ jako jedovatí hadi, mohou se domnívati, že českému Sokolovi lze nahnat strachu výhrůžkami. Nezničila nás surová bota německých nacistů a nezničí nás bohdá ani odporne slintání bolševických epileptiků.“

„Českoslovenští vojáci ... Celá řada Vašich vysokých velitelů, věrných národu a republice, byla z armády odstraněna a jejich místa jsou obsazována zaprodanými kariéristy. Další čistka v armádě pokračuje. Vaším nejvyšším velitelem je nyní jedině Váš národ, vojenská čest a svědomí ...“.

„Existuje-li u nás nějaký blahobyt a nadšení, nutno je hledati výhradně mezi ministry, poslanci, národními správci apod., nikoli však mezi pracujícím lidem. Stále vzrůstající nedostatek a podvýživa nemůže ostatně nikomu býti žádnou vzpruhou. ... Absolutní oddanost lidu dnešnímu režimu je takového rázu, že ministr vnitra, aby lidovou vládu Klementa Gottwalda uchránil před případnými následky přemíry této lásky a oddanosti, dal všechny její členy a rodinné příslušníky hlídati tajnou i uniformovanou stráží SNB. ... komunističtí pseudožurnalisti, jimž ještě dnes lesknou se brady po tuku z americké pomoci, pějící ódy na Sovětský svaz a na Stalina a nestydatě kydají špínu na Trumana a Ameriku.“

„Každý bez rozdílu stavu a povolání pomoz na svém místě bojovat jak v továrně, v dole, v kanceláři, v zemědělství na poli za svoji nezávislost a plň svoji vlasteneckou povinnost jako řádný občan československé republiky. Nič a pomoz ničít příživníky společnosti, kreatury z KSC toužící po moci a plných korytech.“

„Občané, republiky československé, obracíme se na vás s výzvou, abyste jakýmkoli způsobem přispěli k odstranění komunistického teroru. Uvědomte si, že vaši synové neprolévali českou krev pro „samozvanou zločineckou vládu komunistů“. Nezapomeňte, že z jedné tyranie jsme se tvrdě vykoupili a do druhé nás zavlékli rudí desperátové. Jsme

národ kulturní, který miluje svobodu a nikoli teror, sprosté násilí a hnusnou propagandu. ... Vyzýváme vás všechny k odboji a přímému boji proti komunistickým stvůrám. Nebát se o svůj život, osobní svobodu, nebát se bolesti, perzekuce, nebát se o kariéru, majetek, nebát se o nic a ničeho!!!“¹¹

Letáková tvorba neměla jen podobu nabádání k boji a poukazování na nedostatky ve společnosti. Dokázala i pobavit, byť v konečném důsledku z básní dýchal smutek:

„Soud Boží

*Žaluje před trůnem Páně smutný český národ,
Bože, poslušně ti hlásím, že jsem z toho marod.
Sotva z poroby jsem vyváz, tři jsou tomu léta,
po té naší svobodičce už je zase veta.*

*Tentokrát to nejsou Němci, ale naši lidi,
co tu provádějí věci, že se člověk stydí.
Na jedné tu máme straně velkou smečku oslů,
kteří dají na víru, lži rozhlasových poslů. ...*

*Hrají si na vůdce lidu, vraždí, loupí, kradou,
kritiku však sebemenší nazývají zradou.
Každý z nás již tíhu cítí bolševické boty,
po stu letech lid se vrací opět do roboty.*

*Špiclové tu kolem krouží, policajt nás hlídá,
jak má ještě dlouho trvat tahle naše bída? ...
Smiluj se, Ty dobrý Bože, udeř svojí pěstí*

¹¹ ABS, fond Politické zpravodajství MV (2M) – 10700, nestránkováno

do pochopů Stalinových, vrať nám trochu štěstí.

*Víme dobře, že nás málo, že jsme lidé chudí,
nedej však, by v naší zemi poroučeli Rudí.*

Zamyslí se dobrý Otec, potřásá hlavou,

takto pánům objasňuje situaci pravou:

*„Slyšte, pomalu, však jistě moje mlýny melou,
lépe, když teď bez okolků zvíte pravdu celou. ...*

Jak vypadá stát a národ za dělnické vlády,

to svět poznal na příkladu Hitlerovic Ády.

*Ten měl také bez ustání plnou kušnu lidu,
ani chvíli neměl stání, by je nechal v klidu.*

Když teď násilnické stvůry svobodu vám vzali,

mnozí z vás té lživé bandě do služeb se dali. ...

*Že vás nemám příliš v lásce, soudruzi, to vězte,
to, co jste si nadrobili, to si také snězte!“¹²*

Na konci letáku se nachází dovětek – rada, která s ním naložit: *„Bud' opatrným, rozšiřuj, opisuj, vlož leták do schránky, neb jiným způsobem, jen ne osobně, abys nebyl přistižen. Nikdy neprozrad', od koho leták máš, výmluvu měj vždy připravenu.“¹³* Bohužel se tato rada nedostala do rukou členům „ilegální skupiny SOŇA“. A pokud ano, nerespektovali ji.

¹² tamtéž

¹³ tamtéž

5. Okolnosti vzniku ilegální skupiny SOŇA (dále jen i. s. SOŇA)

15. září 1948, tedy již po zatčení členů tzv. ilegální skupiny SOŇA, vypovídal jako svědek „výkonný orgán pobočky oblastní úřadovny státní bezpečnosti“ v Jablonci nad Nisou, obvodní kriminální inspektor Jan David¹⁴: „... asi od června 1948 se počaly v Jablonci nad Nisou objevovati letáky¹⁵, které svým obsahem byly zaměřeny proti vládním činitelům a proti nynějším poměrům v naší republice. Letáky se objevovaly jak v Jablonci nad Nisou tak později i v blízkém okolí, byly různého druhu a byl nalezen vždy také celkem nesterýpný počet, ale pokud je mi známo, nejvýše asi 40 kusů ... Některých letáků byl nalezen počet zcela nepatrný a to také jen tři nebo čtyři kusy. Těmito letáky byla veřejnost značně zneklidňována a bylo to pozorovati zejména u pracujících, kteří nám letáky přinášeli a byli jejich výskytem pobouřeni. I činitelé lidové správy poukazovali na výskyt letáků, na neklid veřejnosti a naléhali na vypátrání pachatelů.“¹⁶ Obdobně vypovídal i Davidův kolega, obvodní kriminální inspektor Josef Višňák¹⁷. Uvedl, že letáky byly značně ostře vedeny proti společenskému zřízení, že zachyceny nebyly zdaleka všechny, měly „štvavý obsah“ a ... byly adresovány československému lidu, jednou i členům SNB. ... Bylo v nich ku příkladu mluveno o naší republice jako o Rusko-komunistickém protektorátu, bylo voláno do boje, vyzýváno k bojkotu apod.“¹⁸ U většiny z těchto letáků zůstal autor neodhalen. Jinak tomu ale bylo s letáky, které byly šířeny po Mlýnské ulici v Jablonci nad Nisou dne 31. srpna 1948. Některé z nich byly i ve schránkách a zastrčeny pod domovními dveřmi. Pravděpodobně by měly stejný osud, jako jejich předchůdci, nebýt snaživého občana, který jeden z nalezených letáků odnesl na místní pobočku SNB. O jeho roli v odhalení skupiny se mluví pouze v jediném protokolu, a to ve výslechu svědka, obvodního kriminálního inspektora Josefa Višňáka, který uvádí: „Dne 2. 9. 1948 nějaký občan, jehož jméno mi není známo, přinesl leták, který je nadepsán:“ Slova prezidenta E. Beneše ke Gottwaldovi a Noskovi v únoru 1948“ a v němž byla asi uprostřed osamocená slova „Věrní zůstaneme“. Nejsou mi známy bližší okolnosti, za jakých byl leták nalezen, ale byl nalezen v kanceláři Místního národního výboru v Jablonci nad Nisou, kde společně pracují i obvinění ... Nikdo z nich nepřiznal, že by o tomto letáku něco věděl, ale u jedné z obviněných byl nalezen

¹⁴ Jan David, oblastní úřadovna StB Jablonec nad Nisou, 37 let, ženatý, římský katolík, nar. Libořezy (okr. Jindřichův Hradec)

¹⁵ ukázky viz. kapitola 3

¹⁶ NA, Státní soud HP 3/48, nezpracován, výslech Jan David

¹⁷ Josef Višňák, oblastní úřadovna StB Jablonec nad Nisou, 36 let, ženatý, římský katolík, nar. Dolní Přím (okr. Hradec Králové)

¹⁸ NA, StS, HP 3/48, výslech Josef Višňák

*leták označen i. s. SOŇA.*¹⁹“ Paradoxně byl tedy leták jiného autora příčinou odhalení činnosti „ve skutečnosti neexistující“ ilegální skupiny SOŇA.

Jaroslav Hanuš, Josef Kouřil a Karel Tomášek byli přátelé a kolegové z Okresní národní pojišťovny v Jablonci nad Nisou. Zde byl Jaroslav Hanuš zaměstnán od 1. července 1948, tedy velmi krátce, bylo mu pouhých 19 let! I jeho přátelé byli velmi mladí – Kouřil byl 22 let starý, Tomášekovi bylo čerstvých dvacet let. Kromě pracovních povinností všechny tři spojovala i nespokojenost se současnou politickou situací v Československu, s vládou Komunistické strany Československa, se směřováním k sovětizaci, s praktikami státní bezpečnosti a celkově s poválečným vývojem v zemi. Všichni tři inklinovali k západním demokraciím, ctili myšlenky prezidentů Tomáše Garrigue Masaryka a Edvarda Beneše a byli hluboce zklamáni únorovými událostmi roku 1948. Na svých přátelských setkáních o těchto věcech hojně diskutovali a konstruovali formy odboje, kterými by se proti stávajícímu režimu vyhranili a „jej sabotovali“. Podobné setkání se odehrálo i v polovině srpna 1948. Jaroslav Hanuš ve svém výslechovém protokolu uvedl: „*Pět dní na to (tj. okolo 20. srpna) sešli jsme se v mém bytě, já, Kouřil a Tomášek, a tam jsme se usnesli na tom, že budeme rozšiřovati letáky proti nynějšímu režimu. Za několik dní na to potom Kouřil zhotovil koncept onoho letáku, který já jsem ještě opravil. Onen leták obsahoval hesla, že národu vládne 15% menšina KSČ, heslo „Ať žije prezident Beneš“ a pod.*“²⁰ K témuž uvedl Karel Tomášek: „*Já jsem do bytu přišel, když už byli Kouřil s Hanušem oba přítomni, a viděl jsem, že měli napsaný nějaký leták. Tento jsem četl, koncipování tohoto letáku jsem se neúčastnil. A nevím, kdo z nich jej koncipoval. Leták se mi zdál příliš ostrý a dlouhý, a proto jsem řekl, aby jej upravili, tj. zkrátili a zmírnili. Pokud jsem byl v bytě Hanušově přítomen, k žádné další úpravě dle mého názoru nedošlo. V bytě jsme zpívali a pak jsme se rozešli.*“²¹ Josef Kouřil ještě doplnil, že předmětný leták koncipoval z novin Svobodné slovo, z čísla tištěného ještě před únorem 1948. Text letáku získal takto definitivní podobu:

„Čechoslováci!

Komunistická strana rozvinula největší zamlžovací politický manévr v naší politické historii. Naučila se zacházet s pravdou a lží tak bezostyšně, že stojí nyní sama proti našemu národu. 15 % menšinou diktuje již jen ze strachu o vlastní krky zkrachovalých existencí.

¹⁹ tamtéž

²⁰ tamtéž, výslech Jaroslav Hanuš

²¹ tamtéž, výslech Karel Tomášek

Je to kus tragédie, že neodešel teror z našeho života se jmény Petschků, Weimannů a Schichtů, ale že se vyvinuly snahy, aby se teror stal příslušenstvím našeho národního života. Nejlepší lidé museli odejít z domova, jako odcházeli již několikrát.

Je na nás, abychom dali průchod spravedlnosti. Celá naše tradice národní a naše kultura volá do pohotovosti a přikazuje neustoupit. Nespěte a pomyslete si: dnes mně, zítra tobě. Netrpte žádné bezpráví okolo sebe – docílíte toho, že budou všichni zastrašení, kteří bezpráví zamýšlejí.

Semkněte se pro boj k spravedlnosti. Nebojte se, nejste sami, za vámi stojí většina.

Zdar všem silným a odvážným vlastencům a nezávislé ČSR.

Zdar presidentovi E. Benešovi.

ČSL. strana NAR. SOC. i.s. SOŇA²².

Výsledky jednotlivých aktérů si však časově odporují. Jaroslav Hanuš uvedl, že myšlenka rozšiřovat protistátní letáky vznikla už okolo 20. srpna. Josef Kouřil však vypověděl: „Dne 26. srpna ve čtvrtek mi říkal Hanuš cestou z úřadu do závodní kuchyně, že slyšel u holiče o nějaké letákové akci, a o tom, že byl kvůli tomu někdo zavřen. Jaké letáky byly rozšiřovány a kdo tuto akci prováděl, to vůbec nevím. Tato okolnost nám dala podnět k tomu, že bychom také měli nějaké protistátní letáky rozšiřovati.“²³ Státní bezpečnost se nad tímto nijak nepozastavila, pravděpodobně proto, že skutková podstata činu byla již obviněným prokázána.

Po zkoncipování letáku si jeho koncept ponechal Kouřil, který jej dle dohody měl přepsat na cyklostylovou blánu.²⁴ Hanuš ve svém výsledku uvedl: „Umluvili jsme se dále při téže příležitosti, že Kouřil předá blánu Tomáškovi a že tento ji potom na cyklostylovém přístroji rozmnoží.“²⁵ K tomu Tomášek doplnil: „Já jsem byl vyzván, abych leták rozmnožil, jelikož mám přístup k cyklostylu. Původně chtěli, abych leták rozmnožil v noci, že tam všichni společně půjdeme, já však jsem to pokládal za zbytečné, a proto jsem raději

²² ABS, PZ MV (2M), 10700

²³ NA, StS, HP 3/1948, výslech Josef Kouřil

²⁴ „Doznávám se, že jsem obsah tohoto letáku napsal dne 27. srpna 1948 v úřadovně ONP v Jablonci n. Nisou ve své kanceláři na psacím stroji zn. Remington, a to na voskovou blánu, abych to připravil k rozmnožení. Do kanceláře přišel jsem za tím účelem o 6:00 ranní, když ještě nikdo z úředníků v kanceláři nebyl ...“.; ABS, V-2069 UL, protokol z výslechu Josefa Kouřila ze den 3.9.1948

²⁵ NA, StS, HP 3/1948, výslech Jaroslav Hanuš

slíbil²⁶, že leták rozmnožím ve dne v úřadovně Národního pojištění. ... Blánu, kde předmětný leták byl natisknut, mi přinesl druhý den po oné schůzce Kouřil do kanceláře. ... Rozmnožení jsem pak provedl v polední přestávce, nikdo jiný přítomen nebyl. Letáky v počtu asi 150 ks jsem, myslím, předal Hanušovi.²⁷ Letáky samotné posléze Hanuš s Kouřilem opatřili razítky z dětské tiskárny (hranaté modré razítko) – Čsl. strana nár. soc. a označením i. s. SOŇA. Zkratka „i. s.“ měla letáku dodat na důležitosti a věrohodnosti. Měla simulovat činnost ilegální odbojové skupiny a informovat tak veřejnost o protirežimních akcích na Jablonecku. Jméno SOŇA zvolil Jaroslav Hanuš bez hlubšího smyslu. V této době, jak všichni tři svorně tvrdili, žádná ilegální odbojová skupina SOŇA neexistovala. Byla uměle vytvořena tehdejším režimem za účelem exemplárního soudního procesu, který měl být a byl se členy skupiny veden. Kromě tří jmen opravdových aktérů „letákového odboje“ k ní byli připojeni ještě tři lidé: Karel Vaňátko, Vladimír Čumpelík a jediná žena – Olga Špůrová. Kouřil ani Tomášek nikoho z nich do té doby nikdy neviděli. Hanuš se znal s Čumpelíkem od července 1948, kdy u něj Hanuš 20 dní bydlel a Čumpelík se mu snažil obstarat v Jablonci vlastní byt. Znal se také s jeho snoubenkou Olgou Špůrovou, která do Čumpelíkova bytu pravidelně docházela. Vaňátko byl kolegou Špůrové, se kterou sdílel jednu kancelář Místního národního výboru v Jablonci nad Nisou. Do doby svého zatčení vídal Hanuše pouze v závodní jídelně, Kouřila a Tomáška nikdy neviděl.

Hotové letáky i s označením i. s. SOŇA zůstaly do 31. 8. 1948 v držení Hanuše. S Kouřilem čekali na vyjádření Tomáška, zda se zapojí do jejich distribuce a kdy. Tomášek však svoji účast na této akci neustále odkládal: *„Když jsme viděli, že Tomášek se jaksi zdráhá letáky rozhazovati, dohodli jsme se společně s Kouřilem, že letáky rozhodíme sami, a to při cestě z úřadu, v pondělí 30. srpna. Umluvili jsme si schůzku u mne v bytě asi v 9 hodin večer. Kouřil skutečně přišel a šli jsme společně Jabloncem a vrátili jsme se až do Vrchlického sadů, ale cestou jsme nerozhodili žádné letáky. V těchto místech bydlí Čumpelík, se kterým jsem se znal již dříve. ... Do této končiny jsme šli proto, že tu byly tmavé ulice a že jsme také chtěli vyvarovati se eventuálního vyrušení. ... Letáky jsme rozhazovali po ulici, u Čumpelíka jsme hodili leták pod domovní dveře. ... Letáky jsme také rozhodili v Mlýnské ulici a v ulicích přilehlých. Asi 150 – 200 ks. Trvalo nám to asi od 10*

²⁶ „Ježto jsem neměl mnoho chutí k natisknutí a rozšíření letáků, nazývali mě Kouřil a Hanuš zbabělcem. Rozhodl jsem se tedy a také jsem jim sdělil, že leták nacyklostyluji ... Letáky jsem vyhotovil během nepřítomnosti úředníka Jarky, kdy byl jmenovaný na dovolené.“; ABS, V-2069 UL, protokol s Karlem Tomáškem z 3.9.1948

²⁷ tamtéž – výslech Karel Tomášek

do 12 hod. v noci.“²⁸ Druhý den po rozmístění letáků se Hanuš zastavil doma u Čumpelíka, aby si vyzvedl ručník, který zde předtím zapomněl. Byla zde přítomna i Čumpelíkova snoubenka Špůrová. Čumpelík upozornil Hanuše na nalezený leták. Celkem našel pod dveřmi tři kopie, z nichž dvě spálil, a jednu předal Špůrové s radou, ať ji také zničí. Ta leták dle vlastní výpovědi bez valného zájmu zastrčila do kapsy kabátu. Při Hanušově návštěvě se Čumpelík o nález letáku a jeho obsahu zmínil a z Hanušovy reakce poznal, že ten má s letákem cosi společného. Po krátké rozmluvě Hanuš přiznal, že on a jeho přátelé jsou autoři a žádal Čumpelíka, aby toto nikomu nesděloval.

1. září 1948, tedy v zápětí poté, co Hanuš přiznal své autorství letáku, ukázala Špůrová tento leták v kanceláři Karlovi Vaňátkovi: „Vyňala jej z kapsy svého kabátu a předložila mi jej k přečtení. ... Upozornil jsem ji, že to jsou samé hlouposti, a prohlásil jsem, že ten, kdo to psal, jistě bude zavřen. Špůrovou jsem vyzval, aby leták raději zničila. Více jsem letáku nevěnoval pozornost, dále jsem ho nerozšiřoval ani obsah jeho dále nesděloval. Domníval jsem se, že Špůrová jej podle mé rady skutečně zničí a tím jsem myslel, že jsem učinil své povinnosti za dost. Kdo byl autorem letáku, jsem nevěděl, to jsem se dozvěděl až na pobočce StB v Jablonci. ... Chtěl jsem věc oznámiti na MNV tajemníku Novotnému, ale Špůrová však posunky dávala najevo, abych tam nechodil. ... Špůrová mi ještě druhý den říkala, že leták ukazovala ještě nějakému svému známému, jeho jméno však neznám.“²⁹

6. Členové i. s. SOŇA a jejich působení v Jablonci nad Nisou

Jak je zřejmé z výpovědí zatčených aktérů, do této doby byla ilegální skupina SOŇA pouhým amatérským konstruktem idealistických mladíků. Po jejich výsleších³⁰ však Státní bezpečnost začala připravovat jeden z prvních demonstrativních procesů. Ten měl být precedentem pro další, jež měly vbrzku následovat. Pro tento účel bylo třeba, aby autoři nebyli souzeni jako jednotlivci, nýbrž aby bylo možné zdůraznit vysokou společenskou nebezpečnost jejich konání a díky tomu tak udělit tresty při horní hranici trestní sazby. Ještě několik málo dnů, přesně do 6. října 1948, měl platit Zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky. Zákon č. 231/1948 Sb., který jej nahrazoval, však již rozlišoval činnost jednotlivce a činnost skupiny, a to takto:

²⁸ tamtéž, výslech Jaroslav Hanuš

²⁹ tamtéž, výslech Karel Vaňátko

³⁰ Sestra Jaroslava Hanuše, paní Karla Müllerová, uvedla v rozhovoru s autorkou práce, že výslechy jejího bratra byly vedeny velice brutálně, byl ponižován, týrán a zastrahován (v archivu autorky).

Sdružování proti státu

(1) Kdo se s někým spolčí v úmyslu podvraceti samostatnost, ústavní jednotnost nebo územní celistvost republiky anebo její lidově demokratické zřízení, její společenskou nebo hospodářskou soustavu anebo její národní povahu, zaručené ústavou, bude potrestán pro přečin tuhým vězením od tří měsíců do tří let,

(3) Kdo založí organizaci v úmyslu podvraceti samostatnost, ústavní jednotnost nebo územní celistvost republiky anebo její lidově demokratické zřízení, její společenskou nebo hospodářskou soustavu nebo její národní povahu, zaručené ústavou, nebo kdo k takové organizaci přistoupí nebo se účastní její činnosti anebo ji neb její členy podporuje v podvratných snahách, bude potrestán pro zločin těžkým žalářem od jednoho roku do pěti let, a je-li tu zvláště přitěžující okolnost, od pěti do deseti let.³¹

Obžaloba podaná Státním zastupitelstvím v Liberci dne 15. 9. 1948 již proti „skupině Jaroslava Hanuše“ vyvolala téměř v zápětí hlavní přelíčení. To proběhlo 17. září 1948. Účastní byli všichni obžalovaní osobně.

6.1. Jaroslav Hanuš

Jaroslav Hanuš se narodil 15. prosince 1928 ve Stodůlkách u Prahy rodičům Jaroslavu Hanušovi³² a Růženě, rozené Černé³³. Jako chlapec byl prý velice hodný a tichý. Vyrůstal v domku na vesnici, chodil pást kozy a volný čas trávil s kamarády v přírodě,³⁴ případně ve společnosti o rok a půl mladší sestry Růženy³⁵. Po měšťanské škole a po rozluce rodičů začal jako desetiletý navštěvovat jezuitské arcibiskupské gymnázium v Praze Bubenči, kde také pobýval v internátu. Studenti gymnázia tu byli formováni intelektuálně, duchovně i fyzicky. Kromě náročného studia především humanitních oborů a jazyků nebyly zanedbávány ani přírodní vědy a matematika. Nedílnou součástí studia byl i sport, hudba, divadlo, duchovní cvičení, výlety a poutě. Ústav měl svůj vlastní orchestr, později i dechovku, pořádal sportovní utkání žactva a školní akademie, vydával "Zprávy z Bubenče" a další studentské časopisy. Součástí moderního vybavení školy byla i observatoř. Více než polovina studentů odešla na studia teologie a stali se kněžími.

³¹ <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon231-232-1948.pdf> 30. 10. 2014

³² úředník úrazové pojišťovny, s rodinou trvale nežil, jelikož bylo manželství Hanušových v roce 1942 soudně rozloučeno; ABS, vyšetřovací spis V-2069 UL, protokol s Jaroslavem Hanušem, 3.9.1948, nezařazeno

³³ Růžena Hanušová se po rozvodu provdala za Karla Svobodu, řidiče továrny na letecké stroje v Praze; tamtéž

³⁴ ze vzpomínek sestry Karly Müllerové – archiv autorky

³⁵ sestra Růžena žije v Hanušově rodném domku dodnes

Gymnázium vychovalo několik generací české křesťanské inteligence³⁶. Jaroslav Hanuš si už od dětství přál být knězem a na roky v koleji vzpomínal: „*Řád tam byl velice přísný. Už od primy jsem párkrát pocítil, co je to rákoska a sem tam i pár pohlavků, když jsem se lajdavě učil nebo se pošťuchoval s o rok staršími sekundány. ... Na večerních mších jsme na kůru za vedení pátera Opavského zpívali skladby J. B. Foerster, jenž stával často se svou paní pod kůrem. ... Oni si to ti profesori v sutanách i mimo ně snad ani neuvědomovali, jak se z jejich slov na nás denně valil příliv hodnot. ... Zdánlivé maličkosti, cukrovinky v zpola naplněné krabici, znamenaly pro nás nebývalou pochoutku. Jelikož jsem býval ze všech nejmenší, podával mi ji P. Opavský vždy přednostně. Za varhanami jsme se ládovali štolverkama, že nám ani k večeri bramborové knedlíky se zelím nechutnaly. Přitom jsme rokovali o tom, zdali to páter pro nás fasuje nebo to vydává ze svého. Samozřejmě to druhé bylo pravdou.*“³⁷ Po zřízení Protektorátu Böhmen und Mähren bylo gymnázium přestěhováno na Smíchov do bývalého dívčího gymnázia v Bendově ul. 17 a bývalého kláštera Sacré Couer v Holečkově ulici (budova v Bubenči zabrána nacisty). Od roku 1942 měli studenti možnost skládat maturitní zkoušku na Jiráskově gymnáziu v Resslově ulici, čehož ale Jaroslav Hanuš nevyužil, internát i gymnázium z vůle otce opustil a přestoupil na Učitelství v Praze. Ačkoli toho v dané chvíli příliš nelitoval, později se základy víry zde mu všřípené staly jeho nejdůležitější životní hodnotou a pomohly mu přežít léta strávená v komunistických pracovních táborech. Sám vzpomíná, že následným přestupem na jinou školu se zcela změnil jeho hodnoty. Začal hrát fotbal a přilnul k muzice, která jej, stejně tak jako víra v Boha, provázela celý život. Postupem času se naučil hrát na osm hudebních nástrojů (varhany, kytara, pozoun, trubka, bicí a další). Sám na toto období vzpomíná: „*I viděl jsem se již brzy v roli raziče nových hudebních směrů, a když ne, tak alespoň na předním místě člena orchestru Karla Vlacha.*“³⁸ Byl velice hudebně nadaný. Kdyby do jeho života nezasáhla komunistická totalita a tuhé vězení, jistě by se takovým člověkem stal. V roce 1944 byl Jaroslav Hanuš totálně nasazen do Waltrovy továrny v Praze a posléze na kopání zákopů do prostoru Ratiboře. Odtud v březnu 1945 uprchl a do konce války se ukrýval u svého otce. Po osvobození republiky nastoupil do obchodní školy v Praze – Karlíně, kterou absolvoval v červnu 1947. Již během studií sympatizoval s myšlenkami Československé strany národně-socialistické, mezi mladými zastával funkci vzdělavatele a propagačního

³⁶ z archivu Reného Inquorta, žáka Jaroslava Hanuše

³⁷ HANUŠ, Jaroslav: Muklovské vyznání, vlastním nákladem, bez datace, str. 7

³⁸ tamtéž, str. 8

referenta. 1. července 1947 byl přijat jako úředník Penzijního ústavu v Praze II, kde působil až do 30. června 1948. 1. července 1948, ve svých devatenácti letech, byl na základě zmocnění Ústřední sociální pojišťovny v Praze přeložen do Okresní národní pojišťovny v Jablonci nad Nisou s platem 2. 272 Kč měsíčně³⁹. Jak již bylo výše zmíněno, po krátkou dobu pobýval u Vladimíra Čumpelíka, který s ním byl souzen v procesu 17. září 1948. V osobním vězeňském spisu je Jaroslav Hanuš popsán takto: „... Výška 176 cm, štíhlý, krk nízký, temně kaštanové, kudrnaté, husté vlasy, dlouze střižené, sčesané dopředu, vousy kaštanové, oholen, obličej kolmě oválný, bledý, oči zelenohnědé, víčka skryta, obočí široké, husté, temně kaštanové, čelo střední, nos rovný, ucho trojhranné, lalůček souměrný, přilehlý, ústa tlustá, vykrojená, zuby všechny, pohyb těla při chůzi pravidelný, držení rovné.⁴⁰ Ve „Zprávě o pověsti“ se o Hanušovi mluví jako o vyznavači západních ideologií, odpůrci lidově demokratického zřízení a nepříteli současných vládních činitelů.⁴¹ Ve výslechovém protokolu sám sebe charakterizuje takto: „*Mohu prohlásit, že jsem založen ideově v duchu prvního a druhého presidenta republiky a že pro mě jest nadevše absolutní svoboda. ... ve svých politických názorech se necítím být svoboden.*“⁴²

Půl roku po vynesení rozsudku „osmi let těžkého žaláře“ se Jaroslavu Hanušovi a několika jeho spoluvězňům podařilo uprchnout z pracovně nápravného tábora v Dolním Jiřetíně, z dolu Kolumbus. Po třech dnech byl zadržen a 92 dní vězněn v korekci v Plzni na Borech. Po odpykání celého trestu, včetně náhrady za korekci, byl Hanuš ve svých dvaceti sedmi letech 4. září 1956 propuštěn na svobodu. Během výkonu trestu zažil hlubokou duchovní vizi, která jej ovlivnila v jeho dalším společenském i partnerském životě. Dosažené vzdělání mu v civilu nebylo jako politickému vězni uznáno a proto absolvoval krátký rekvalifikační kurz na klempíře v Radlicích, čímž se živil dalších patnáct let. Excelentní úroveň německého jazyka a dobrou znalost anglického a latinského jazyka získal díky preciznímu a soustavnému vzdělávání od svých spoluvězňů⁴³. Kromě hudby však své jazykové schopnosti téměř neuplatnil. Deset let pracoval jako výškový technik, pět let byl zaměstnán v nuselské klempířské dílně. Během této doby dálkově vystudoval

³⁹ ABS, vyšetřovací spis V-2069 UL, protokol s Jaroslavem Hanušem z 3.9.1948, nezařazeno

⁴⁰ NA, fond Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Jaroslav Hanuš - nezpracován

⁴¹ NA, StS, HP 3/48, zpráva o pověsti Jaroslav Hanuš, vyhotoveno 16. září 1948 úřadovou Státní bezpečností Jablonec nad Nisou, podepsán „Klement“ bez udání hodnosti.

⁴² ABS, V-2069 UL, protokol s Jaroslavem Hanušem z 3.9.1948, nezařazeno

⁴³ v táborech němčinu vyučovali Němci odsouzení na základě retribučních dekretů, stejně tak jako angličtinu odsouzení vojáci naší západní armády a latinu uvěznění kněží a řeholníci.

skladbu na Státní konzervatoři⁴⁴ a proto, i přes odpor režimu, a hlavně díky vstřícnosti úřednic ONV⁴⁵, se mohl začít posléze věnovat milované muzice alespoň jako pedagog. Získal místo dětského lektora školy hry na kytaru. V roce 1962 si našel známost a po roce začal plánovat svatbu. Z náhlého popudu však vztah ukončil. Jeho sestra Karla se k tomuto vrací⁴⁶: *„Mně bylo šestnáct let. Zeptala jsem se bratra, co se stalo. Jeho známost byla z Brna a při návštěvě Petřínské rozhledny začala zle nadávat na Čechy. Zeptal se jí tedy, proč s ním chodí a chce si ho vzít. Neuměla mu odpovědět, a jelikož si sám nebyl zcela jistý, zda by její panovačnost a rozkazovačnost nebyla pozdější překážkou vztahu, raději se s ní rozešel. Ženy pak o nějjevily veliký zájem, maminky jeho žáků, zpěvačky, se kterými pracoval, i úřednice. On se ale vlivem svého duchovního prožitku ve vězení rozhodl prožít zbytek života asketickým způsobem. K ženám se choval vždy s úctou, ale žádná už nebyla jeho partnerkou.“*⁴⁷ Jaroslav Hanuš neměl vlastní děti. A i když absolvoval v průběhu vztahu z obav před následky radiace cílené vyšetření a přestože nebyly shledány žádné následky kromě trvalé anemie, sám o svém zdravotním stavu pochyboval. Byl přesvědčen, že osm let práce v uranových dolech, v dennodenním kontaktu s radioaktivitou, jej trvale poznamenalo. Přesto nestrádal. Tím, že strávil denně několik hodin mezi dětmi, které ho milovaly, si vlastní děti vynahrazoval. Osmdesáti z nich šel při křtu za kmotra. Dal jim do života to, čeho si sám nejvíce vážil – víru v Boha a ve svobodu.

Po atentátu na Johna Fitzeralda Kennedyho složil „Rapsodii pro Jackie“, kterou se mu po třech dnech vytrvalých snah podařilo předat americké ambasádě. Tímto si opět získal pozornost Státní bezpečnosti, která ho po tři dny držela na neznámém místě.⁴⁸ Po tuto dobu byl několikrát surově zbit. STB ho podezřívala, že je americkým agentem a že do not zakomponoval vzkaz americkým tajným službám. Když se vrátil domů, „... měl úplně modrá záda a břicho a na hlavě v oblasti temene měl cca 15 cm velkou modřinu, jako kdyby ho někdo po ní vzal obuškem. O svých zraněních odmítl hovořit, stejně tak, jako odmítl lékařskou péči. Nesměl. Měli jsme o něj veliký strach, ale bylo vidět, že je

⁴⁴ studium trvalo šest let. Sestra Karla uvádí: *„Když už měl po všech zkouškách, byl tak strašně vynervovanej, že stále zvracel. Jeho profesorem byl totiž zapřísáhlý komunista Macourek a hrozně ho dusil. Brácha byl ale výbornej, nadanej, tak měl smůlu.“*; v archivu autorky

⁴⁵ *„Tyto pracovnice zatajovaly několik let to, že ve spisu Jaroslava Hanuše není přiložen trestní rejstřík.“*; Karla Müllerová, archiv autorky

⁴⁶ *„Když jsem se bratra ptala po příchodu z vězení, jestli má nějakou holku, odvětil mi lakonicky: A nevíš, kde bych tak v kriminále našel holku?“*; Karla Müllerová, archiv autorky

⁴⁷ tamtéž

⁴⁸ Jaroslav Hanuš musel po svém propuštění podepsat StB slib mlčenlivosti s dodatkem, že z výsledku odešel bez fyzické a psychické újmy.; tamtéž

z kriminálu poučen. Řekl jen, že se to samo spraví. Bylo mu ale hodně zle a na několik dní si musel vzít dovolenou. Už nebyl mladík“⁴⁹ Pronásledování ukončilo až zaslání poděkování z Bílého domu, který přijal „rapsodii“ jako oficiální kondolenci Československa.⁵⁰

V průběhu let vystřídal a vedl několik hudebních těles. V roce 1968 byl frontmanem kapely JH, se kterou nazkoušel originální beatovou mši⁵¹. Poprvé ji hrála skupina v kostele sv. Mikuláše. Ten byl tak plný, že mnoho lidí stálo ještě venku. „Jarda hrál na varhany, já na bicí. Měli jsme tam třeba i klaviset. Lidé se rvali dovnitř jak šílení, málem vyvrátili dveře. Bylo mezi nimi i hodně turistů. Mši jsme museli později ještě několikrát opakovat.“⁵² Koncert trval hodinu a půl. Dalším Hanušovým hitem byla rozhlasem často uváděná píseň Daimonion⁵³.

Když v roce 1968 vydal Ludvík Vaculík svých Dva tisíce slov, byl s Jaroslavem Hanušem již po nějakou dobu v kontaktu. Občas zašli na přátelské posezení do některé z pražských hospůdek. Vaculíkovo telefonní číslo i s textem Dvou tisíc slov měl Hanuš ve svém diáři. To vedlo StB k Hanušovu opětovnému zatčení a výslechům. V hledáčku Státní bezpečnosti zůstal již napořád, ačkoli text Dva tisíce slov nepodepsal. Paradoxně proto, že se nikdy k možnosti podepsat nedostal.⁵⁴ V roce 1989 byl i on zasažen

⁴⁹ tamtéž

⁵⁰ Dne 6.8.1965 vypověděl kolega Jaroslava Hanuše, vedený jako agent Státní bezpečnosti pod krycím jménem Rudla a číslem 6180 (v evidenci nedohledán) toto: „*Hanuš mimo jiné vyprávěl o tom, že byl pozván na americké velvyslanectví v Praze, kde ho celkem hostili a velmi mile s ním jednali. ... V poslední době ... má Hanuš dosti značné sumy tuzexových bonů, ze které si v Tuzexu kupuje zboží. Mimo jiné si koupil transistorový magnetofon, na který nahrával různé rozhovory se zaměstnanci, kterým dával otázky, jak se jim zde v ČSSR líbí, jak jsou spokojeni v zaměstnání, jaké mají přání, přátele a pod. ... Je to velmi divné, odkud Hanuš získává bony a peníze na nákup tohoto zboží, když se jeho příjem pohybuje okolo 1.400 Kčs měsíčně.*; ABS, fond V/KV, sign. V-2011 KV, nezařazeno

Na základě tohoto udání byl Jaroslav Hanuš předvolán dne 2. prosince 1965 na Krajskou správu MV Praha k podání vysvětlení. Z protokolu vyplývá, že Hanuš se na pracovišti v ČKD Praha stýká s lidmi propuštěnými z výkonu trestu, tzv. MUKLY, jako je on sám. Přiznal také, že není zastáncem současného socialistického zřízení a nesouhlasí s ním. Magnetofon mu zapůjčil kolega Havránek a nahrávky měly sloužit k pobavení kolegů. Po výzvě, aby nahrávky přinesl, odpověděl, že je již nemá a neví, kam přišly. Ve věci své návštěvy americké ambasády vypověděl, že v dubnu 1965 předal osobně svoji Rapsodii kulturnímu atašé Wernerovi a během čtrnácti dnů dostal odpověď od paní Kennedyové s tím, že byl v červenci 1965 pozván na americkou ambasádu na slavnostní recepci, kde setrval cca 3 hodiny. Od té doby zde byl ještě dvakrát a všechny návštěvy se týkaly jen hudby. Na americké velvyslanectví se Hanuš dle svých slov obrátil proto, že nemohl v Československu najít uplatnění pro své hudební nadání. Ačkoli složil i rapsodii pro Valentinu Těřeškovou, nebyl pozitivně přijat, jelikož prý museli být upřednostněni sovětská autoři. Po zjištění, že mu jeho skladba byla odcizena jiným autorem, plně zatrpknul a jeho výhrady proti socialistickému zřízení se prohloubily.; tamtéž

⁵¹ <http://www.abcsvatych.com/poutnici/020%20%20Hanusova%20mse-premiera%201969/slides/Hanusova%20mse%201969%20%2005.html> 14.2.2015

⁵² Karla Müllerová, archiv autorky

⁵³ nahrávka v archivu autorky

⁵⁴ Karla Müllerová, archiv autorky

euforií porevolučního vývoje. Aktivně se snažil podílet na činnosti Konfederace politických vězňů, ale po nějaké době se s nimi nerozešel v dobrém. Nesouhlasil se směřováním a náplní konfederace a i s názory některých jejích vedoucích členů. Za větší část peněz, které dostal od státu jako odškodnění za léta strávená v komunistických vězeních a na těžbě radioaktivního uranu, nechal vztyčit na Svaté Hoře u Příbrami veliký kříž: *„Je na paměť pátera Josefa Toufara z Čihoště. Podobným záměrem jsem si byl vlastně jist již od onoho dne 25. února 1955, v pátém výročí umučení P. Toufara, kdy se mi na povrchu dolu Barbora v Jáchymově v půl deváté večer zjevil Ježíš Kristus.⁵⁵... Kříž stojí na Svaté Hoře a to s dovolením jediného ochotného církevního hodnostáře, rektora P. Josefa Břicháčka. ... Rozměry kříže jsou 7,38 m na výšku a každé rameno má délku 1,23 m.“⁵⁶* Pochází z dílny akademického sochaře Karla Stádníka a je ozdoben trnovou korunou.

V devadesátých letech 20. stol. také Hanuš sepsal své paměti, či spíše duchovní odkaz, pod názvem Muklovské vyznání. Ty předal svým přátelům. Z jeho pera také pochází „Hymna politických vězňů“, kterou má dodnes Konfederace politických vězňů na svých webových stránkách:

„Do ticha zvon zabušil neznámou píseň,

v které zazněl motiv na chorál:

naši zem nezradit, to bylo naší přísahou,

nebát se a nekrást!

Bory šumí hvězdicí nenasytnou, zdá se

a Valdicím vyrovnat se chce,

že Pankrác byl střed našeho dění

dokázal i mukulům posledním.

Byl Jáchymov překrásný kraj,

vrcholy hor zbuoval:

Bratrství, Rovnost, Svornost

je věží pro naše století.

⁵⁵ HANUŠ, Jaroslav: Muklovské vyznání, vlastní vydání bez datace, archiv autorky, str. 44

⁵⁶ tamtéž, str. 45

*Vzhůru pravdo vážená,
kdo první tu byl náš kamarád,
našel strom, kde na něho vystřelil
satan sám.
Do ticha zvon zabušil neznámou píseň,
ve které zazněl motiv na chorál:
naši zem nezradit,
to bylo naší přísahou i muklů posledních.*⁵⁷

Ve své tvorbě se Jaroslav Hanuš věnoval nejen osobnostem duchovního života (písně Don Bosco, Od Anny po Krista, Hospodine můj, Křest či Novae litaniae sanctorum⁵⁸), ale i lidem, kteří byli oběťmi komunistické zvěle. Jeho písně věnované generálu Heliodoru Píkovi či páteru Josefu Toufarovi jsou autentickou zpovědí člověka, který dobu totalitních „padesátých let“ zažil se všemi důsledky. Kromě hudební tvorby se Jaroslav Hanuš v důchodovém věku snažil zaznamenat své myšlenky a pocity i na malířském plátně. Vytvořil několik olejomalb, které sice nejsou po umělecké stránce příliš zdařilé, ale opět mají svojí výpovědní hodnotu. Na obrazy se snažil zaznamenat převážně své duchovní vize, které se zhoršujícím se zdravotním stavem byly stále četnější. Jeden z jeho obrazů se ale vymyká. Je to olejomalba zachycující tábor Vojna u Příbrami.⁵⁹ Hanuš se na něm snažil přiblížit každodenní atmosféru tábora, což se mu téměř dětskou technikou podařilo. Jediné, co na obraze chybí, je vstup do podzemního trestního bunkru, tzv. korekce, kde Hanuš strávil několik kázeňských trestů. Toto místo pro něj zřejmě bylo natolik traumatizující, že ho na svém obraze nezaznamenal.

Sestra Karla na „bráchu Jardu“ vzpomíná jako na nemírně dobrosrdečného člověka. Ve vězení se naučil vyjít s málem, což mu zůstalo i v letech po propuštění. K penězům přistupoval jako k prostředku, kterým mohl druhým udělat radost: „*Když bráchu propustili, přinesl si z vězení za osm let pouhých šest stovek. Příjem měl malý, máma měla šest stovek důchodu. Z toho ještě platil knihy na konzervatoři. Přesto mi jednou přinesl*

⁵⁷ archiv autorky

⁵⁸ notové záznamy v archivu autorky

⁵⁹ některé z obrazů jsou stále v držení Hanušovy sestry Karly, ostatní jsou však zachyceny jen ve fotodokumentaci (v archivu autorky)

nádherné bílé střevičky s mašličkou. Nevím, kde na ně sehnal peníze. Sám neměl, a přesto mi chtěl udělat radost. Nevím, jestli má někdo takového bráchu. Táta od nás odešel, když jsem byla v šesté třídě. Jarda byl chvíli doma z vězení. Od té doby mě vychovával a dělal mi tátu, já ho jako bráchu tehdy nebrala. A dělal to dobře. Když jsem cvičila, někdy jsem chytla i pohlavek, ale po hodině mě objal a řekl, že do života musím něco umět. Jako bratra jsem ho začala brát až tak v pětáctyřiceti.“ Jaroslav Hanuš zemřel 27. května 2002 v 5 hodin ráno po krátké intenzivní fázi dlouhodobé nemoci. Jako většina jeho spoluvězňů podlehl rakovině, kterou mu diagnostikovali lékaři v roce 1995. Při posledním propuštění z nemocnice chtěl vědět, kolik mu zbývá času. Chystal se napsat ještě jednu knihu. Ošetřující lékařka mu po pravdě přiznala, že to už nestihne. Měla pravdu. Jaroslav Hanuš byl smířen s Bohem i lidmi a s humorem jemu vlastním se podivil, že tady po osmi letech v lágrech vydržel tak dlouho⁶⁰.

6.2. Josef Kouřil

Josef Kouřil se narodil 6. dubna 1926 v Držkově, okr. Semily, rodičům Josefovi Kouřilovi a Zdence, rozené Trdlové. Domovskou příslušnost měl ve Skále, okr. Humpolec, ale trvale žil v Mšeně nad Nisou. Měl dvě sestry, Zdenku narozenou r. 1927, povoláním učitelku, a Věru narozenou r. 1930, jež byla kadeřnicí. O jeho rodině není mnoho známo, pouze to, co uvedla jeho babička Pavlína Trdlová v žádosti o milost po vynesení rozsudku nad Josefem Kouřilem: *„V první světové válce mně padl muž a já zůstala sama se sedmi malými dětmi (14 - 1 rok). Měsíční příspěvek byl 75 Kč. Děti musely pomáhati vydělávati, zvláště nejstarší dcera, za jejíhož syna prosím.⁶¹ Kouřilova matka Zdenka pak také v žádosti o milost napsala: „Narodila jsem se roku 1902 v Držkově v dělnické rodině. Můj otec padl r. 1916 na italském bojišti, zanechal vdovu se sedmi nezaopatřenými dětmi a já jako nejstarší pomáhala jsem mojí matce živit šest mých sourozenců. V roce 1923 jsem se provdala za Josefa Kouřila, dělníka, italského legionáře. Velmi tíživě na celou moji rodinu dolehla nezaměstnanost mého muže⁶², žili jsme ve velmi špatných poměrech a v této době narodil se mi můj syn Josef a později dvě další děti. Byl dítě velmi slabé a byl vychováván za okolností velmi neradostných. Dosti často hlad a bída hodovaly na našem chudém stole. Když bylo chlapci 14 let, pozorovala jsem ve své úzkostlivosti matky u něho jakési rodinné zatížení vinou dřívějších poměrů. Velmi těžko vychodil měšťanskou školu a r. 1942 byl*

⁶⁰ Karla Müllerová – archiv autorky

⁶¹ NA, StS, HP 3/48, žádost o milost, Pavlína Trdlová

⁶² v době zatčení Josefa Kouřila pracoval jeho otec jako poštovní úředník ve Věži u Havlíčkova Brodu; ABS, V-2069 UL, protokol s Josefem Kouřilem z 3.9.1948, nezařazeno

*Němci z obchodní školy v Havlíčkově Brodě vyloučen. Po vyloučení ze školy objevila jsem u hochy nepěkný rys v jeho povaze. Stal se zádušným a mluvil často sám k sobě*⁶³. ... *Po květnové revoluci byl chlapec znovu do školy přijat a vychodil ji.*⁶⁴ Po vyloučení ze studií byl Josef Kouřil totálně nasazen na kopání zákopů v Loučce u Lipníku a posléze v Měnině u Židlochovic na Moravě. Ke konci války získal v Havlíčkově Brodě výuční list obchodního příručího u firmy Karel Švorčík a v roce 1947 dokončil svá studia na havlíčkobrodské obchodní škole. 1. července 1947 nastoupil jako úředník Okresní národní pojišťovny v Jablonci nad Nisou⁶⁵ s platem 2.272 Kč měsíčně. Od roku 1945 do roku 1948 byl členem Československé strany národně socialistické, kde zastával post jednatele, a svůj volný čas trávil v hudební škole. V jeho dokumentaci je uvedeno, že byl náboženství československého, svobodný, netrestaný a nemajetný, leč ... *v únorových událostech kategoricky zastával se minulé vlády a odsuzoval nástroje nastupujícího režimu. Nemá kladný postoj k dnešnímu lidově demokratickému zřízení*⁶⁶ V popisu osoby vyhotoveném po zatčení ve vyšetřovací vazbě stojí: „ *Obličej podlouhlý, vlasy světle kaštanové, čelo normální, obočí černé, oči šedomodré, nos špičatý, ústa souměrná, zuby zdravé – úplné, oholen, brada oblá, zvláštní znamení žádné.*“⁶⁷ Před zatčením, 3. září 1948, byl již odvedencem základní vojenské služby, tedy voják, i když povinnou službu ještě nenastoupil. Rozsudkem 17. září 1948 byl odsouzen na 7,5 roku těžkého žaláře a i on byl mezi vězni, kteří se pokusili uprchnout v březnu 1949 z dolu Kolumbus. Z výkonu trestu měl být propuštěn 6. března 1956 ve 13 hodin. Již od roku 1950 byl mnohokrát hospitalizován na různých odděleních psychiatrie z důvodu těžké epilepsie a po posledním záchvatu byl z věznice převezen rovnou na léčení do Psychiatrické léčebny Praha 8 – Bohnice⁶⁸. O dalším životě Josefa Kouřila není nic známo, zemřel 28. října 2008 v Tanvaldu.

6.3. Karel Tomášek

Karel Tomášek se narodil 14. dubna 1928 v Mostku, okr. Vrchlabí, rodičům Karlovi Tomáškovi a Hermíně (Heřmě), rozené Walsch. *Otec Karla Tomáška byl nejmladší ze šesti dětí. V roce 1914, po vypuknutí I. světové války, se musel postarat o*

⁶³ O Kouřilových psychických potížích v dětství nebyl nalezen žádný záznam, kromě již výše uvedeného matkou.

⁶⁴ NA, StS, HP 3/48, žádost o milost, Zdenka Kouřilová

⁶⁵ ABS, V-2069 UL, protokol s Josefem Kouřilem z 3.9.1948

⁶⁶ tamtéž, zpráva o pověsti Josef Kouřil

⁶⁷ NA, SSNV, popis osoby Josef Kouřil

⁶⁸ tamtéž, doklad o propuštění a převozu do ÚNZ Bohnice Josef Kouřil

rodinné hospodářství ve Velkém Vřešťově, neboť oba jeho starší bratři narukovali. Po válce zde získal místo obecního strážníka. Na místní poště se seznámil s úřednicí Hermínou Walsch, která ač byla německé národnosti, mluvila velmi dobře česky. Pocházela z Mostku u Dvora Králové a byla dcerou železničního strážníka. Ta jej přesvědčila, aby požádal o místo listonoše, které bylo lépe placené, a posléze spolu uzavřeli v roce 1927 manželství. Tomáškově zůstali ve Velkém Vřešťově, kde bydleli ve svém rodinném domku s příslušenstvím. Spolu obhospodařovali 2 ha polností. Karel Tomášek st. se stal starostou obce, matka byla stále poštovní úřednicí. 14. dubna se jim na Mostkách (u rodičů manželky) narodil syn Karel. Ten po absolvování obecné školy a měšťanky v Cerekvici začal studovat Obchodní akademii v Praze⁶⁹, neboť v okolí byly podobné školy zavřeny či se na ně nedostal. V Praze bydlel u cizích lidí a rodiče jej dle možností podporovali. Po ukončení prvního ročníku byl přijat k dalšímu studiu v nedalekých Hořicích. V roce 1940 se narodil jeho bratr Pavel.⁷⁰

Zaměstnání si našel Karel Tomášek v Jablonci nad Nisou, kde nastoupil v roce 1946 jako úředník Okresní národní pojišťovny s platem 2.383 Kč měsíčně. Volný čas trávil při práci s mládeží. Podle „Zprávy o pověsti“ byl „... *dobrodružné povahy, politicky nespolehlivý a zastánce západních ideologií.*“⁷¹ V jeho osobním vězeňském spisu je uveden tento popis: „*Vysoký 182 cm, štíhlý, krk dlouhý, barva vlasů světlá, vlasy hladké, husté, střiženy dlouze, sčesané dozadu, vousy světlé, oholen, obličej kolmě oválný, bledý, barva očí modrá, obočí obloukovité, husté, barva kaštanová, ucho trojhranné, lalůček přilehlý souměrný, ústa vykrojená, vlnitá, zuby dva dole chybí a dva vpředu nahoře umělé, pohyb těla při chůzi pravidelný, chůze lehká, držení těla rovné, řeč česky a německy.*“⁷² 17. 9. 1948 byl odsouzen k trestu těžkého žaláře na 7 let. Rozsudek si jeho rodina vyslechla z rozhlasu, aniž by do té doby tušila, že je Karel Tomášek trestně stíhán. Od zatčení do rozsudku uběhlo pouhých čtrnáct dní. Z vězení byl propuštěn na svobodu rozhodnutím presidenta republiky na základě udělení milosti 4. 5. 1955, tedy mu byl trest zkrácen z původní sazby, ale jen o čtyři měsíce. Jak vyplývá z Tomáškovy žádosti o zhlazení trestu, „... *od května 1955 pracoval jako dělník v Jáchymovských dolech a po té v zemědělství. V říjnu 1955 nastoupil již podruhé vojenskou službu, kterou ukončil v roce 1957. 6. října. 1957 získal dekret o udělení odznaku vzorného tankisty. Po odchodu do*

⁶⁹ na Smíchově; ABS, V-2069, protokol s Karlem Tomáškem z 3.9.1948

⁷⁰ písemná vzpomínka syna Karla Tomáška, archiv autorky

⁷¹ NA, StS, HP 3/48, zpráva o pověsti Karel Tomášek

⁷² NA, SSNV, popis osoby Karel Tomášek

civilu byl nejprve zaměstnán při řepné brigádě ve Smiřicích a 7. 1. 1958 nastoupil do podniku Náradí Lázně Bělohrad, kde v té době již trvale bydlel, na pozici brusič kovů⁷³. Byl zaměstnán v úkolové mzdě a své závazky vždy plnil nad stanovenou normu. Byl několikrát oceněn jako nejlepší pracovník a řádně plnil také funkci bezpečnostního hlídače. V roce 1959 se oženil s Marií Ponerovou, dcerou dělníka, který pracoval v témže podniku⁷⁴. „Karel Tomášek byl velmi aktivní, mnoho let působil ve fotbalovém klubu v Lázních Bělohrad, byl členem i dalších prospěšných spolků a všude byl velmi oblíben. Jeho velkým koníčkem bylo zahradničení. V roce 1960 se Tomáškovým narodil syn Karel a v roce 1967 mladší Jiří. V den svých 60. narozenin odešel Karel Tomášek do důchodu a vrátil se na Vřešťov, kde se staral o rodné hospodářství. Jeho manželka odešla do důchodu s ním. V roce 1989 se Karel Tomášek dožil obrovské satisfakce - pádu komunistického režimu. Jeho radost byla bezbřehá. Bohužel velmi trpěl nepřekonatelnými záchvaty kašle. Kolem jeho 60. roku byly stále častější. Následky pobytu v uranových dolech se projevovaly stále více, až musel být na jaře roku 1993 hospitalizován v plicním sanatoriu v Žamberku. Zde s malými přestávkami pobyl až do konce července. Přelom července a srpna strávil Karel Tomášek v bytě v Lázních Bělohrad, který si s manželkou ponechali, ale byl již velmi zesláblý a prakticky celé dny proležel. V sobotu 7. srpna vyjel společně s rodinou do jeho milovaného Vřešťova a v pondělí 9. srpna opět nastoupil do sanatoria v Žamberku. Odsud však rodina obdržela telegram, že ve čtvrtek 12. 8. 1993 v 17:45 zemřel Karel Tomášek na rakovinu plic.“⁷⁵

Vzhledem k tomu, že osobní vězeňské spisy Vladimíra Čumpelíka, Olgy Špůrové a Karla Vaňátka již byly skartovány (důvodem je nízký udělený trest) a zákon 101/2000 Sb. (novelizovaný 1. 5. 2014) na ochranu osobních údajů neumožňuje získat jakékoli údaje o dané osobě bez jejího souhlasu, jsou informace o zbylých třech odsouzených velice kusé.

6.4. Vladimír Čumpelík

Vladimír Čumpelík se narodil 9. srpna 1926 v Mělníce rodičům Josefu Čumpelíkovi a Marii, rozené Štrosové. V roce 1943 absolvoval obchodní školu v Mělníku a vzápětí byl totálně nasazen jako pomocný dělník ve firmě Havlík, továrna na letecké

⁷³ „...jako bývalý politický vězeň nemohl vůbec uvažovat o tom, že by získal práci odpovídající jeho vzdělání. V podniku Náradí začal pracovat na přímluvu svého velkého přítele z vojny, fotbalisty Josefa Krause.“; písemná vzpomínka syna Karla Tomáška, archiv autorky

⁷⁴ NA, StS, HP 3/48, žádost o zahlázení trestu Karel Tomášek

⁷⁵ Karel Tomášek ml., vzpomínky v archivu autorky

součástky tamtéž. 15. července 1945 získal zaměstnání na MNV v Jablonci nad Nisou, nejprve v bytovém oddělení a poté v oddělení městské vodárny⁷⁶. V době zatčení pobíral plat 2.364 Kč měsíčně. V žádosti o udělení milosti pro svého syna Marie Čumpelíkové, dělnice, uvedla: „... *Jsem vdovou po ruském legionáři a poštovním podúředníkovi, pobírám minimální pensi 1.568 Kč měsíčně. Z této se musím starati ještě o syna Jiřího*⁷⁷, který navštěvuje I. ročník obchodní akademie v Jablonci n. N. Do svého zatčení a odsouzení sdílel se mnou společnou domácnost i můj syn Vladimír.⁷⁸ ... *jest ochrnut na levou ruku ... v dohledné době budu vydána nouzi a bídě ... jsem stará a práce neschopna.*“⁷⁹ Se svojí snoubenkou, odsouzenou Olgou Špůrovou, Vladimír Čumpelík již částečně sdílel společnou domácnost. Se svým nesouhlasem s poúnorovým vývojem v Československu se nijak netajil: „*Ve svém okolí a na pracovišti je znám jako osoba silně zaujata proti dnešnímu lidově demokratickému zřízení, jeví se politicky nespolehlivý. Je organizován v národně socialistické straně. Rodina je nemajetná.*“⁸⁰ Po vynesení rozsudku 17. 9. 1948 byl převezen do plzeňské věznice na Borech, kde si odpykal dvouletý trest a na svobodu byl propuštěn pravděpodobně 3. září roku 1950 v 1:00 hod.. Z vězeňských spisů se dochoval pouze popis jeho osoby: „... *obličej podlouhlý, vlasy světle kaštanové, čelo normální, obočí černé, oči modré, nos špičatý, ústa souměrná, brada oblá, zuby vadné, oholen, zvláštní znamení – levá ruka ochrnutá, kratší. Bez vyznání.*“⁸¹ Po propuštění z vězení se oženil s Olgou Špůrovou a narodily se jim dvě dcery⁸². Pracoval nejprve jako garážmistr v podniku ŽBS (Železnobrodské sklo) a později jako vedoucí dopravy v NISASPORTU. Zde setrval až do svého odchodu do důchodu. Dceru Vladěnu kvůli jeho „politickému prohřešku“ propustili z práce u Veřejné bezpečnosti a musela přijmout zaměstnání prodavačky v Mototechně. Vladimír Čumpelík rád lyžoval, jezdil na vodu a volný čas trávil s rodinou v táboře ve Hvožd'anech na Lužnici a na turistických výletech. Byl velmi přátelský člověk, nikdy nezkazil žádnou legraci. Zemřel 2. 1. 1998 na infarkt.⁸³

⁷⁶ ABS, V-2069 UL, protokol s Vladimírem Čumpelíkem z 3.9.1948

⁷⁷ do rodiny patřil ještě nejmladší syn Josef a devět nevlastních sourozenců z otcova prvního manželství.

⁷⁸ po zatčení syna Vladimíra byla nucena přijmout jeho matka zaměstnání pomocnice v místním koloniálu s platem 1.920 Kč měsíčně, aby dokázala udržet druhého syna na studiích.; NA, StS, HP 3/1948, žádost Marie Čumpelíkové o prominutí synova trestu

⁷⁹ NA, StS, HP 3/48, žádost o milost Marie Čumpelíková

⁸⁰ tamtéž, zpráva o pověsti Vladimír Čumpelík

⁸¹ tamtéž, popis osoby Vladimír Čumpelík

⁸² v roce 1953 Olga a 1955 Vladěna

⁸³ vzpomínky Vladěny Babinové (Čumpelíkové), dcery Vladimíra Čumpelíka, archiv autorky

6.5. Olga Špůrová

Olga Špůrová se narodila 25. května 1928 ve Staré Pace, okr. Nová Paka, rodičům Antonínu Špůrovi a Františce, rozené Ulrychové. Byla jedináček, rodina žila ve starším činžovním domě. Z jejího křestního listu vyplývá, že byla pokřtěna jako Olga Žofie Špůrová farářem církve Československé Bohumilem Skalickým 10. června 1928. Otec Antonín, syn kočího ve Staré Pace, byl poštovním zřízencem, matka Františka dcerou tkalce. Kmotrou jí byla Františka Machová. V roce 1944 absolvovala Olga Špůrová odbornou školu pro ženská povolání v Lomnici nad Popelkou. Na podzim téhož roku byla totálně nasazena jako dělnice u Radiotechny v Nové Pace. 1. června 1945 nastoupila jako úřednice MNV tamtéž a 1. září 1946 byla přeložena na MNV v Jablonci nad Nisou⁸⁴ s platem 2.147 Kč měsíčně. Ve „Zprávě o pověsti“ se uvádí, že „... nemá kladný vztah k dnešnímu lidově demokratickému zřízení a tíhne k západním ideologiím.“⁸⁵ V době zatčení byla snoubenkou Vladimíra Čumpelíka. Z této doby se zachoval pouze popis osoby: „... *Obličej kulatý, vlasy kaštanové, čelo nízké, obočí tmavé, oči tmavošedé, nos tupý, malý, ústa souměrná, zuby zdravé, úplné, brada oblá, zvláštní znamení – na pravé straně líce skvrna. Částečná znalost anglického jazyka.*“⁸⁶ 17. září. 1948 byla odsouzena na jeden rok těžkého žaláře a vězení opustila pravděpodobně v září 1949. Po vypršení trestu obou snoubenců spolu Olga a Vladimír uzavřeli manželství, ze kterého se narodily dvě dcery⁸⁷. Po propuštění z vězení pracovala jako úřednice na jablonecké radnici a posléze, až do odchodu do důchodu, v podniku JABLONEX jako vedoucí expedice zboží do Sovětského Svazu. Zemřela 24. 5. 2000⁸⁸.

6.6. Karel Vaňátko

Karel Vaňátko se narodil 1. září 1912 v Jablonci nad Nisou rodičům Karlovi Vaňátkovi a Marii, rozené Chybové. Otec zemřel, matka byla v domácnosti. Byl vyučen lakýrníkem. Do svého zatčení požíval dobré pověsti, byl ženatý. Se svojí ženou Miluší Emílií vychovával dceru Ivanu, v té době pětiletou. Do Jablonce se přistěhoval na podzim roku 1945 ze svého dřívějšího bydliště v Líšném. Na MNV v Jablonci nad Nisou pracoval nejprve na živnostenském odboru, posléze jako úředník – odhadce nábytku v nábytkovém oddělení s měsíčním platem 2.700 Kč. Od roku 1946 byl členem Československé strany

⁸⁴ ABS, V-2069 UL, protokol s Olgou Špůrovou z 3.9.1948

⁸⁵ tamtéž, zpráva o pověsti Olga Špůrová

⁸⁶ tamtéž, popis osoby Olga Špůrová

⁸⁷ viz její manžel Vladimír Čumpelík

⁸⁸ vzpomínky Vladěny Babinové (Čumpelíkové), dcery Olgy Špůrové, archiv autorky

národně socialistické, leč veřejného politického života se neúčastnil⁸⁹. Jeho zatčením se rodina ocitla v nouzi. Dne 17. září. 1948 byl odsouzen k trestu prostého žaláře na osm měsíců. Propuštěn na svobodu byl pravděpodobně tedy v květnu 1949. V „Popisu osoby“ v soudním spisu je uvedeno: „... *obličej oválný, vlasy světlé, čelo vysoké, obočí světlé, oči šedomodré, nos tupý, ústa souměrná, zuby opravované, oholen, brada oblá, zvláštní znamení – na levé straně důlek po zánětu okostice.*“⁹⁰ Karel Vaňátko zemřel 2. 9. 1978 v Liberci. Lze o něm bez pochyb říci, že byl naprosto nevinný.

7. Zatčení jednotlivých členů a jejich výslechy prováděné STB

Okolnosti, které vedly k zatčení jednotlivých aktérů letákového odboje, jsou uvedeny v neukončené zprávě z 3. 9. 1948: *...dne 2.9.1948 byl nalezen leták psaný psacím strojem na čtvrtce archu bílé barvy⁹¹ v kanceláři MNV v Jablonci n. N., nábytkové oddělení, ve které byli přítomni v kanceláři zaměstnaní úředníci MNV Karel Vaňátko a Olga Špůrová v přítomnosti neznámého muže. Leták našel položený na židli mezi dvěma psacími stoly důvěrník⁹² v přítomnosti svého známého inspektora ...⁹³. Leták ukryl u sebe před shora zmíněnými osobami a tento pak předal oficiálovi Kubovskému, když jej předtím telefonicky vyrozuměl a povolal na MNV. Dále bylo zjištěno, že oba zmínění úředníci nešli jako obvykle na oběd do závodní kuchyně, kde se stravují, nýbrž opustili společně s neznámým mužem⁹⁴ prošedivělých vlasů úřad.“⁹⁵ Zpráva dále uvádí, že oba úředníci (Vaňátko i Špůrová) jsou nepřáteli lidově-demokratického zřízení, bývalí příslušníci*

⁸⁹ ABS, V-2069 UL, protokol s Karlem Vaňátkem z 3.9.1948

⁹⁰ tamtéž, popis osoby, Karel Vaňátko

⁹¹ nalezený leták se nijak neshodoval a jakkoli nesouvisel s letáky vyrobenými Hanušem, Kouřilem a Tomáškem.

⁹² ve zprávě níže byl za tohoto důvěrníka označen domovník MNV Bláha.

⁹³ jméno dotyčného inspektora bylo ve zprávě záměrně vynecháno či z ní odstraněno

⁹⁴ neznámý muž byl později identifikován jako Vlastimil Frýba, nar. 26.9.1912, taktéž zaměstnanec MNV Jablonec n. Nisou. Byl předveden k výslechu a byla u něj provedena domovní prohlídka. Ve výslechu uvedl: „...Devět měsíců pracuje se mnou v kanceláři kolega Čumpelík. Jmenovaný po stránce kolegiality a pracovní morálky byl vždy na výši. Pokud se však týče jeho politického uvědomění, mohu o něm říci, že ... lidově demokratické zřízení přímo nenáviděl. Když ... jsem mu nabídl přihlášku do strany, odmítl mě s tím, že zůstane věrný té straně, jejíž příslušníkem byl jeho otec, t.j. nár. soc. ... Špůrovou blíže neznám, ale dělá na mě dojem povahově nedobré osoby. Mohu o ní říci, že když v její společnosti se mluvilo o dnešním státním zřízení nebo politice KSČ, pohrdavě se usklíbala a odešla. ... Mohu říci, že během úředních hodin se letáky na stroji v naší kanceláři nepsaly. Tyto letáky mohl psát Čumpelík, přikloňoval bych se k této domněnce a věřím, že by toho byl schopen. ... V tomto týdnu, nebo snad nejvýše v posledních deseti dnech, zůstal Čumpelík třikrát nebo čtyřikrát v kanceláři po skončení úředních hodin, takže není vyloučeno, že mohl letáky zhotoviti. ... S Čumpelíkem a Špůrovou udržoval přátelství také zaměstnanec nábytkového oddělení Vaňátko ... je o něm všeobecně známo, že nynější režim přímo nenávidí.“, ABS, vyšetřovací spis V 2069 UL, podsvazek, nezařazeno, výslech Vlastimil Frýba, 3.9.1948

⁹⁵ tamtéž, zpráva z 3. 9. 1948

Československé strany národně socialistické a Špůrová je snoubenkou radikálního odpůrce tehdejší státní formy. Vyšetřování bylo tedy zpočátku vedeno primárně směrem k Vladimírovi Čumpelíkovi.

První byl zatčen Karel Vaňátko^{96,97}, a to 2. září. 1948. Ve 21:00 hod. téhož dne na něj byla uvalena vazba. 3. září v 0:15 hod. byla uvalena vazba na Olgu Špůrovou, v 1:00 hod. na Vladimíra Čumpelíka⁹⁸, ve 13:00 hod. na Josefa Kouřila a Karla Tomáška a v 15:10 hod. na Jaroslava Hanuše⁹⁹. Hlavním vyslychajícím byl vrchní kriminální inspektor Arnošt Zerel¹⁰⁰ z oblastní úřadovny StB v Liberci: „*Protokolární výsledky jsem prováděl já. Prováděl jsem je sám a sám jsem je také zapisoval. Jen občas přišel některý z kolegů do kanceláře za nějakou informací, která se týkala jeho práce.*“¹⁰¹ Dále ve svém výsledku Zerel zdůrazňuje (je to i barevně vyznačeno v protokolu), že Hanuš sám se doznal bez jakéhokoli nátlaku. Tato poznámka je pouze u osoby Jaroslava Hanuše a je v příkrém rozporu s vzpomínkami jeho sestry Karly Müllerové, která s Hanušem o jeho zatčení a výsleších mnohokrát hovořila. Dále Zerel uvádí: „*Na konci výsledku mi Hanuš přímo řekl, kdyby snad Kouřil a Tomášek zapírali, ať jim sdělím, že je to zbytečné, že on vše doznal a je ochoten to doznat i v jejich přítomnosti. ... Kouřilovi a Tomáškovi, které jsem posléze také vyslychal, bylo podle jejich chování Hanušovo doznání známo a nepokoušeli se nijak zapírat. Podle doznání všech jmenovaných tří obviněných byl hlavním iniciátorem celé věci Hanuš.*“¹⁰²

Závěrečnou zprávu pro obžalobu vyhotovil vrchní revizní kriminální inspektor V. Klement 8. září 1948. K naplnění skutkové podstaty trestního činu zde uvedl: „*... uvedení dopustili se koncem měsíce srpna a v prvních dnech měsíce září 1948 rozšiřování protistátních letáků, vybízejících obyvatelstvo k odporu proti nynějšímu lidově*

⁹⁶ „... nejdříve byl zajištěn Karel Vaňátko, na kterého museli orgánové zdejší Postb čekat v blízkosti jeho bydlíště, jelikož tento byl někde ve městě (nutno zjistit, kde a s kým se zdržoval).“, tamtéž

⁹⁷ „...po 15. hod. odpoledne jsem šel domů. Mimo toho jsem měl dohodnuto s Josefem Králíkem (člen odhadní komise MNV), že půjdeme spolu do Jindřichova na houby. Po příchodu domů jsem manželku s děckem nezastihl a odešel jsem sám kolem 16. hodiny z domova na houby. Králík se na uvedenou schůzku nedostavil a já šel na houby sám. Domů jsem se vrátil ve 20:30 hod.“; ABS, V_2069 UL, protokol s Karlem Vaňátkem ze 3.9.1948

⁹⁸ „... byli zajištěni na večerním divadelním představení ve zdejším městském divadle, když bylo předtím zjištěno, že doma se nenacházejí.“, tamtéž

⁹⁹ „3. září 1948, po sestupu ze schodů po prvním výsledku na StB v Jablonci jsem zaslechl z policejního rozhlasu, že prezident Beneš zemřel. Pamatuji si pocitově dobře, jak to hlášení se mnou zacloumalo a ani jsem nevěděl, jak jsem se ocitl v cele bez klíky a s jednou palandou. Pomyšlil jsem si: Začali ale ti komunisté propírat ten náš národ pěkně zhusta a bez žhýrování.“; Muklovské vyznání, str. 8

¹⁰⁰ Arnošt Zerel, vrchní kriminální inspektor, 49 let, ženatý, římskokatolického vyznání, Liberec

¹⁰¹ NA, StS, HP 3/48, výslech Arnošt Zerel

¹⁰² tamtéž

demokratickému státnímu zřízení, z nichž jmenovaní ad 1 – 3 (Hanuš, Kouřil, Tomášek) leták jednak společně zhotovili a pak ilegálně rozšiřovali. Osoby ad 4 – 6 (Čumpelík, Špůrová, Vaňátko) letáky, které jim byly ilegálně doručeny, dále rozšiřovaly. Letáky mají tendenci vzbudit odpor k vládním opatřením a nařízením, eventuelně šířiti mezi obyvatelstvem nedůvěru a neklid, čímž je ohrožena lidově demokratická svébytnost ČSR.¹⁰³ V další části zprávy popsal vrchní inspektor Klement četnými výsledky zjištěné okolnosti „spáchaného činu“. Neuvedl zde však, že k odhalení letákového odboje došlo díky „bdělosti jednoho občana“, nýbrž zde zaznamenal: „...Mnoho letáků bylo na zdejší úřadovně odevzdáno obyvatelstvem s tím, že jim byly jednak dány do poštovních schránek a jednak byly nalezeny u jejich bytů. Tito obyvatelé odevzdávali letáky s velkým rozčilením nad činností neznámých osob.“¹⁰⁴ Tato zpráva již také poukázala na Jaroslava Hanuše jako na vůdce a iniciátora „ilegální činnosti“, který pro její provedení získal Kouřila s Tomáškem, a tito pak společně „...vytvořili ilegální skupinu, kterou pojmenovali SOŇA ... a rozdělili si v ní funkce“¹⁰⁵ při výrobě letáků. Dále zde Klement popsal podrobně distribuci letáků a uvedl, že na základě provedených výpovědí byli jednotliví aktéři zatčeni a byla u nich provedena domovní prohlídka. Při prohlídce bytu Olgy Špůrové byl nalezen jeden výtisk inkriminovaného letáku a „... tři kusy různé pobočné bodné zbraně, tzv. bodla.“¹⁰⁶ U Jaroslava Hanuše bylo nalezeno razítko s nápisem „Čsl. nár. soc. i.s. SOŇA“ a zabavena osobní korespondence, hotovost ve výši 3.500 Kčs, 1 ks máslového lístku na září a 1 ks lístku na brambory¹⁰⁷. Ostatní domovní prohlídky neprokázaly žádnou spojitost se spácháním jakéhokoli trestného činu. Z příkazu přednosty místní pobočky StB byla provedena dne 6. 9. 1948 ...“zkouška typů všech psacích strojů jsooucích v používání úředními orgány MNV v Jablonci nad Nisou, pokud mají tyto orgány své kanceláře v radniční budově. Zkoušeno bylo celkem 64 psacích strojů¹⁰⁸ různých typů. U strojů, pokud typy jednotlivých písmen a řádkování mělo podobu typů a řádkování u prošetřovaného letáku, byl tímto strojem opsán celý text letáku, u strojů ostatních, které se s letákem nekryly, byl opsán pouze začátek.“¹⁰⁹¹¹⁰ V závěru zprávy Klement shrnul své

¹⁰³ ABS, PZ MV (2M), 10700, zpráva vyšetřovatele, str. 1,2

¹⁰⁴ tamtéž, str. 2

¹⁰⁵ tamtéž, str. 2

¹⁰⁶ tamtéž, protokol o domovní prohlídce, Olga Špůrová

¹⁰⁷ tamtéž, protokol o domovní prohlídce, Jaroslav Hanuš

¹⁰⁸ otisky jednotlivých psacích strojů uloženy ve vyšetřovacím spisu; ABS, vyšetřovací spis V-2069 UL/podsvazek, nezařazeno

¹⁰⁹ tamtéž, zpráva z 6.9.1948

¹¹⁰ na základě vyšetřování byl zjištěn psací stroj MERCEDES, číslo rámu 9 1531 a číslo pod klávesnicí 211/19, v kanceláři snoubence Olgy Špůrové Vladimíra Čumpelíka, který po provedené zkoušce písma

podezření: „... Kromě již výše zmíněného zjištění je zde podezření, že Čumpelík, Špůrová a Vaňátko dopustili se zhotovení a rozšiřování jiného letáku. Šetření však není dosud skončeno a tamnímu soudu bude o tom podáno zvláštní oznámení.“¹¹¹ Spojitost mezi obviněnými a jinými letáky, než byl leták nadepsaný „Čechoslováci!“, nebyla nikomu z výše zmíněných prokázána, stejně tak jako účast zatčených ad 4 – 6 na jejich výrobě. Přesto bylo zahájeno trestní řízení se skupinou Jaroslava Hanuše. Její členové byli 8. září 1948 převezeni z pobočky Státní bezpečnosti v Jablonci do vazby krajského soudu v Liberci.

V Liberci byly všem obviněným odebrány šaty a osobní věci a dostali vězeňské „mundůry“. Záznam o uložení svršků je součástí Popisu osoby v soudním spisu:

„Hanuš: kabát šedý, kalhoty černé, košile bílá, spodky krátké bílé, polobotky černé, ponožky šedé, kravata.

Kouřil: kabát hnědý, kalhoty tmavě šedé, košile bílá, spodky krátké modré, boty hnědé šněrovací, ponožky šedé, opasek gumový, kapesní nůž, brýle, korespondence, 7 kapesních kalendářků, žádné doklady ani peníze.

Tomášek: kabát modrý, kalhoty šedé, košile proužkovaná, spodky krátké bílé, polobotky hnědé, ponožky šedé, opasek kožený, náprsní taška, korespondence, občanská legitimace, zapalovač, 1 šatenka, 2 kapesníky, náramkové hodinky zn. Pragis

Čumpelík: nepromokavý svrchník, kabát hnědý, kalhoty tmavě modré, košile – bunda, spodky krátké hnědé, polobotky černé, ponožky šedé, opasek kožený.

Vaňátko: kabát tmavě šedý, kalhoty tmavě šedé, košile bílá, spodky krátké bílé a dlouhé šedé, ponožky šedé, svetr červený, opasek gumový, kravata.

Špůrová: plášť, blůza fialová, sukně černá, polobotky černé, punčochy hnědé, kombiné, kalhotky a podvazkový pás růžový, kapesník.¹¹²

8. Soudní proces s členy i. s. SOŇA

Hlavní přelíčení v procesu proti Jaroslavu Hanušovi a spol. bylo stanoveno na 17. září 1948. Místem konání soudního stání byla budova Krajského soudu v Liberci, soudní

vykazoval tytéž charakteristické znaky, jaké se vyskytují na letáku „Čechoslováci!“. V Čumpelíkově psacím stole byla rovněž nalezena indiga nařezaná ve formátu letáku.; tamtéž, zpráva z 3.9.1948

¹¹¹ tamtéž, str. 4

¹¹² NA, StS, HP 3/1948, popis osoby, všichni obvinění

senát soudil jako Státní soud v Praze v trestní věci: zločin přípravy úkladů o republiku podle § 2 zák. 50/1923 Sb. Soudnímu senátu předsedal Dr. Jan Dědourek a přísedícími soudci byli Dr. Josef Havlíček, Dr. Stanislav Bartoš, Dr. Zdenka Bačová a Dr. Jiří Chýský. Zapisovatelkou byla kap. Anděla Kovářová, veřejným žalobcem prokurátor Dr. František Grospič¹¹³. Z jeho pera také pochází návrh trestu, který předložil písemnou formou soudnímu senátu (dochoval se pouze útržek): „... a pokud se týče (ztráty) práv¹¹⁴ uvedených v č. 2 téhož zákona, (navrhuji) u Jaroslava Hanuše na dobu 9 let, u Josefa Kouřila a Karla Tomáška na dobu 8 let, u Vladimíra Čumpelíka a Olgy Špůrové 3 let a jinak pak na dobu zákonem stanovenou, případně počítám podle posledního odstavce.“¹¹⁵ V návrhu se vůbec nezmínil o odejmutí občanských práv Karlu Vaňátkovi. Při procesu byli přítomni obhájci všech obviněných: za Jaroslava Hanuše Dr. Bohumil (Emil) Smutek, za Josefa Kouřila Dr. Ladislav Rajman, za Karla Tomáška Dr. František Hobza, za Vladimíra Čumpelíka Dr. Rostislav Zástěra, za Olgu Špůrovou Dr. Karel Votruba a za Karla Vaňátka Dr. Kamil Vipler. Po přečtení obžaloby¹¹⁶ a inkriminovaného zadrženého letáku byli jednotliví obvinění vyslýcháni:

Jaroslav Hanuš: „Jsem vinen.“... *Obžalovaný udává, že obžalovaného Karla Tomáška k akci nepřemlouval ani on ani Kouřil, ničím mu také nehrozil, ani slovem „zbabělče“, nýbrž se Tomášek do celé akce dobrovolně zapojil. Trvá na tom, že koncept letáku přinesl k němu do bytu Josef Kouřil. ... Co se týče pohnutek, odvolává se na svoji obhajobu ... neuvědomil si, že co provádí, jest trestné. ... Na dotaz zemského prokurátora udává obžalovaný, že nedočel Masarykovu světovou revoluci, doma má celou řadu knih, mezi nimi také Paměti druhého prezidenta Beneše, knihu o odboji nemá a také ji neměl. ... K výslovnému dotazu obhájce opakuje obžalovaný, že dnes dochází k úsudku, že lituje toho, co spáchal.“¹¹⁷*

Josef Kouřil: „Jsem vinen“ ... *Obžalovaný trvá na své obraně, že leták byl koncipován Hanušem a ním společně, ne že přinesl koncept již z domova, a že Tomášek dobrovolně se akce zúčastnil, vůbec mu nebylo hroženo. ... Popírá, že podnět k akci dal někdo v Jablonci nebo blízkém okolí anebo že by na něho působilo zahraniční vysílání. ...*

¹¹³ tamtéž, zápis z Hlavního přelíčení ze dne 17.9.1948

¹¹⁴ občanských

¹¹⁵ NA, StS, HP 3/1948, volně vložený list

¹¹⁶ obžaloba se nesla v podobném duchu jako zpráva vyšetřovatele k její přípravě. Za zmínku stojí snad jen věta v závěru obžaloby: „... obvinění jednali pak za zvláště přitěžujících okolností, neboť takto jednali v době, kdy domácí i zahraniční reakce zneužívala těžké choroby druhého prezidenta republiky k útokům proti státu.“; tamtéž, obžalovací spis

¹¹⁷ tamtéž, záznam hlavního přelíčení

pochází ze zednické rodiny, po únoru 1948 do KSČ nevstoupil a v zaměstnání byl ponechán. Nikdo také na něj netlačil, aby do KSČ vstupoval. ... koncept letáku pořídil z únorového čísla Svobodného slova, neboť usoudil, že výrazy tam uvedené jsou vhodné pro jejich akci. Že byl tento článek štvavého obsahu, prohlašuje obžalovaný, že toto si neuvědomil, prostě se mu tento článek hodil.¹¹⁸

Karel Tomášek: „Jsem částečně vinen.“ ... Svoji vinu spatřuje podle svého názoru v tom, že leták tiskl, jsa si vědom, co tiskne. Byl si též vědom trestních důsledků akce. ... po předložení jednoho výtisku letáku prohlašuje, že není si zcela jist, zda tento výtisk jest totožný s oněmi, jež na cyklostylu rozmnožoval. ... Na rozšiřování se neúčastnil proto, že si vše rozmyslel, ale oznámení na SNB neučinil. Po předstření letáku „Čechoslováci!“ připouští, že je totožný s oním, jenž cyklostylem rozšiřoval.¹¹⁹

Vladimír Čumpelík: „Nejsem vinen.“ ... Dodává, že si neuvědomil, že tím jednáním, že odevzdal leták druhým dvěma osobám, spolčuje se s těmito a navazuje tak na další články řetězu, třebaš mu původ letáků znám nebyl. Poznal z obsahu letáku, že jde o věc protistátní a přesto leták SNB neodevzdal. ... Obžalovaný udává, že při prvním výslechu o předmětném letáku vůbec nemluvil – až při výslechu druhém, který byl druhého dne ráno. Při tom poznal, že vyšetřující orgánové dosud o tomto předmětném letáku neví, neboť ho vyšetřovali ohledně letáku jiného.“

Olga Špůrová: „Nejsem vina.“ ... Udává, že 31. srpna spala v bytě Čumpelíkově, neboť jeho matka vzhledem k jejich sňatku vyměnila si s ní byt. ... Čumpelík našel pod dveřmi domovními tři písemnosti ... než odešli, dvě tiskoviny spálil, resp. při tom přítomna nebyla. Přesně ví, že do kuchyně odešel. Nějaký zvuk od škrtnání a ohně neslyšela. ... V kanceláři si leták důkladně přečetla ... závadnost celého počínu si neuvědomila. O tom, že by měla leták odevzdati na SNB, nevěděla. ... Před tím, než podala leták Vaňátkovi, si jej ještě důkladně nepřečetla. Proto si také neuvědomila, že navazuje na články rozšiřovatelského řetězu. ... Leták jest totožný s tím, který byl u ní nalezen. Tento leták odevzdala bezpečnostním orgánům ona sama, neboť byla šetřena s Čumpelíkem pro leták jiný. Leták odevzdala asi hodinu po svém zatčení, když odjížděli na domovní prohlídku. Obžalovaná udává, že kdyby nebyla policií zatčena, byla by leták odevzdala, kdyby věděla, že jest to její povinností. ... nemůže s určitostí potvrdit, že se Vaňátko vzdálil s letákem

¹¹⁸ tamtéž

¹¹⁹ tamtéž

z kanceláře. ... O předmětném letáku se zmínila hned v prvním protokole. K dalšímu dotazu zemského prokurátora udává, že jí členové KSČ nikdy neuškodili.¹²⁰

Karel Vaňátko: „Nejsem vinen.“ ... Vyzdvihuje zejména, že to byla obžalovaná Špůrová, která mu leták dala k přečtení. Obžalovaný zdůraznil, že leták četl v téže kanceláři, aniž by odešel s tímto letákem do kanceláře jiné. Uznává, že se dopustil chyby tím, že o věci neinformoval SNB. Dále udává, že měl v úmyslu, i když neznal obsah letáku, odevzdati jej tajemníku sociálního referátu. Tento svůj úmysl nerealizoval.¹²¹

Po ukončení výslechů vynesl soudní senát rozsudek: „Jaroslav Hanuš, Josef Kouřil, Karel Tomášek, Vladimír Čumpelík, Olga Špůrová a Karel Vaňátko jsou vinni, že v srpnu 1948 v Jablonci nad Nisou spolčili se vzájemně k úkladům o republiku, aby násilím změnili ústavu republiky, zejména pokud jde o její samostatnost a demokraticko-republikánskou formu státu, a to za okolností zvláště přitěžujících u Jaroslava Hanuše, Josefa Kouřila a Karla Tomáška. Karel Vaňátko pak, že ač se věrohodným způsobem dozvěděl, že se chystá zločinný podnik přípravy úkladů o republiku, aby totiž násilím byla změněna ústava republiky ... opomenul to neodkladně oznámiti věrohodným způsobem úřadu, ač tak mohl učiniti snadno a bez nebezpečí pro sebe a osoby blízké, čímž spáchali obžalovaní Jaroslav Hanuš, Josef Kouřil, Karel Tomášek, Vladimír Čumpelík a Olga Špůrová zločin přípravy úkladů o republiku podle §2 zákona 50/23 Sb.¹²² a obžalovaný Karel Vaňátko zločin neoznámení trestného podniku podle §12, odst. 1 cit. zákona¹²³, a odsuzují se:

Jaroslav Hanuš, Josef Kouřil, Karel Tomášek podle II. sazby §2 cit. zákona k trestu těžkého žaláře, Jaroslav Hanuš v trvání osmi let, Josef Kouřil v trvání sedm a půl roku, Karel Tomášek v trvání sedm let, všichni čtvrtletně jedním tvrdým lůžkem zostřeného.

¹²⁰ tamtéž

¹²¹ tamtéž

¹²² § 2 zák. 50/1923 Sb.: „Příprava úkladů. Kdo se s někým spolčí k úkladům o republiku, kdo vejde k témuž konci ve styk přímý nebo nepřímý s cizí mocí nebo s cizími činiteli, zejména vojenskými nebo finančními, kdo k témuž konci sbírá branné nebo pomocné síly, je organizuje nebo cvičí, kdo poskytuje neb opatřuje k témuž konci zbraně, střelivo nebo jiné prostředky, trestá se za zločin těžkým žalářem od jednoho do pěti let, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od pěti do deseti let.“

¹²³ § 12 zák. 50/1923 Sb.: „Nepřekážení nebo neoznámení trestných podniků. čl.1. Kdo opomine překaziti trestné činy uvedené v § 1, 2, 6 až 9, ačkoli tak mohl učiniti snadno a bez nebezpečí pro sebe a osoby blízké, kdo se doví věrohodným způsobem, že se chystá takový zločinný podnik nebo že byl spáchán čin uvedený v § 6, čís. 2 a 3 a opomine to neodkladně oznámiti věrohodným způsobem úřadu neb ohroženému, trestá se za zločin žalářem od šesti měsíců do jednoho roku.“

Vladimír Čumpelík a Olga Špůrová podle I. sazby §2 cit. zákona, u Čumpelíka s použitím §55 tr. zák.¹²⁴. k trestu těžkého žaláře, Vladimír Čumpelík v trvání dvou roků a Olga Špůrová v trvání jednoho roku, oba čtvrtletně jedním tvrdým lůžkem zostřeného.

Karel Vaňátko pak podle I. sazby §12 cit. zák. s použitím §55 tr. zák. k trestu prostého žaláře v trvání osm měsíců, jedním tvrdým lůžkem měsíčně doplněného.

Všichni pak podle §589 tr. ř. k náhradě nákladů trestního řízení a výkonů svého trestu. Podle §55 lit. a) tr. zák. započítává se všem obžalovaným zajišťovací a vyšetřovací vazba ...“.

Ve zdůvodnění obžaloby bylo mimo skutkové podstaty trestného činu uvedeno: „*...Z obsahu letáku Čechoslováci, v němž se štve a útočí na lidově demokratickou formu státu a vybízí k násilí proti republice, se zejména slovy: „Semkněte se pro boj k spravedlnosti! Nebojte se! Nejste sami, za vámi stojí většina! Zdar všem silným a odvážným vlastencům a nezávislé ČSR!“ útočili obžalovaní jako spolupachatelé a dohodnuvši se na společném plánu proti ústavě a demokraticko-republikánské formě státu vyzývali tudíž k násilí v úmyslu vyvolati násilný odboj proti ústavním činitelům republiky a proti lidově demokratickému řádu. ... kterážto snaha je nejvíce patrna ze svrchu citovaných slov. ... snaha, aby obsah letáku dostal se co nejširší veřejnosti, což je patrna z toho, že ... obžalovaní jej neodevzdali a úřadu státní bezpečnosti neb MNV, kde byli zaměstnaní, nýbrž naopak protistátní leták si ponechali a dali čísti jiným. ...§2 cit. zák. vyžaduje vždy, aby pachatelé k chystanému zvrácení právních statků zamýšleli použít násilí, a to se také stalo. Ke „spolčení“ ve smyslu zákona stačí sdružení dvou osob ke sledování téhož cíle. ...*

Polehčujícím shledal soud u všech obžalovaných dosavadní zachovalost a doznání, u Jaroslava Hanuše že nedokonal v době spáchání trestného činu ještě 20 let, a u Olgy Špůrové, že ostatní pachatele vlastně usvědčila.

Přitěžovalo pak, že všichni pachatelé jednali po zralé úvaze, promyšlené přípravě, že první tři pachatelé se spolčili a že škoda byla způsobena značná.“¹²⁵

Jaroslav Hanuš ve svých pamětech na vynesení rozsudku vzpomíná takto: „*Když jsem si vzal tři dny na rozmyšlenou, stejně tak, jako mí „komplícové“, jimž napálili sedm a*

¹²⁴ Jde o zákon 117/1852, který byl novelizován až : § 55 Záměna trestu. „*Také se má při zločinech, za něž trest po zákonu by neměl přes pět let trvat, přihlížeti k nevinné rodině, a vzešla-li by jí tím, kdyby trest déle trval, ve výživě důležitá škoda, může se trest i pod šest měsíců zkrátiti, ale jen v ten způsob, že se nahradí delší trvání trestu žaláře jedním nebo několika způsoby zostření v § 19 vytčenými (půst, tvrdé lože, samovazba, temnice).“*

¹²⁵ NA, StS, HP 3/1948, rozsudek

půl, sedm, dva a jeden rok¹²⁶, při odchodu z přelíčení se ke mně nahnul jeden doprovázející postarší poručík a šeptem mi doporučil, abych verdikt přijal, jelikož po odvolání prý chystají můj rozsudek daleko zvýšit. ... Za pár dní jsem byl z Krajského soudu v Liberci eskortován do trestnice na Borech.¹²⁷ Dne 17. září 1948 v 11:30 hodin přišel do budovy Krajského soudu v Liberci telegram tohoto znění: „Závodní organizace KSČ firmy Elektropraga Stráž n. Nisou společně se závodní radou a ROH odsuzují protistátní činnost rozšiřovatelů a rozvratníků našeho kraje a žádají potrestání těchto reakčních živlů.“¹²⁸

9. Žádosti o milost a proces jejich zamítnutí

Žádost o milost prezidenta republiky podali postupně pravděpodobně všichni odsouzení. Nedochovala se (pokud existovala) žádost Olgy Špůrové, za kterou jednou krátkou notickou v závěru žádosti za Vladimíra Čumpelíka prosila Čumpelíkova matka. Stejně tak se nedochovala žádost o milost Karla Tomáška, kterému jedinému bylo vyhověno, ale až čtyři měsíce před vypršením jeho sedmiletého trestu.

První žádala o milost pro svého syna matka Jaroslava Hanuše 3. listopadu 1948. V osobním dopise prezidentovi republiky Klementu Gottwaldovi napsala toto: *„Vážený pane presidente, píše Vám žena pracující a nešťastná. Mám syna jednoho z hlavních viníků Jaroslava Hanuše, byl po právu odsouzen v Liberci na 8 roků těžkého žaláře. Že se dostal na tuto cestu, je vina výchovy, která se mému synu dostala. Vdala jsem se před léty za člověka jdoucího za vysokým postavením, kariéristou. Nezkušená osmnáctiletá jsem jej poslouchala ve všem, i ve výchově dětí vždy rozhodoval on. Mého syna v deseti letech dal do klášterního internátu, kde navštěvoval arcibiskupské gymnázium. K synovi jsem směla chodit pouze v neděli na dvě hodiny na návštěvu. Ve čtrnácti letech se vrátil domů a to už byla okupace. Můj život byl s mužem sobcem tak těžký, že jsem se rozhodla nechat se rozvést z viny mého muže. Pak jsem byla totálně nasazena a v továrně jsem poznala, že život mezi pracujícími lidem je správný pro člověka poctivého. Děti, syna a dceru, jsem měla u sebe. Jak těžce jsem živila děti, jistě uzná každý. Nechtěla jsem, aby děti tolik cítily ztrátu zdánlivě šťastného domova. Vilku, která je naším majetkem, obývá můj muž a já byla odkázána s dětmi bydlet u cizích lidí v jedné místnosti. Po revoluci zůstala jsem v továrně dál, seznámila jsem se tam s člověkem, který byl vězněn za okupace v Terezíně a chtěl si*

¹²⁶ Jak lze vidět, ani Jaroslav Hanuš nezahrnuje mezi své spoluobviněné Karla Vaňátka, který se zřejmě k letáku opravdu dostal naprostou náhodou.

¹²⁷ Muklovské vyznání, str. 8

¹²⁸ NA, StS, HP 3/1948, telegram

mě vzít, a nežli si vyřídil všechny potřebné doklady, bydlil u známých. To bylo zámkou mému bývalému muži, aby mi děti vzal. Oženil se a děti začal vychovávat v panských způsobech. Dětem po prožitém strádání líbilo se žít mezi lepšími lidmi a na mámu komunistku zapomněly. Výchova mého bývalého muže přivedla syna na zcestí a já věřím, že kdybych děti měla u sebe, jistě by se syn změnil a poznal by, kam každý poctivý pracující člověk patří. V novinách píše, že Vy, pane presidente, udělujete milost. Necht' Vaše dobrodiní zachrání mého syna od osmi těžkých let a mě od velkého trápení, které jako každá matka se svým dítětem nesu. Syn by musel být u mě a já bych jej vedla po cestě, aby z něho byl platný člen dnešní společnosti. Chodím stále pracovat, dcerku starou dva roky¹²⁹ dávám do jeslí, a kdybych měla dceru a syna z prvního manželství u sebe, byla bych šťastnou ženou. Pomozte ženě, matce tolik nešťastné nad osudem syna.

Pětiletce zdar! Růžena Svobodová, zaměstnankyně Leteckých závodů Praha¹³⁰

Matka Jaroslava Hanuše byla aktivní členkou KSČ, v její ideje věřila a s politikou strany souhlasila. Po zatčení syna a marných snahách o zrušení jeho trestu náhled na stranické záležitosti však zásadně změnila, z KSČ vystoupila a stala se praktikující katoličkou. Žádost o milost Jaroslavu Hanušovi byla pravděpodobně zamítnuta, v osobním ani v soudních spisech však toto není doloženo.

Dne 18. listopadu 1948 podal právní zástupce JUDr. Kamil Vipler¹³¹, obhájce Karla Vaňátka, zmateční stížnost a odvolání proti rozsudku zemského soudu, jakož i soudu státního v Praze ve věci obžalovaného výše zmíněného Karla Vaňátka. Zároveň požádal o propuštění dotčeného z vazby. Svoje závěry shrnul takto:

„ ... výroky o rozhodných skutečnostech jsou neúplné a nejsou pro ně uvedeny žádné důvody. ... tato tendence (zasáhnout současně nebo po odstranění KSČ i lidově demokratické řízení samotné) není z letáku přímo patrná, naopak obsah letáku vyvolává zejména při jeho zběžném přečtení v čtenáři nesprávnou domněnku, že leták jest namířen jen proti KSČ a nikoli proti ústavě nebo ústavním činitelům. Že tomu tak je i ve skutečnosti, svědčí fakt, že Státní zastupitelství v Liberci původně navrhlo ohledně všech pachatelů přípravné vyšetřování jen pro přečiny podle § 14¹³² a 18¹³³ zák. 50/1923 Sb. a teprve

¹²⁹ tou je myšlena dcera z druhého manželství, Karla Svobodová, provdaná Müllerová, nejmladší sestra Jaroslava Hanuše.

¹³⁰ NA, StS, HP 3/1948, žádost o milost Růžena Svobodová

¹³¹ Dr. Kamil Vipler byl ustanoven Karlovi Vaňátkovi jako „zástupce chudých“, tedy ex offio.

¹³² §14 zák. 50/1923 Sb.; „Rušení obecného míru: Kdo veřejně nebo před více lidmi nebo více lidí pobuřuje proti státu pro jeho vznik, proti jeho samostatnosti, ústavní jednotnosti nebo demokraticko-republikánské formě, trestá se přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do dvou let.“

v obžalovacím řízení po doplnění řízení u soudu byl trestný čin správně kvalifikován jako zločin podle § 2 zák. 50/1923 Sb.“

Dr. Vipler se zde dále opřel o skutečnost, že Karel Vaňátko leták důkladně nepřečetl, pouze do něj nahlédl. Nefiguroval tedy nijak ve zločinném podniku úkladů o republiku a její řízení, jelikož se ani tisku ani distribuce letáků nijak neúčastnil. Napadl zde také výrok soudu, že jde o zločin „dokonaný“: „... výroky sub. II. a IV. (rozčlenění zmateční stížnosti podle odůvodnění rozsudku z 17. 9. 1948) *si vzájemně odporují. Podle sub. II se jednalo o dokonaný zločin, kdežto v sub. IV se uvádí, že se obžalovaný Vaňátko dozvěděl o tom, že se takovýto podnik teprve chystá. ... záleží na tom, měla-li býti zločinná činnost podle úmyslu pachatelů teprve vyvolána či zda k té činnosti opravdu dojde ... zda se k ní čtenáři inkriminovaného letáku dají pohnouti, o čemž lze však vzhledem k politickému uvědomění většiny příslušníků našeho národa vážně pochybovati.*“¹³⁴ Upozornil dále, že Karel Vaňátko důrazně doporučil Olze Špůrové leták zničit a počítal s tím, že ho jako staršího kolegu uposlechne. Uznal, že není správné, že Vaňátko nepodal trestní oznámení ihned při zjištění zločinné skutečnosti, ale trval na tom, že důležité je zde naplnění či nenaplnění skutkové podstaty trestného činu v §, dle kterého byl Vaňátko odsouzen. V části „odvolání“ požadoval záměnu termínu „dosavadní zachovalost“ za „dosavadní bezúhonnost“, kterýžto považoval za více vystihující osobnost Vaňátka. Uvedl, že: „... soud I. stolice měl přihlédnouti k jeho bezvadné pověsti, která se kardinálně liší od zpráv a pověsti ostatních obžalovaných, zejména pokud jde o stránku politickou.“¹³⁵ Nejpřekvapivější částí „zmateční stížnosti“ je bod 2. odvolání: „Soud I. stolice přiznal obžalované Špůrové jako polehčující okolnost, že ostatní pachatele vlastně usvědčila, přitom však přehlíží, že tuto polehčující okolnost měl vlastně přiznati obžalovanému Vaňátkovi. Ze spisů vyšetřujících orgánů je totiž patrné, že jako první ze všech obžalovaných byl zatčen obžalovaný Karel Vaňátko, který byl také první vyslýchán a hned se v celém rozsahu doznal, kdežto obžalovaný Čumpelík při svém výslechu hned po zatčení

¹³³ § 18 zák. 50/1923 Sb.: „Šíření nepravdivých zpráv. 1. Kdo veřejně sděluje, nebo jinak rozšiřuje nepravdivou zprávu, již pokládá za pravdivou nemá dostatečných důvodů, ač ví, že tím vážně znepokojí obyvatelstvo nějakého kraje nebo místa nebo část tohoto obyvatelstva, trestá se za přestupek trestem peněžitým od 50 do 10 000 Kč nebo vězením od tří dnů do tří měsíců. 2. Kdo veřejně sděluje nebo jinak rozšiřuje nepravdivou zprávu, ač ví, že tím poškozují bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost nebo veřejný pořádek nebo že tím způsobuje zdražování předmětů potřeby, překotné a hromadné koupě nebo prodeje nebo překotné a hromadné vybírání vkladů, trestá se za přečin vězením od osmi dnů do tří měsíců. 3. Ví-li viník, že zpráva je nepravdivá, trestá se v obou případech (č. 1 a 2) za přečin tuhým vězením od osmi dnů do šesti měsíců.“

¹³⁴ NA, StS, HP 3/1948, zmateční stížnost Karel Vaňátko

¹³⁵ tamtéž

zapíral a teprve druhého dne se k činu doznal. Špůrová byla vyslýchána než druhého dne po Vaňátkovi. Z toho plyne nejen, že obžalovaný Vaňátko nebyl Špůrovou usvědčen, nýbrž že se doznal sám a svou výpověď Špůrovou usvědčil, neboť jinak by asi Špůrová vůbec popřela, že leták obžalovanému Vaňátkovi dávala číst.¹³⁶ Dr. Vipler se ještě dotkl termínu „byla způsobena značná škoda“ s dovětkem, že „... odvolatel nebyl odsouzen jako spolupachatel ostatních obžalovaných a nelze mu proto přičítati k tíži škodu, která byla způsobena trestným činem ostatních obžalovaných, nýbrž jen škodu, která vznikla jeho vlastním činem. Podle odvolatelova názoru nebyla jeho činem způsobena žádná škoda.“¹³⁷ V závěru stížnosti Karel Vaňátko a jeho žena Miluše navrhuje, aby soud dospěl k tomuto závěru: *Zmateční stížnosti, resp. odvolání se vyhovuje, napadený rozsudek se zrušuje. Věc se vrací soudu I. stolice, aby ve věci dále po zákonu jednal ...*¹³⁸ V případě, že by rozsudek nebyl zrušen zcela, požadoval Dr. Vipler posouzení Vaňátkova trestného činu pouze podle §17 zák. 50/1923 sb., tj. „*Sdružování státu nepřátelské. 1. Kdo založí tajnou organizaci, jejímž účelem je podvracet samostatnost, ústavní jednotnost nebo demokraticko-republikánskou formu státu, kdo znaje účel takového sdružení k němu přistoupí, s ním se stýká, jeho činnosti jakýmkoli způsobem se zúčastní, je nebo jeho členy v jich podvratných snahách hmotně nebo jakýmkoli jiným způsobem podporuje, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do dvou let*“. Dále požadoval propuštění z vazby bez kauce nebo na kauci, kterou byl obžalovaný ochoten složit, případně změnit rozsudek na podmíněčný. Ke zmateční stížnosti byla připojena i žádost o milost podaná manželkou odsouzeného Karla Vaňátka Emilií Miluší Vaňátkovou: „*Z trestních spisů vyplývá, že můj manžel, resp. otec Karel Vaňátko se nedopustil trestného činu šířením letáků protistátního obsahu. ... Karel Vaňátko leták vůbec nečetl, pouze zběžně do něj nahlédl ... přesto však u vědomí své občanské povinnosti prohlásil, že bude muset z věci vyvoditi jediné možné důsledky, a sice, že o věci učiní hlášení. Aby zamezil větší škodě, tj. aby leták nebyl dále šířen, rozkázal současně Špůrové, aby leták ihned zničila. V důvěře, že Špůrová jeho příkazu uposlechne a v důsledku služebního zaneprázdnění, neboť v tomto čase dostavilo se více stran, nevěnoval věci již další pozornosti. ... Tyto okolnosti vyšly bezpečně najevo během trestního řízení a zejména byly také potvrzeny úřednicí Špůrovou. ... Karel Vaňátko je otcem nezletilého dítěte Ivany Vaňátkové (nar. 1943) a současně živitelem manželky Miluše Vaňátkové. Obě jsme byly odkázány na výdělek našeho manžela,*

¹³⁶ tamtéž

¹³⁷ tamtéž

¹³⁸ tamtéž

resp. otce a v důsledku vazby a s tím spojených nákladů jsme vystaveny nouzi. Prosíme, pane presidente, abyste v uvážení všech těchto okolností laskavě použil svého práva daného Vám ústavou a našemu manželu, resp. otci trest prominul. Odměnou bude Vám dík a vděčnost nevinné rodiny, která spoléhá na Vaši spravedlnost a velkomyslnost, za což Vám předem vzdávají upřímný dík.“¹³⁹

Dne 20. prosince 1948 byl státnímu soudu v Praze doručen přípis z krajského soudu v Liberci: „*Žádáme, aby byl Karel Vaňátko dotázán, zda se ohlášení a provedení opravných prostředků jeho manželkou Miluší Vaňátkovou nestalo proti jeho vůli ...*“. *Jde o věc vazební, proto spisy rychle opět vraťte.*“¹⁴⁰ 9. února 1949 odešlo Dr. Viplerovi toto rozhodnutí: „*Nejvyšší soud jako soud zrušovací usnesl se v neveřejném sezení o zmatečných stížnostech a odvolání obžalovaného Karla Vaňátka a jeho manželky Miluše Vaňátkové. Zmateční stížnosti se zamítají, odvolání se zamítá. Odůvodnění: ...Karel Vaňátko zmateční stížnost vůbec neohlásil, nežádal o zřízení obhájce chudých, nalézací soud jej zřídil neprávem, neboť tu pro to nebyly předpoklady. Tato zmateční stížnost byla proto podána osobou neoprávněnou. Z týchž důvodů bylo také zamítnuto odvolání podané jménem obžalovaného Karla Vaňátka. Obžalovaný dále prohlásil v protokole z 3. ledna 1949, byv tázán, že jeho manželka Miluše Vaňátková ohlásila a provedla opravné prostředky proti jeho vůli! Na tyto opravné prostředky Miluše Vaňátkové je tedy nutno hledět rovněž jako na opravné prostředky uplatněné neoprávněnou osobou. Byla proto i její zmateční stížnost zamítnuta, rovněž tak odvolání.*“¹⁴¹

Matka Vladimíra Čumpelíka Marie byla po jeho zatčení v zoufalé situaci. Dne 4. prosince 1948 za svého syna prosila: „*... Můj syn jest ochrnut na levou ruku a přesto, že má tuto tělesnou vadu, vykonával svoji práci na Místním národním výboru v Jablonci řádně a svědomitě, a pokud je mi známo, byl jedním z nejlepších úředníků. ... Jak vyšlo najevo v tomto trestním řízení, nebylo provinění mého syna tak veliké. ... Vzhledem k tomu, že jsem nyní odkázána jedině na svou pensi a tím i se svým nezaopatřeným synem budu v dohledné době vydána nouzi a bídě, ježto jsem stará a jakékoli práce neschopná, obracím se na Vás, vážený pane presidente s prosbou, abyste použil laskavě Vašeho práva a trest přisouzený mému synovi Vladimírovi prominul nebo zmírnil na takovou výši, která*

¹³⁹ NA, StS, HP 3/1948, žádost o milost Miluše Vaňátkové

¹⁴⁰ tamtéž, bez označení

¹⁴¹ tamtéž, zamítnutí zmateční stížnosti a odvolání (Karel a Miluše Vaňátkovi)

odpovídá jeho provinění. Podepsaná doufá, že její žádost bude příznivě vyřízena a vzdává předem uctivý dík. Prosím též za jeho snoubenku Olgu Špurovou.¹⁴²

Za Josefa Kouřila podala žádost o milost 15. ledna 1949 jeho matka Zdenka Kouřilová: „Vysoce vážený pane presidente! Prosím o laskavé prominutí, že dovoluji si Vás obtěžovati. Vím dobře, že vysoký Váš úřad zabírá Vám veškerý volný čas, přesto dovoluji si Vám, vážený pane presidente, přednésti moji uctivou prosbu.¹⁴³ Dále matka Josefa Kouřila popisuje tragické rodinné okolnosti a mládí výše zmíněného Kouřila, včetně jeho duševní lability (viz kapitola Členové i. s. SOŇA). K jeho nástupu do ONP v Jablonci napsala: „Snad vzdálen od domova stal se nástrojem staré špatné společnosti, která ovlivnila jeho slabou povahu. Zapletl se do hanebné letákové aféry v září 1948. Nechápu, že můj chlapec z dobré dělnické rodiny byl toho schopen. Stal se ve svých slabých chvílích nástrojem nečestných a špatných lidí. Ve své veliké bolesti a zoufalství matky obracím se k Vám, milovaný pane presidente, a prosím Vás o milost pro své dítě. Obracím se s prosbou k Vaší šlechetnosti a dobrotě. Vyslyšte volání a prosbu matky, která tolik trpí a prosí o milost pro své dítě. K velikému dni, k výročí 25. února 1948, k tomuto slavnému dni, který se stal symbolem všech pracujících, prosím Vás o milost pro mého syna Josefa. Ve svých denních modlitbách vzpomínati budu tento den, který osvobodil miliony trpících, a věřím, že Všemohoucí Vám veliké dílo požehná. Věřím znovu, vážený pane presidente, ve Vaši velikou dobrotu, a prosím Vás, dejte mně možnost, abych znovu ve svém synu upevnila tu velikou víru, která povzbuzuje mysl tolika pracujících. Děkuji Vám, vážený pane presidente, děkuji Vám ze srdce matky, která tolik vytrpěla. S přáním Republice Čsl., Pětiletce a p. prezidentu RČSl. Zdar!“¹⁴⁴

Této žádosti opět nebylo vyhověno, proto 19. července 1949 napsala prezidentu Gottwaldovi i Kouřilova babička Pavlína Trdllová: „Vysoce vážený pane presidente! Prosím za prominutí, že Vás obtěžuji tímto dopisem, ale jedině dobrota Vašich očí, pane presidente, mi k tomu dává odvahu. ... Nevím, jestli budete číst moje řádky, ale lidové vedení naší republiky mně dává víru, že Vám přijdou do ruky. Prosím za Josefa Kouřila, který jest ve vězení. Vím, že se provinil, mě samotnou to rozhořčilo v první chvíli, ale omluva pro něho jest jeho mládí, nezkušenost a špatná společnost, do které se dostal Josef Kouřil neměl důvodu podnikat něco protistátního, ale měly na něho vliv osoby v Národní pojišťovně v Jablonci, které ho zlákalý k takové činnosti. Pane presidente, vím,

¹⁴² tamtéž, žádost o milost Marie Čumpelíková

¹⁴³ tamtéž, Zdenka Kouřilová

¹⁴⁴ tamtéž, Zdenka Kouřilová, velká písmena takto v citaci

že si zasloužil trest, ale jako laskavý otec odpouští svým dětem, tak i Vy odpusťte jemu. Získáte tím jeho srdce a také nás všech, kteří k Vám budeme vzhlížet jako ke svému dobrodinci. Všechny moje děti jsou nadšeny Vaším vedením lidově demokratické republiky, jenom starost o Josefa Kouřila kalí naši radost z úspěchů, které máte. Svoji vděčnost Vám nemohu projevit jinak, jenom každodenní modlitbou za Vás, pane presidente, a celou Vaši rodinu, aby Vám Pán Bůh dal zdraví a úspěch v každém Vašem podnikání. Myslím, že je to poslední důležitá věc v mém životě (73 let), kterou chci pro své děti vykonat. Vaší práci – republice – pětiletce zdar!¹⁴⁵ Pavlína Trdlová ve svém úsilí nepolevila a stále neúnavně žádala o milost či amnestii pro svého vnuka. Dne 16. května 1952 tak např. obdržela dopis tohoto znění: „ ... Žádost Pavlíny Trdlové, aby Josefu Kouřilovi, odsouzenému rozsudkem státního soudu v Praze dne 17. 9. 1948 byl milostí presidenta republiky prominut zbytek trestu, se zamítá, ježto soud neshledal, že by žádost byla důvodná.“¹⁴⁶ V době zamítnutí žádosti byl Josef Kouřil již dva roky velice vážně nemocen. Silné epileptické záchvaty vedly k dlouhodobým hospitalizacím na psychiatrických odděleních jak po dobu výkonu trestu, tak i po ní. Důvod vyhovět prosbám rodiny byl tedy více než opodstatněný.

Stejně tak jako žádosti o milost presidentu Klementu Gottwaldovi, podávaly rodiny tří dlouhodobě uvězněných členů skupiny SOŇA žádosti o zkrácení trestu či propuštění jejich synů na amnestii. Tyto žádosti byly pravidelně zamítány. Otec Jaroslava Hanuše např. 24. června 1953 žádá: „Vzhledem k vyhlášení amnestie presidenta republiky, která se vztahuje na mého syna, dovoluji si uctivě požádati, aby Krajská prokuratura v Liberci uvědomila Velitelství vězeňského ústavu v Ostrově nad Ohří o tom, že můj syn Jaroslav Hanuš (č. 03526/B) bude míti odpykán trest 4. 1. 1954.“¹⁴⁷ 25. srpna 1953 mu přichází z krajské prokuratury krátká, rukou psaná odpověď: „Sděluji, že se na Vašeho syna Jaroslava Hanuše¹⁴⁸ rozhodnutí presidenta republiky o amnestii ze dne 4/5 1953 nevztahuje.“ Stejnou informaci obdržela Hanušova rodina ještě 11. května 1955. Kouřilova rodina žádala průběžně o jeho propuštění, hlavně, jak již bylo výše uvedeno, s ohledem na jeho zdravotní stav. Dne 20. srpna 1952 např. přišlo poštou toto vyjádření: „Krajský prokurátor v Karlových Varech návrh na podmíněčné propuštění Josefa Kouřila neučinil pro nedostatek zákonných podmínek.“¹⁴⁹ 1. listopadu 1953 byl Josef Kouřil „vyloučen

¹⁴⁵ tamtéž, Pavlína Trdlová

¹⁴⁶ tamtéž, usnesení, neoznačeno

¹⁴⁷ NA, SSNV, Jaroslav Hanuš

¹⁴⁸ tamtéž

¹⁴⁹ tamtéž, Josef Kouřil

z návrhu na podmíněčné propuštění, jelikož dne 15. 3. 1949 uprchl z výkonu trestu.¹⁵⁰ Netýkala se ho ani amnestie v roce 1955. Odpykal si celý trest, z jehož výkonu byl rovnou převezen do psychiatrické léčebny v Bohnicích.

Dne 4. května 1955 byl Karel Tomášek propuštěn na základě milosti presidenta republiky z výkonu trestu, tedy o čtyři měsíce dříve, po té, co byl šest roků a osm měsíců vězněn. Dne 3. května 1961 mu „*prominul svým rozhodnutím president Československé socialistické republiky, uživ svého práva udíleti milost ve věcech trestních, dosud neodpykaný zbytek vedlejšího trestu – ztráty čestných práv občanských, vyplývající z rozsudku bývalého státního soudu v Praze dne 19. září 1948 č. HP 3/1948. Zajímavý je dovětek: „Odsouzeného předvolejte a udělení milosti mu protokolárně sdělte.“¹⁵¹ Ačkoli byla Karlu Tomáškovu jako jedinému udělena milost, ani na něj se amnestie nevztahovaly, ač na ně jeho rodina upozorňovala: „*Vyhlášenou amnestií presidenta republiky se mému synovi snižuje trest o jednu třetinu, takže by měl býti již propuštěn na svobodu. Dvě třetiny trestu má již odpykány.*“¹⁵² Všem třem aktérům odboje byl soudem uložen exemplární trest, který neměl být přerušen ani zákonnými prostředky.*

10. Útěk z trestaneckého pracovního oddílu v dolu Kolumbus na Mostecku

Z vazby krajského soudu v Liberci byli Hanuš, Kouřil a Tomášek eskortováni 29. 10. 1948 do plzeňské věznice Bory. Ještě před Vánocemi 1948 byli Hanuš s Kouřilem převezeni do nápravného ústavu v Libkovicích u Mostu a dva měsíce na to do Tábora nucených prací dále TNP) v Dolním Jiřetíně¹⁵³. Tento tábor ještě nebyl na přijetí vězňů zcela připraven. Ostraha zde, hlavně při práci na povrchu, ale i při cestách na pracoviště a zpět, nebyla ještě tak přísná. V roce 1949 využilo 90% uprchlých vězňů z Jiřetína k útěku dobu pobytu mimo ostnatý drát TNP¹⁵⁴. Byli mezi nimi i Hanuš a Kouřil, kteří spolu s dalšími třemi spoluvězni, Karelem Dohnalem¹⁵⁵, Josefem Holzknem¹⁵⁶ a Eduardem Wagnerem^{157 158} využili možnosti dostat se na svobodu.

¹⁵⁰ tamtéž

¹⁵¹ tamtéž, Karel Tomášek, na přípisu chyba v datu rozsudku

¹⁵² tamtéž

¹⁵³ viz. kapitola 10

¹⁵⁴ TRÖGL, Jan: Tábor nucené práce Dolní Jiřetín, diplomová práce FF UK, Ústav českých dějin, 2007, str. 30

¹⁵⁵ Karel Dohnal, č. vězně 8553, nar. 18. 7. 1925 v Klecanech u Prahy, bydliště Nehvizdy, svobodný, klempíř, trest 15 roků těžkého žaláře za úklady vůči republice a vojenskou zradu, konec trestu 14. 7. 1963

Společně uprchli 15. března 1949 při vykonávání povrchových prací na dole Kolumbus. Ještě ten den byla v Československém rozhlase odvysílána pátrací relace, která uvedla jména a příjmení uprchlíků a název tábora¹⁵⁹, odkud utekli. Jaroslav Hanuš se k útěku vrátil ve svých pamětech: „15. 3. 1949 jsem z dolu Kolumbus na Mostecku ještě s dalšími čtyřmi utekl. Ve vichřici a v palbě jsme se roztrhli a snad také tím nás, jednoho po druhém, pochytili, mne asi za osmnáct hodin. Celá tato naše útěkářská akce byla hodně uspěchaná, ale nutná, protože den předtím jsme měli v plánu přepad stráže při převozu na šachtu. Tento záměr se rozšířil po baráku tak rychle, že jsme se nestačili divit, s jakou pohotovostí byly té noci na korbě nákladáku zesíleny hlídky.¹⁶⁰ Sestra Jaroslava Hanuše ve svých vzpomínkách uvedla: „ Kluci dělali chvíli na povrchu. V táboře nebyli dlouho. Ve skále objevili nějaké dveře a ještě si prý dělali legraci a říkali, že by skrz ně mohli utéct. Jarda prý podotkl, že to bude určitě „zalígrované“ a že se ven nedostanou. No a tak někdo šel, zkusil to a dveře se otevřely. Nějakou chodbou se prý dalo dostat ven. Domluvili se a prostě šli, tak jak byli, ve vězeňských hadrech. Byla zima a sníh, mrzlo. Utíkali směrem k německým hranicím, a aby měli každý více štěstí, tak se rozdělili. Pochytili je postupně všechny. Jarda došel skoro až k hranici. Na jednom poli si ho všimla nějaká babka a udala ho. Hned ho měli.“¹⁶¹ Jaroslav Hanuš v Muklovském vyznání konstatoval, že snad i měl štěstí, že ho chytili¹⁶². Kdyby se prý měl brodit sněhem ještě nějakou dobu, určitě by v závějích Krušných hor umrzl. Zadržen byl 16. března 1949 hlídkou stráže SNB v Dolním Hájí, v Domaslavicích. Odtud byl eskortován zpět do tábora, byl zbit a dán do korekce. Po ukončení pátrací akce a návratu uprchlých spoluvězňů nechal náčelník tábora všechny vězně nastoupit. Před jejich zraky zastřelil jednoho z nich a ostatní museli kolem něj pochodovat a prohlédnout si ho. Hanušova sestra si nyní již nevzpomíná, kdo zaplatil za útek životem. Domnívá se ale, že to nebyl nikdo z uprchlíků, že z davu vybrali někoho náhodně.¹⁶³ 18. března byli zadržení uprchlíci eskortováni do korekce věznice Bory.

¹⁵⁶ Josef Holzknacht, č. vězně 9116, nar. 20. 11. 1921 v Berlíně, bydliště Praha XVIII – Košíře, voják, trest 10 roků těžkého žaláře za vojenskou zradu, konec trestu 15. června 1958

¹⁵⁷ Eduard Wagner, č. vězně 9130, nar. 15. 5. 1918 ve Weisenburgu, okr. Strassburg, bydliště Bernau, okr. Mnichov, ženatý, trest 5 roků těžkého žaláře za vojenskou zradu, konec trestu 6. listopadu 1953

¹⁵⁸ Všichni vězni uprchli v trestaneckých šatech a spodním prádle se značkou TR.

¹⁵⁹ Název tábora byl později, od 12. 5. 1949, z důvodu utajení kódován. Dolní Jiřetín měl krycí značku 5912.

¹⁶⁰ Muklovské vyznání, str. 9

¹⁶¹ Karla Müllerová, archiv autorky

¹⁶² ve svých pamětech označil ženu, která na něj povolala hlídku SNB, jako „paní Novákovou z Hájů u Mostu“. Ve spisové dokumentaci však toto jméno není uvedeno, nejsou ani dochovány výslechové protokoly zadržených a záznam o udělení trestu.

¹⁶³ Karla Müllerová, archiv autorky

Jaroslav Hanuš byl v korekci devadesát dva dní: „Byl jsem v řetězech o třinácti člancích, spojujících zanýtované obruče nad kotníky. Myslím, že to byla kobka č. 9. Byl tam jenom kbelík a už nic jiného. Musel jsem se hlásit každou hodinu, po kopnutí do dveří, stojíc pod malým okýnkem u stropu. Považoval jsem to tehdy za jediný styk s veřejností. A jak se sedí na kbelíku? Docela dobře, lepší než na zemi. Obden chudé bramborové jídlo a trocha vody ... První temná. Okenice uzamčené, jen klíčovou dírkou prosvěcuje slabý proužek světla. Opravdová samota, bez mluvení, bez jídla, bez okukování ... pět kroků kolem boční stěny, pod oknem tři a s každým krokem pořádné zarachocení řetězů. Cestu kolem stěn jsem znal i poslepu. ... Tady, v železné korekci, mě ale častěji napadalo víc myšlenek na to, jak se dostat zpět na nějaké komando a pokusit se o další útěk. ... Až na ten hlad měl jsem raději temnici. Po krátkém rozkoukání v cele jsem se vždy zorientoval a věděl jsem, že ten den se ke mně nesmí nikdo z bachařů přiblížit. S tímto paragrafem trestního řádu byl každý vězeň seznámen, takže když mi ráno přišel bachař zamáznout okenice, cítil jsem se hned bezpečněji, a ať to zní kdovíjak paradoxně, i svobodněji. Jen při představě, že na konci trestu mi bude skoro dvacet osm let, to mě vždy zamrazilo! ... Asi po týdnů jsem poznal, že čím více se žaludeční sval stáhne, tím méně bouří a otravuje. Člověk zeslábně, ale pokud se nemusí hýbat, není to tak hrozné. ... Občas mě také napadaly věci jako „již žádný zdařilý útěk za hranice, žádné Boogie Woogie, dolary, uplatnění se v západním orchestru. Tyto sny se plní jiným, já mám své železné okovy.“ ... Po devadesáti dvou dnech mi konečně zámečníci roznýtovaly okovy a řetězy se samovolně svezly vedle kovadliny. I po tolika letech si pamatuji ten pocit. Jako opuštění zvířecí klece mi připadal odchod z podzemní korekce hned po té, co jsem stoupal po schodech. Ani jednomu ohlédnutí nazpět jsem pak nevěnoval nejmenší pozornost.“¹⁶⁴

11. Průběh výkonu trestu jednotlivých odsouzených v procesu s i. s. SOŇA

11.1. Jaroslav Hanuš

Po pobytu v korekci věznice Bory byl Jaroslav Hanuš umístěn v oddělení B tamtéž: „Čas se mi pak proplahočil na Borech od června 1949 den po dni, i přes tamější popravu generála Heliadora Píky, až k prosinci, kdy započaly velké transporty do jáchymovských lágrů. I já jsem byl mezi nimi a na upozorňování, že tam odtud se nikomu utéct nepodaří,

¹⁶⁴ Muklovské vyznání, str. 9 - 15

*jsem si samozřejmě pomyslel, že odevšad se dá zdrhnout. V případě zadržení už bych prý nevyfasoval jen železa, ale dalších pár let navrch. Byl jsem už ale zkušený. Neutíkat v zimě, zásoba chleba alespoň do začátku, nebát se ukrást civilní svršky a tvářit se vždy normálně. Věděl jsem z doslechu, že v uranových dolech je ve vyšších patrech mnoho větracích otvorů.*¹⁶⁵ Z doby před transportem do Jáchymova pochází vyhotovené posudky - lékařský a kádrový: „Vysoké postavy, silné kostry i svalstva, dobré výživy. Značně anemický. Zdravotní stav jest dobrý – netrpí žádnými chorobami, kromě chudokrevnosti. ... Jmenovaný má záporný postoj k výkonu trestu a považuje jej za neúměrně vysoký. Svě nebezpečné jednání si v žádném směru nepřipouští. Jeho chování je průměrné. Svoji povahou je ziskuchtivý a povznešený. Vztah jiných odsouzených je k němu chladný pro jeho provokace a rebelie. Je svobodný a finančně nikoho nepodporuje. ... Byl již dvakrát disciplinárně trestán.“^{166 167}

S reznou dekou svázanou do uzlu, ve které měl pár osobních věcí, stanul Jaroslav Hanuš 4. prosince 1949 před branou trestaneckého tábora Svornost¹⁶⁸. Byl mezi prvními politickými vězni, kteří sem byli eskortováni poté, co tábor 3. prosince 1949 opustili němečtí váleční zajatci. Hlídaný sektor tvořil tzv. „buzerplac“ sloužící k hromadným nástupům vězňů, studené provizorní dřevěné baráky s místnostmi pro desítky lidí, kuchyň, trestní samoty, malé skladiště, kotelna, umývárna a malý barák s kulturní místností a jevištěm. V táboře bylo umístěno 405 vězňů.¹⁶⁹ Byl situován na kopci a důl s ním spojovalo přes 260 kluzkých schodů, po kterých se mimo jiné musela do tábora nosit i voda. Každý den museli vězni po odfárané směně absolvovat ještě fyzicky náročný výstup k ubikacím. Tady prožil Jaroslav Hanuš tři roky svého života: „*Lágr Svornost spojovalo s těžní věží mnoho schodů. ... Pohyboval jsem se v dvanáctém patře, což mi bylo přeci jen příjemnější, než první a druhé poschodí, kde byl neustálý průvan. V těchto patrech byly sice větrací šachty, kterými se dalo utéct, ale nesměly by mít mříže z kolejnic a betonové rámy jako na Špilberku. ... Život na jednotlivých patrech podobal se sobě jako vejce vejci. Rozdíl byl jen v tom, že někde byli štajgři lidšější, někde méně a někde se s nimi nedalo vyjít vůbec.*“¹⁷⁰ Jaroslav Hanuš si na těžkou práci musel rychle zvyknout. Bez jakéhokoli

¹⁶⁵ Muklovské vyznání, str. 15

¹⁶⁶ NA, SSNV, osobní spis Jaroslav Hanuš, posudek 26. a 27. 10. 1949

¹⁶⁷ posudek vyhotoven pro velitelství Vězeňského ústavu Ostrov u Karlových Varů

¹⁶⁸ Název Svornost se užívá již od roku 1530 na paměť urovnání sporu dvou těžařů. Nejdříve se zde těžily stříbrné rudy, později rudy kobaltu, arsenu, pak rudy s radiem na barvy a nakonec uranové rudy.

¹⁶⁹ Počítalo se s celkovou kapacitou tábora 600 vězňů. V letech 1951 a 1952 zde však bylo více jak 700 lidí, pokles nastal až v roce 1953. Tábor byl zrušen 29. října 1954.

¹⁷⁰ Muklovské vyznání, str. 15

zaškolení byl postaven k vrtačce, a jak sám často vzpomínal, nebyl jediný: „*moc dělníků tam nebylo, spíše samí ouřadové*“.¹⁷¹ Hanuš „*dbal na to, aby dělal s vodou. Bylo to sice horší, ale říkal si, že když už má být ozářený, tak alespoň méně. Voda měla tlumivé účinky. Když vrtal, sotva se do štoly vešel. Ležel na zádech, na kamenech, ve špíně, padal na něj prach a tekla voda. Za chvíli pod ním bylo bláto*“¹⁷².“ V dole i v táboře panovaly tvrdé podmínky. Svě sestře Karle Hanuš vyprávěl: „*Ráno prý sfárali a v šachtě tam visel mladý kluk. Tam to nevydržela spousta lidí, hlavně psychicky. Na dřinu se dalo zvyknout. A když už to nešlo, někdo tam prý spolykal i nějaké hřebíky, aby si mohl na chvíli na marodce odpočinout. Nebyly žádné soboty, neděle, svátky, na směny se dřelo pořád. Od šesti do šesti. Sprchovat se mohli jen ve studené vodě, teplá byla jednou za týden, a to i v zimě. V mrazech nebyla kolikrát vůbec, zamrzla. Záchody měli dřevěné, klasické latríny, venku. Balíky s prádlem se posílaly výjimečně, například když si brácha zničil košili, tedy když už dosloužila. Nebo ponožky. Někdy se také stalo, že mu ten balík prostě „nedošel“. Jídlo se nesmělo posílat vůbec. V té době brácha kouřil, poslali jsme mu celý karton cigaret, ten kupodivu dostal. Dopisy od něj chodily otevřené a on psal tak ošemetně – něco jako „Mám se dobře, akorát mě mrzí, že se mi vždy dopis od Vás rozlepí.“ Kontrolovali mu poštu.“¹⁷³ Jeden z dopisů Jaroslava Hanuše nedostala rodina vůbec. Dodnes je založen v jeho osobním vězeňském spisu: „*Milý taťko! Zrovna včera přišel mi od tebe lístek a čekám, že přijde i dopis. Doposavad jsem zde dostal dva lístky. V dopise mi přišly 2 foto. Líbily se mi. Ta malá kukačka se mi opravdu líbí. Na té druhé mě ta flaška opravdu nelákala, ale na ten dort se mi sliny sbíhaly. Těž jsem tam zahlédl na stole rozštíplý granát z války od dědy. Škoda, že nežije, nyní, když na něj často vzpomínám, uvědomuji si, že to byl opravdu dobrý člověk. Až mi budeš psát, piš na začátku dopisu i mé jméno, aby mi to došlo. Joska ať mi též napíše, už se těším, to je jediné, co mám. Jestli to bude 3. září, tak ještě 78 dní, vůbec to neutíká. „Cvok“ byl dosavad jediný, který mi z bývalých vězňů napsal, proto si ho osobně vážím, zrzavý, šilhavý, ale dobrý. Pozdravuj mami a ostatní. Jarina.*“¹⁷⁴ Návštěvy vězňů byly minimální: „*Jarda měl první návštěvu až na Svornosti. Měl ji schválenou dříve, ale napsali, že návštěvu odmítl. Prostě mu ji nedali. Byla za ním matka a otec. Já jsem ho navštívit směla až ve třetí třídě. Do té doby mi rodiče říkali, že odjel někam za prací a já jim to věřila. Až když mě nevzali do pionýrské organizace, tak mi máma řekla, že bráchu**

¹⁷¹ Karla Müllerová, archiv autorky

¹⁷² tamtéž

¹⁷³ tamtéž

¹⁷⁴ NA, SSNV, osobní spis Jaroslav Hanuš, dopis otci; dopis zřejmě nebyl odeslán z důvodu zmínky o bývalém spoluvězni. Tato pasáž je v originálu dopisu červeně podtržena.

zavřeli komunisti. Kvůli pionýru jsem brečela, byli tam všichni mí kamarádi. Záviděla jsem jim to. ... Když jsem pak byla za bráchou ve vězení, připadala jsem si jako na poště. Mezi námi přepážka, byly to takové pletivem oddělené kukaně. Za každým vězněm stál dozorce. V koutě místnosti bylo kanape, na které jsme dali jídlo, co jsme mu přinesli. Ve skutečnosti z toho dostal jen málo. Pamatuji si, že mi dozorce předal panenku. Za těch pár korun, co mu dali z výdělků, ji tam Jarda někde sehnal. Byla taková obyčejná, ale já ji opatrovala jak oko v hlavě. Dodneška ji mají moje děti schovanou.“¹⁷⁵ Karla Müllerová si z bratrova vyprávění vybavuje ještě vzpomínku na tragické důlní neštěstí: „Měli sfárat až dolů, do posledního patra. Přijel výtah, vězni nastupovali a těsně před Jardou dozorce řekl, že už je výtah plný. Nikoho nenapadlo zkontrolovat dole stav vody. Byly jí tam tři metry. Všichni v tom výtahu se utopili, než se k nim ostatní dostali. Vypnula elektřina a nebylo jim jak pomoci. Bylo to hrozné neštěstí, ale nikde se o tom nesmělo mluvit.“¹⁷⁶ Jaroslav Hanuš v dole Svornost odfáral podle „Zprávy o nákladech trestní vazby“ 817 dní. Za tuto dobu činily náklady na jeho výkon trestu 36.722 Kč, zatímco jeho výdělek byl 63.102 Kč. Rozdíl těchto položek, tedy čistý příjem Jaroslava Hanuše, byl 26.380 Kč¹⁷⁷. Jelikož neměl žádnou vyživovací povinnost k rodině, měla mu být tato částka vyplacena, resp. uložena na bankovní účet, který byl vězňům uvolněn po propuštění na svobodu. Jak již bylo výše zmíněno, ačkoli za tři roky práce v uranových dolech si Jaroslav Hanuš vydělal přes dvacet šest tisíc korun, po osmi letech vězení, kdy téměř nepřetržitě těžil uran, mu bylo vyplaceno na svobodě 600 Kč. Z tábora Svornost byl Hanuš po třech letech přeložen do tábora Mariánská s tímto posudkem: „Jmenovaný má velmi špatný poměr k manuální práci, na kterou se doposud stále dívá jako na nutné zlo. Z odsouzených se nejraději stýká s bývalými vykořisťovateli a od těchto se často velmi lehce nechává unášet na základě nepravdivých poplašných zpráv, aby nepracoval více, než jak oni sami.“¹⁷⁸ Tábor Mariánská¹⁷⁹ byl prioritně určen pro vězně s kratšími tresty, byl zařazen mezi tzv. tábory nucených prací. Mnohdy zde těžili uran i ti, kteří se před soudní senát vůbec nedostali – tedy lidé režimu nepohodlní. Vězni pracovali v dole Adam, jehož provozní budovy zůstaly dodnes vcelku zachovány, jelikož po zrušení trestního tábora zde ještě pracovali civilisté. Po roce na Mariánské čekal Jaroslava Hanuše tábor Barbora. Podle posudku doktora

¹⁷⁵ Karla Müllerová, archiv autorky

¹⁷⁶ tamtéž; tato událost nebyla autorkou nikde dohledána, což však neznamená, že se nestala.

¹⁷⁷ NA, SSNV, Jaroslav Hanuš, zpráva o nákladech trestní vazby

¹⁷⁸ tamtéž, posudek 16. 6. 1952

¹⁷⁹ původně barokní poutní místo ze 17. století zasvěcené Panně Marii. Zbytky kapucínského kláštera byly v roce 1949 proměněny v pracovní lágr. Ve sklepení se nacházela korekce, tedy kobky, kde byli surově mučeni vězni. Hygienické podmínky zde byly tak děsivé, že na protějším kopci musel být vybudován tábor nový, s kapacitou 700 vězňů.

Girscheka, táborového lékaře, s největší pravděpodobností z řad retribučních vězňů, byl Hanuš dne 16. dubna 1953 „... prohlédnut běžnými lékařskými methodami a bylo shledáno: výživa a tělesný stav dobrý, srdce a plíce bez nálezu, celkově zdrav.“¹⁸⁰ Tých lékař o půl roku později, v posudku z 16. listopadu 1953, konstatuje, že Jaroslav Hanuš je „celkem“ zdrav. Zhoršení stavu se nelze divit. Barbora, nejvýše položený tábor, se nacházel ve výšce 1004 m. Vězně zde po více jak půl roku pronásledovala zima, vítr a hluboký sníh. Mokrý oblečení z dolu neschlo, malinká kamna, pokud se smělo topit, velké místnosti nevyhřála: „Na Barboře bývaly vždy nízké stavy muklů, asi tak kolem čtyř set. Na povrch jsem se dostal jen na pár měsíců. Zde se odvážely od šachty plné vozíky hlušiny do sklápěčů a dole za dráty ji odváželi civilové ve větších vozíkách na haldu. Koleje od sněhu jsem čistil s Tondou Axamitem¹⁸¹. Začínal jsem být více uzavřený, takové duchovní stavy jsem prožíval na arcibiskupském gymnáziu,“¹⁸² napsal o svém pobytu na Barboře Jaroslav Hanuš. Dne 11. března 1954 předložila Vězeňská správa Ostrov u Karlových Varů krajské prokuratuře posudek k eventuelnímu posouzení podmíněného propuštění Jaroslava Hanuše po odpykání dvou třetin trestu v tomto znění: „Jeho chování ve výkonu trestu je značně neukázněné. Kázeňsky trestán byl za špatný poměr k práci odnětím výhod. Svoji povahou je povznešený, ziskuchtivý. Vztah jiných odsouzených k němu je chladný a odměřený pro jeho provokaci a rebelování. Pracuje v hlubině jako pomocný dělník. V posledním půlroku se jeho pracovní morálka tak zhoršila, že pracuje v průměru na 68%. Nemá naprosto žádného zájmu o přidělenou práci a v poslední době lze říci o něm, že práci sabotuje. Odsouzený pochází z maloměšťácké rodiny. Jeho názory jsou vyhraněně reakční a zvláště štvavé, že ani u odsouzených není oblíben. Je silným zastáncem svobodného obchodu. Pro svoji chladnou nenávisť ke všemu pokrokovému je v oblíbě u vyhraněně nepřátelských jedinců.“¹⁸³ Takovýto posudek nemohl samozřejmě vést k propuštění na svobodu. Dne 25. února 1955, v den 5. výročí umučení pátera Josefa Toufara z Čihoště¹⁸⁴, v půl deváté večer při práci na povrchu dolu, zahlédl Jaroslav Hanuš

¹⁸⁰ NA, SSNV, Jaroslav Hanuš, posudek o zdravotním stavu

¹⁸¹ Antonín Axamit (1913 – 2000); po únoru 1948 pomohl třem studentům, kterým bylo z politických důvodů znemožněno studovat v Československu, za hranice. V roce 1950 odsouzen za velezradu k patnácti letům vězení. Během následujících deseti let prošel řadou lágrů na Jáchymovsku – Svornost, Bratrství, Prokop, Svatopluk, Nikolaj, Rovnost, Barbora. Poslední čtyři a půl roku byl vězněn v táboře Vojna u Příbrami. Přežití dlouhá léta komunistického kriminálu mu pomáhala pevná víra v Boha. V táborech se sešel i s mnoha knězi, kteří pro věřící vězně sloužili tajně mše svaté, podávali jim (do lágru propašované) hostie, vedli dlouhé debaty. Propuštěn na svobodu na amnestii v roce 1960. Byl blízkým přítelem Jaroslava Hanuše.; z paměti manželky Miluše Axamitové; Paměť národa

¹⁸² Muklovské vyznání, str. 15,16

¹⁸³ NA, SSNV, Jaroslav Hanuš, posudek 11. 3. 1954

¹⁸⁴ P. Josef Toufar (1902 – 1950), římskokatolický kněz, nezákonně zatčen a obviněn ze zinscenování tzv. Čihošťského zázraku. Ubit státní bezpečností u výslechu ve věznici Valdice. MUDr. František Mauer se

zjevení Ježíše Krista v nadživotní velikosti. Vidění trvalo asi sedm vteřin, tedy cca po dobu, než dotlačil naplněný vozík ke sklápěči¹⁸⁵. Vzpomínal: „Do výstupu mi zbývalo tehdy ještě osmnáct měsíců a v té době jsem začal spřádat plány, jež jsem dost často měnil. Nastalo ale nyní něco, čemu jsem musel dávat přednost. Začal jsem podceňovat vyhlídky na manželství, zbytečně jsem nežvanil, i když to pro mě bylo těžké. Nápadně se zvýšila moje sebekontrola.“¹⁸⁶ V březnu 1955 Hanuše přeložili na jeho poslední jáchymovský „lágr“ – do dolu Svatopluk. Zde pobyl pouhé dva měsíce. V květnu roku 1955 byl eskortován do tábora Vojna.

Tábor se nacházel asi 5 km jihovýchodně od Příbrami. Stejně jako většina jáchymovských lágrů, byla i „Vojna“ vybudována německými válečnými zajatci. Od roku 1949 byla využívána jako Tábor nucených prací. V listopadu 1951 byla přeměněna na tzv. Nápravně pracovní tábor, tedy vězeňské zařízení. Vězni zde byli využíváni zejména jako pracovní síla při těžbě uranové rudy v nedalekých dolech a při rozšiřování pracovního tábora. K ostraze tábora byl od května 1950 určen IV. prapor zvláštního útvaru Sboru národní bezpečnosti s názvem Jeřáb, zřízený 25. ledna 1949. „První oplocení tábora bylo z ostnatého drátu a dosahovalo výšky cca 2 m. Za ním byl pruh země vysypaný pískem pečlivě uhrabaným, aby byla znát každá stopa. Tento pruh ohraničoval 3m plot z pletiva a ostnatého drátu, za nímž koridorem stále procházeli strážní s automatickými zbraněmi. Strážní věže o výšce asi 5 m byly od sebe vzdáleny cca po 200 m tak, aby z nich byl střežen celý prostor tábora. Měly masívní dřevěnou konstrukci se zčásti zasklenou budkou ("špačkárnou") s malou plošinou se zábradlím, na níž byl umístěn kulomet a světlomet. K osvětlení prostorů mezi oplocením sloužily elektrické zářiče na sloupech. Při výpadku proudu byl k dispozici agregát. Strážní byli vybaveni světlicemi pro případ, že by došlo k útěku vězňů. Tábor byl v noci neustále osvětlen, a to i lampami v průčelích obytných baráků.“¹⁸⁷ Součástí tábora byl betonový trestní bunkr, zapuštěný do svahu a přikrytý zeminou. Měl obdélníkový tvar o vnějších rozměrech 3,80 x 4,45 m, s výškou 1,80 m. Vstupní dveře byly ocelové s větracími otvory. Bunkr neměl okno, nebyl osvětlen ani vytápěn. Nebylo v něm žádné lůžko, pro hygienické potřeby sloužil barel. Do bunkru

k jeho smrti vyjádřil takto: „Při operaci Josefa Toufara jsem tehdy asistoval. Dělalí jsme všechno, co bylo v lidských silách, ale toho člověka nebylo možno zachránit. Byl neobyčejně surovým způsobem utlučen k smrti.“; vyjádření MUDr. Františka Mauera je součástí téměř každé práce či článku o páteru Josefu Toufarovi. Přesto se autorce nepodařilo nalézt žádný odkaz, který by tuto větu verifikoval.

¹⁸⁵ Muklovské vyznání, str. 17

¹⁸⁶ tamtéž

¹⁸⁷ MAJER, Jiří: Vězeňský tábor Vojna (1951-1961) ve svědectví politických vězňů, sborník Podbrdsko, 2002

bývalo mnohdy zavřeno najednou 10 i více vězňů. V areálu tábora bylo postupně postaveno dvanáct dřevěných obytných baráků, označených písmeny A až M. V nich bylo po stranách středové chodby umístěno deset místností pro 16-18 vězňů. Byly vybaveny dvoupatrovými dřevěnými či kovovými postelemi, se slamníky a podhlavníky vycpanými slámou. Každá postel musela být označena jmenovkou vězně. V místnostech byl velký dřevěný stůl a dvě lavice, na stěnách poličky pro osobní věci vězňů a malá kamínka. K osobní hygieně původně sloužil malý dřevěný barák, rozdělený na dvě části. V první se močilo do žlábků, velká potřeba se dělala do tzv. tureckých záchodů bez mísy, obojí se splachovacím zařízením. V druhé části - v umývárně - byly dlouhé plechové žlaby a nad nimi potrubí s kohoutky se studenou vodou. Teplá voda byla k použití ve zvláštním baráku v dolní části tábora, který sloužil jako sušárna fáracích obleků¹⁸⁸. ... Vězni nosili kabátce bez límce, vesty a kalhoty z hrubého sukna hnědé barvy; v šachtách toto oblečení částečně chránil impregnovaný nebo gumový fárací oblek. Pracovní boty byly černé, šněrovací, do šachet se nosily gumové holínky. K vybavení vězně patřily ještě dvě misky s držadly, plechový tácek, lžíce a tři přikrývky.¹⁸⁹ Podmínky v táboře byly již při jeho uvedení do provozu alarmující. S dalšími léty se však ještě zhoršovaly, ačkoli Hanuš ve svém Muklovském vyznání připustil, že poměry na Vojně nebyly tak tvrdé jako v Jáchymově: „Na tomto táboře byly přeci jen trochu uvolněnější poměry než nad Jáchymovem. Na ubikacích jsem běžně slýchal nazývat komunisty jako „kurvy bolševický, komunistická zvěř“ a podobně. Na otázku, kolik je tady bonzáků, se nám starousedlíci pořouchle smáli a že prý na ně tady mají tzv. bicí četu. A skutečně, za pár dní se konal nad jedním takovým malý, poloveřejný soud. ... Šachta hned vedle lágru byla celkem obstojná, i štajgři tam byli lepší než v Jáchymově. Někdy se mi podařilo nepozorovaně zavítat i do štol, kde se dvě stě let netěžilo. Tři sta i čtyři sta metrů od nejbližších ortů sedával jsem i hodinu na prkenné sedačce při skomírajícím světýlku karbidky a probíral se v událostech minulých let“¹⁹⁰. Nelidské zacházení dozorců s vězni, stejně tak jako nedostatek stravy spolu s tvrdými pracovními podmínkami vyústily v roce 1955 v táboře protestní stávkou a hladovkou vězňů. Jejím účastníkem byl i Jaroslav Hanuš, o čemž svědčí zpráva velícího důstojníka tábora, majora Václava Ryšavého: „Jaroslav Hanuš se ve dnech 4. – 9.¹⁹¹ července 1955

¹⁸⁸ tato stavba, stejně tak jako bunkr a jeden z „baráků“ se dochovaly dodnes a slouží jako součást muzejní expozice.

¹⁸⁹ tamtéž

¹⁹⁰ Muklovské vyznání, str. 18,19

¹⁹¹ Většina vězňů ukončila hladovku již 7. července, kdy každý, kdo chtěl dostat jídlo, musel o něj písemně požádat. Z celého osazenstva tábora zbylo jen 45 mužů, kteří pokračovali v hladovce a stávce až do 9. července. Jaroslav Hanuš byl, jak vyplývá ze zprávy z 15. 7. 1955 (viz odkaz 161), mezi nimi.

zúčastnil hromadné stávky a hladovky vězňů na NPT-U Příbram. Tato organizovaná akce odsouzených směřovala k rozsáhlému narušení pořádku a narušení provozu podniku důležitého pro obranu státu. Tento záznam byl pořízen k dalšímu posuzování odsouzeného.¹⁹² Nutno si uvědomit, že Hanuš byl v době stávky v táboře teprve cca dva měsíce, a přesto se téměř vzápětí po svém příchodu plně zapojil do boje proti režimu zastoupenému zde dozorcí a jejich vedením. Dne 17. října 1955 putoval na pět dní do korekce. V hlášení ke kázeňskému řízení bylo zaznamenáno: „Na večerním sčítacím nástupu kouřil, a když byl vyzván, aby předložil stravenku, lhal, že tuto nemá u sebe, až po chvíli ji teprve odevzdal. Navrhuji pět dní izolace s vyváděním.“¹⁹³ Vyšší trestu týž den potvrdil dozorující velitel. Jaroslav Hanuš byl odveden do korekce, odkud byl vyváděn pouze na pracovní směnu a po práci se do korekce opět vracel. Měl omezené dávky jídla, spal na zemi s jednou dekou. Dne 10. února 1956 opustil brány tábora Vojna s tímto posudkem: „Jmenovaný pracuje jako pomocný dělník a svoji pracovní normu plní na 101 – 28 – 113 %. Pokles pracovní morálky je zaviněn jeho nedbalostí. Kvalita jeho práce je průměrná. Pracovní závazky a zlepšovací návrhy nepodal. Příkazy příslušníků plní povrchně, svoje provinění si nepřiznává. Na zdejších NPT se zúčastnil hromadné stávky a hladovky vězňů v době od 4. do 9. 7.1955 a tím se projevil, že plně podléhá vlivu nejreakčněji smýšlejících odsouzených. Povahy je vychytralé, falešné. Jeho chování je neukázněné. Byl 2x disciplinárně trestán pro narušování denního řádu. Do kulturních akcí se nezapojuje a nemá zájem o prohloubení svých znalostí. Denní tisk a beletrii nečte a prohlašuje vše za komunistickou propagandu. Náčelník NPT-U, nadporučík Miloš Formánek.“¹⁹⁴

Posledních sedm měsíců trestu si Jaroslav Hanuš odpykal ve věznici ve Valdicích u Jičína.¹⁹⁵ Zde pracoval ve státních podnicích Koh-i-noor a Kovošrot jako manuální dělník. Ze zákona měl (do svého propuštění) nárok na tři návštěvy, které byly stanoveny na 30. března, 27. června a 1. srpna 1956. V evidenční kartě návštěv je uvedeno, že první dvě návštěvy odmítl a třetí mu nebyla umožněna, jelikož si 24. července vysloužil kázeňský

¹⁹² NA, SSNV, Jaroslav Hanuš, posudek 15. 7. 1955

¹⁹³ tamtéž, hlášení ke kázeňskému řízení 17. 10. 1955

¹⁹⁴ tamtéž, posudek 7. 2. 1956

¹⁹⁵ „Od roku 1948 až do roku 1990 byli do Valdic zařazováni převážně odsouzení s dlouhodobými tresty, zařazení do III.NVS. 100% vězňů bylo zaměstnáno ve státních firmách, které byly činné ve výrobních provozech uvnitř věznic. V tomto období zaznamenala věznice absolutně největší počet vězněných osob.“; webové stránky Vězeňské služby ČR, <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/zakladni-informace-152/> 7. 11. 2014

trest v korekci.¹⁹⁶ Otec Jaroslava Hanuš nebyl o jeho převezení do Valdic informován. Po zdlouhavém dožadování se informací o místě pobytu svého syna napsal 26. 5. 1956 veliteli Vězeňského ústavu Valdice: „Jaroslav Hanuš byl v poslední době podle mé domněnky přemístěn do Valdic u Jičína. Jelikož potřebuji sdělit mu důležitou rodinnou zprávu, proto prosím Vás o sdělení, zda je možno mu napsati, na jakou adresu a jsou-li mu povoleny návštěvy. Děkuji Vám předem, s pozdravem Míru zdar! Jaroslav Hanuš, otec.“¹⁹⁷ 5. srpna 1956, měsíc před ukončením výkonu trestu, šel Jaroslav Hanuš do korekce naposledy: „Pro nekázeň při práci, když je napomenut, odmlouvá, ku příkladu při nakládání kovošrotu, místo aby nakládal, zkoušel magnetky, zda chytají železo. Navrhuji dva dny korekce. Strážm. Josef Fillinger.“¹⁹⁸ Dne 4. září 1956 byl Jaroslav Hanuš propuštěn na svobodu. Na ten okamžik jeho sestra Karla nikdy nezapomene: „My jsme ho čekali večer, hrozně jsme se těšili. Měl do Prahy přijet vlakem v deset hodin. V noci ale nepřišel. Chtěl se projít, užít si svobodu, nadýchat se čerstvého vzduchu. Šel tehdy pěšky z Hlavního nádraží až do Jinonic. Maminka to tenkrát obřečela, nespala, bála se, že ho zase zavřeli. Pak, když jsme ho viděli – no hrůza. Měl 58 kilo.“¹⁹⁹ Jaroslav Hanuš uvedl jako adresu pobytu Prahu XVII. Měl povinnost se do šesti dnů od propuštění hlásit na obvodním oddělení VB. S sebou na svobodu si kromě 600 Kč, osmiletého výdělků v uranových dolech, nesl ještě dluh 40 Kč za dobu, kdy byl v červenci 1956 zavřen v korekci. Pobyt na samotce stál vězně 20 Kč denně.

11.2. Josef Kouřil

Josef Kouřil byl, stejně jako Jaroslav Hanuš, ve vazbě libereckého krajského soudu od 3. září. 1948. Od 8. září do 29. října 1948 byl zaměstnán v dílně na výrobu rohožek za odměnu 15 haléřů na hodinu²⁰⁰. Jeho průměrný denní výdělek byl cca 1 Kč 20 haléřů. Dne 29. října 1948 byl, stejně tak jako Jaroslav Hanuš, eskortován do věznice v Plzni na Borech. Z Plzně byl 20. 12. 1948 přeložen do věznice v Libkovicích a odtud 24. 1. 1949 do Dolního Jiřetína, kde pracoval v dole Kolumbus a odkud 15. března 1949 uprchl. Do věznice Bory byl navrácen po zadržení hlídkou SNB dne 18. září 1949²⁰¹ a následující den byl disciplinárně potrestán, a to také 92 dní korekce, jako Jaroslav Hanuš. Rámcově se o

¹⁹⁶ pravděpodobně mu první dvě návštěvy byly odepřeny, stejně tak jako třetí návštěva 1. srpna, kdy mu byl již vysloven kázeňský trest s nástupem do korekce dle pracovních směn 5. 8. 1956.

¹⁹⁷ NA, SSNV, Jaroslav Hanuš, dopis Vězeňské správě Valdice

¹⁹⁸ tamtéž, hlášení ke kázeňskému řízení 24. 7. 1956

¹⁹⁹ Karla Müllerová, archiv autorky

²⁰⁰ NA, SSNV, Josef Kouřil, zpráva 29. 10. 1948

²⁰¹ Josefu Kouřilovi byly po návratu do věznice sejmuty otisky dlaní a jednotlivých prstů; dodnes uloženy v osobním vězeňském spisu; tamtéž

jeho trestu zmiňuje zpráva o chování vězně vyhotovená dne 7. května 1949 pro potřeby posouzení žádosti o milost: *Trestanec Josef Kouřil se ve výkonu trestu ve zdejšímu ústavu nechová dobře, dne 15. 3. 1949 uprchl z pracovního oddílu a byl za to disciplinárně potrestán. Jeho zdravotní stav je t. č. dobrý. Udělení milosti se nedoporučuje.*²⁰² Po opuštění korekce byl Kouřil pracovníě zařazen jako manuální dělník (ve zprávě pro Vězeňský ústav Ostrov u Karlových Varů ze dne 15. 9. 1951 je uvedena tato pracovní náplň „peří, košíkárna, korek“).²⁰³ V roce 1950²⁰⁴ byla Josefu Kouřilovi diagnostikována epilepsie²⁰⁵. Původ nemoci ani její průběh není dnes znám, nicméně do této doby byla jedinou zmínkou o jakékoli Kouřilově psychické dysfunkci (tehdy byla epilepsie klasifikovaná jako psychická nemoc a léčena na psychiatrii) neurčitá poznámka Kouřilovy matky v žádosti o milost pro syna. Přes stanovení diagnózy Josef Kouřil dále pracoval, a to ponejvíce v dolech. Dne 10. srpna 1950 byl z věznice Bory přeložen do trestně pracovního tábora v Jáchymově. Nelze však přesně určit, do kterého, jelikož veškeré písemnosti příchozí i odchozí byly vedeny pod hlavičkou Vězeňského ústavu v Ostrově u Karlových Varů. Zařazení do konkrétního tábora a specifikace pracovního místa se v těchto písemnostech neuváděla. 17. března 1951 byl Kouřilovi vystaven tento posudek: *„Chování ve výkonu trestu nemá valné. Byl kázeňsky potrestán za útěk z pracoviště. Pracovní výkon a pracovní morálku nemá uspokojivé. Stýkal se s odsouzenými, bývalými kulaky, fabrikanty a podobnými vykořisťovateli dělnické třídy. Pracoval jen tolik, aby se neřeklo, že vůbec nepracuje. Ve zdejšímu ústavě pracuje v dílně na neproduktivní práci a nedosahuje předepsané pracovní normy. Povahu má sobeckou, úlisnou a jest povrchního založení. Převýchova děje se velmi pomalu. Zdravotní stav III – padoucnice a záchvaty. ... Trest přijal, ale nedbale jej odpykává. Těžko se podřizuje. Poslouchá a pracuje, protože v ústavu musí. Staršina Radek Eduard.*²⁰⁶ Přes svůj špatný zdravotní stav je Josef Kouřil na jaře roku 1952 z dílny přeřazen do dolů: *„Pracuje v hlubině jako režijní síla, kde je jeho pracovní výkon závislý na celé skupině, která s ním pracuje. On sám nijak nevyvíká pracovní morálkou, neb má k práci lhostejný poměr a na trest se stále dívá jako na nutné zlo. Za posledních šest měsíců je jeho pracovní výkon průměrně na 100%, o které se někdy velmi málo zaslouží.*²⁰⁷ Posudek z 18. července 1952 byl zhotoven jako odůvodnění zamítnutí podmínečného odsouzení. Kromě již výše uvedených hodnocení ještě obsahoval

²⁰² tamtéž, zpráva 7. 5. 1949

²⁰³ tamtéž, zpráva 15. 9. 1951

²⁰⁴ doba blíže nespecifikována

²⁰⁵ NA, SSNV, Josef Kouřil, zdravotní karta vězně

²⁰⁶ tamtéž, posudek 17. 3. 1951

²⁰⁷ tamtéž, posudek 19. 6. 1952

doplnění: „... odmítá vše, co se neshoduje s jeho reakčními názory. Je jedním z panikářů, který rád rozšiřuje poplašné zprávy. Snaží se stále navazovat spojení s civilisty, kteří by mu umožnili styk s domovem a rovněž tak s jeho kumpány, kteří jsou stejného zaměření. Stýká se s lidmi podobného smýšlení a pocházejícími z buržoazních vrstev. Jeho propuštění by bylo předčasné.“²⁰⁸ O tom, že přes svou nemoc a „laxní přístup k práci“ byl Josef Kouřil „výnosným“ vězněm, svědčí „Zpráva o nákladech trestní vazby“. Ty v ní byly za období 1. leden 1951 – 31. prosinec. 1951 vyčísleny na 17.520 Kč, zatímco výnosy za toto období byly 44.752 Kč (čistý výdělek za vězně Josefa Kouřila byl 27.232 Kč)²⁰⁹ i přesto, že 20. srpna 1951 utrpěl pracovní úraz: „Na prvním patře dolu Josefka²¹⁰ transportoval jsem s potrestaným Hrubešem kolejnice z chodby na výstup po dvou spojených žebřících. Pod tíhou dvou lidí a kolejnic prolomil se žebřík a my jsme spadli z výše asi pět metrů. Utrpěl jsem výron v pravém lokti. To se mně stalo na ranní směně v 9 hodin. Nahlásil jsem případ důlnímu štajgrovi.“²¹¹ Na návštěvu do věznice za Josefem Kouřilem docházela pravidelně jeho rodina, tj. rodiče a obě sestry. Návštěvy měl povoleny jednou za cca dva až tři měsíce na dvacet minut. Ale i on má v Evidenční kartě vězně několik záznamů, že návštěvu odmítl.²¹² V roce 1952 se začal zvyšovat počet a intenzita Kouřilových epileptických záchvatů. Nemohl tedy vykonávat práci v dole a několikrát si jeho stav vyžádal hospitalizaci na ZNO (zvláštní nemocniční oddělení). 30. září 1953 opustil tedy Vězeňský ústav v Ostrově a byl převezen do věznice ve Valdicích u Jičína. Zde byl přijat do vojenské nemocnice na blíže neurčené oddělení (pravděpodobně psychiatrii), kde setrval až do 3. února 1956.

Dle lékařských záznamů byl Josef Kouřil po celou dobu věznění ve Valdicích v denní péči lékařů. V evidenční kartě pacienta je uvedeno, že měřil 170 cm, vážil 65 kg, tlak i tep měl v normě, sejně tak i sluch. Prodělal žloutenku a frakturu žeber. Trpěl bronchitidou, očním astigmatizmem, chrup měl vadný (s největší pravděpodobností i následkem podávání léku Sodanton²¹³, který způsobuje při dlouhodobém užití řadu vedlejších účinků, mimo jiné závažné poškození dásní). Podle této karty trpěl častými záchvaty padoucnice, následkem čehož měl četné jizvy na rtech po pokousání. Důsledkem

²⁰⁸ tamtéž, posudek 18. 7. 1952

²⁰⁹ tamtéž, zpráva o nákladech trestní vazby 10. 8. 1956

²¹⁰ těžba na dole Josefka, jinak nazývaném též Helena Huber či Josef II. (v padesátých letech jen Josef) byla obnovena po roce 1945 v souvislosti s těžbou na dole Svornost. Hloubka dolu postupně dosáhla až 470 m.

²¹¹ NA, SSVN, Josef Kouřil, zpráva o pracovním úrazu 2. 9. 1951

²¹² tamtéž, evidenční karta návštěv; jedná se např. o první půlrok 1951 a téměř celý rok 1955.

²¹³ tento lék užíval Josef Kouřil ve vězení denně několik let, tamtéž

toho bylo zde zaznamenané omezení pracovní činnosti ve výškách a u strojů.²¹⁴ Den po nástupu do Valdic Josef Kouřil vyplňoval také osobní dotazník. Projevil při tom i trpký smysl pro humor: „*Otázka: Jakou jste vyhledával společnost? Odpověď: Která byla mně na úrovni. Otázka: Sebekriticky zhodnoňte své vlastnosti. Odpověď: špatné, snad i dobré. Otázka: Jakých úspěchů jste dosáhl? Odpověď: Žádných. Jak chcete napravit škodu způsobenou společností? Poctivou prací.*“²¹⁵ 26. ledna 1954 byl Josef Kouřil zařazen do I. klasifikační skupiny. Vykonával lehčí práce, o čemž svědčí i posudek pocházející z této doby: „*Odsouzený má poměr k práci průměrný. Jeho pracovní výkon je 95%. Vzhledem k jeho nemoci je schopen jen lehčích prací. Jeho vystupování ve styku s příslušníky jest podprůměrné. Ve volném čase čte historickou beletrii a sociální nauky. Debata na ložnici probíhá o práci a o amnestii, se spoluvězni na ložnici se dobře snáší, společně udržují pořádek a čistotu.*“²¹⁶

3. února 1956, měsíc před odpykáním trestu, byl Josef Kouřil eskortován z věznice Valdice do pražské věznice Pankrác II, Praha XIV, kde byl umístěn na „ZNO – zvláštním nemocničním oddělení“. Den před propuštěním na svobodu zde však prodělal velmi těžký epileptický záchvat²¹⁷, tzv. grand mal ve fázi status epilepticus²¹⁸. Následujícího dne, tedy 6. března 1956, byl převezen do Psychiatrické léčebny v Bohnicích. Tento den měl být jeho prvním dnem na svobodě po sedmi a půl letech. Přesto Josef Kouřil putoval opět za mříže – tentokrát uzavřeného psychiatrického oddělení. V den svého převozu však ještě musel podepsat následující prohlášení: „*Prohlašuji, že po mém propuštění z vyšetřovací vazby SNB zachovám naprostou mlčenlivost o všem, o čem jsem se ve vazbě dozvěděl. Jsem si vědom toho, že všechny poznatky ve vazbě získané jsou součástí státního tajemství a že se vystavím trestnímu stíhání pro protistátní trestný čin, kdybych tento slib mlčenlivosti jakkoli porušil.*“²¹⁹ Do posudku si propouštěcí vězeňská správa neodpustila napsat doušku: „*Po dobu výkonu trestu neprokázal zlepšení.*“²²⁰ Doba, kdy se epilepsie zbavila svého

²¹⁴ tamtéž, evidenční karta pacienti Josef Kouřil

²¹⁵ tamtéž, osobní dotazník vězně Josef Kouřil, 1. 10. 1953

²¹⁶ tamtéž, posudek, nedatováno, Valdice

²¹⁷ „*zmatenost, schizofrenie, halucinace, epileptická psychoza, podán Sodanton a elektrošoky – pak klidný; předán do Bohnic*“; NA, SSNV, Josef Kouřil, evidenční karta pacienta

²¹⁸ velký epileptický záchvat. Začíná náhlým bezvědomím s pádem na zem. Někdy předchází aura. První fáze svalového ztuhnutí tonické křeče je vystřídána klonickými křečemi celého těla. Porucha dýchání výpadek funkce dýchacích svalů způsobí modravé zbarvení kůže a sliznic cyanózu, pád a křeče mohou zavinit poranění včetně pokousání jazyka. Může dojít k pomočení. Po odeznění záchvatu bývá pacient dezorientovaný, stěžuje si na bolesti hlavy nebo upadá do hlubokého spánku. Dlouhotrvající záchvat se označuje jako status epilepticus. (Velký lékařský slovník); <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/grand-mal> 9. 11. 2014

²¹⁹ NA, SSNV, Josef Kouřil, prohlášení 6. 3. 1956

²²⁰ tamtéž, posudek 6. 3. 1956

mytického nádechu a začala být léčena jako kterákoli jiná nemoc postihující neurologický aparát, byla ještě daleko. Další osudy Josefa Kouřila nejsou známy. S ohledem na ochranu osobních údajů nelze získat ani posudek z psychiatrické léčebny.

11.3. Karel Tomášek

O průběhu vazby Karla Tomáška se dochovalo oproti ostatním dvěma déle odsouzeným spoluvězňům nejméně záznamů. I on byl 29. října 1948 převezen z vazby Krajského soudu v Liberci do věznice Plzeň – Bory, a to s tímto posudkem: „... *mírný, chování dobré, disciplinárně trestán nebyl. Zaměstnán byl v rohožkárně a na venkovních pracích.*“²²¹ ²²²Na Borech byl až do 19. prosince 1948 přidělen do podniku Waldes, stejně jako Josef Kouřil. Dne 20. prosince 1948 byl převezen do věznice v Libkovicích, která byla odloučeným pracovištěm věznice Bory.²²³ Dne 28. ledna 1949 poslal jeho otec žádost o návštěvu syna tohoto znění: „*Prosím o udělení povolení k návštěvě mého syna Karla Tomáška, který je nyní v Libkovicích u Mostu, tábor 33 – SHD, na neděli 13. února 1949. Ježto neměl žádnou návštěvu za celou dobu, doufám, že žádaná rozmluva mi bude povolena. Prosím též o sdělení návštěvních hodin a dobu rozmluvy. Karel Tomášek.*“²²⁴ Zda byla otci Karla Tomáška návštěva umožněna, není v evidenční kartě vězně²²⁵ uvedeno, pouze je v ní zaznamenáno, že Tomášek v roce 1950 přijal a odeslal tři dopisy. V Libkovicích pravděpodobně setrval až do 27. ledna 1951. Tehdy byl přeložen do věznice Litoměřice. I tady záznamy chybí. Dochovalo se pouze prohlášení Karla Tomáška: „*Beru na vědomí, že jsem pracovní nasazen v podniku zvláště důležitém pro obranu státu a zavazuji se, že o veškerých skutečnostech, opatřeních a předmětech, o kterých jsem nabyl, případně nabudu vědomost, zachovám vůči komukoli nejprísnejší mlčenlivost, a to i po ukončení mého pracovního nasazení zde, eventuelně po propuštění z trestu.*“²²⁶ Dále v něm potvrdil, že si je vědom, že porušení mlčenlivosti bude mít za následek trestní stíhání, že je

²²¹ tamtéž, Karel Tomášek, osobní arch vězně

²²² Po příchodu do věznice byl proveden úřední grafologický záznam písma Karla Tomáška, a to jak podle předlohy, tak podle diktátu.; tamtéž, záznam písma

²²³ někde bývají Libkovice uvedeny i pod věznicí Litoměřice, kde byl Tomášek evidován od r. 1951.

²²⁴ NA, SSNV, Josef Kouřil, žádost 28. 1. 1949

²²⁵ Karta Karla Tomáška neobsahuje téměř žádné údaje o jeho výkonu trestu. Je v ní však uvedena poznámka „*výška 182 cm, váha 65,5 kg, vysoké postavy, špatné výživy, malého svalstva, vidí, slyší dobře, celkově vyrovnaný, orgány tělesné bez chorobných změn, prodělal spalničky, kouří, pije.*“ Zařazen do pracovní skupiny II.

²²⁶ tamtéž, prohlášení 27. 11. 1951

osobně zodpovědný za všechny svěřené mu pomůcky, že nesmí narušit „*provoz podniku důležitého pro brannou sílu státu*“²²⁷, že nesmí způsobit státu škodu a že bude plnit úkoly mu svěřené a hlásit závady bránící mu v práci. Navzdory tomuto prohlášení není nikde v kartě Karla Tomáška uvedeno, v jakém státním podniku takto zásadní důležitosti si odpykával svůj trest. V této době pracovali vězni v Litoměřicích na těchto odloučených pracovištích: justiční statek Mlékojedy a Slatinice, SHR Libkovic, porcelánka Bohosudov, keramička Libkovic a cementárna Čížkovice. Dne 27. listopadu 1951 byl Karel Tomášek přeložen pod vězeňskou správou Ostrov u Karlových Varů. Z neúplných záznamů²²⁸ není možné zrekonstruovat jednotlivé tábory a pracoviště, na kterých působil. Nelze ani použít vzpomínky rodinných příslušníků, jelikož Karel Tomášek o době svého věznění nikdy nemluvil ani se svojí pozdější manželkou ani s dětmi. Tomuto období se důsledně, stejně tak jako většina ostatních odsouzených, vyhýbal, ať už z důvodu prožitých útrap nebo pod tíhou podpisu závazku mlčenlivosti. Ve „Zprávě o nákladech výkonu trestu“ z 3. května 1955 je uvedeno, že v době od 27. listopadu 1951 do 29. února 1952 byly náklady na vazbu Karla Tomáška 4.232 Kč, zatímco výnosy z jeho práce 11.036 Kč. Za 94 pracovních dní byl zisk z jeho práce 5.804 Kč. Tato zpráva sloužila ke kontrole pokrytí (uhrazení) nákladů vazby jednotlivých vězňů. Pracovní morálka Karla Tomáška byla více než dobrá. Kromě listopadu 1953²²⁹ splnil normu vždy nad 100 %, resp. pracoval vždy na 105 – 120 %.²³⁰ V posudku z 22. prosince 1953 byl hodnocen takto: „*Jeho chování během výkonu trestu je dobré, disciplinárně ani jinak trestán nebyl, povahy vyrovnané, poměr ke kolektivu „nemá“ kladný. Pracuje jako pomocný dělník, jeho pracovní morálka je dobrá, jeho průměrný pracovní výkon za poslední tři měsíce je 117 %, pracovní závazky neuzavírá. Po stránce politické na malé výši, o kulturní dění v táboře nemá zájem. Jeho poměr k našemu zřízení se jeví jako nejasný a kolísavý, výkon trestu zde nesplnil dosud svoje výchovné poslání. Strážmistr Krajčinger Jaroslav.*“²³¹ V této době dostával Karel Tomášek dopis od rodiny průměrně jednou za čtyři měsíce, evidenční karta návštěv není založena v jeho osobním spisu. Dne 23. března 1954 vystavil staršina Zelenka na Tomáška posudek: „*Jeho chování během výkonu trestu není takové, jak je na něm*

²²⁷ tamtéž

²²⁸ v roce 2012, již po smrti Karla Tomáška, žádala jeho manželka o uznání odškodného za roky, které její manžel strávil v komunistickém kriminále. Je možné, že části spisu, zapůjčené soudu k posouzení, nebyly navraceny zpět.

²²⁹ tamtéž, evidenční karta vězně Karel Tomášek, 11/1953 – norma splněna na 94 % (pokles z neznámých důvodů)

²³⁰ tamtéž

²³¹ tamtéž, posudek 22. 12. 1953

požadováno dle ŘNZ²³², povahy lehkomyšlné a dobrodružné, se špatným poměrem ke kolektivu. Pracovní morálka je nepostačující, i když dosahuje pracovní průměr za poslední tři měsíce 100 %, jehož docílil jen zásluhou kolektivu, ve kterém pracuje²³³. Pracuje jako pomocný dělník a úkoly jemu svěřené plní nezodpovědně. Po stránce politické málo vyspělý, o kulturní dění a plánovanou činnost, která je zaměřena na jeho převýchovu, neprojevuje zájem.“²³⁴Dne 2. dubna 1954 vyhotovil táborový lékař zdravotní posudek Karla Tomáška. Jeho verdikt zněl: „... byl prohlédnut běžnými lékařskými methodami, tč. bez chronických změn.“²³⁵ Jméno táborového lékaře je nečitelné, za vedení tábora se odepsal náčelník PÚ staršina Zelenka. Dne 16. dubna 1955 byla udělena Karlu Tomáškovu milost: „*President Československé republiky, uživ svého práva uděliti milost ve věcech trestních, prominul rozhodnutím z 16. dubna 1955 z trestu uloženému mu rozsudkem zemského soudu v Praze jako soudu státního ze dne 17. 9. 1948 zbytek trestu odnětí svobody.*“²³⁶ Dne 25. dubna 1955 bylo toto dáno na vědomí Vězeňskému ústavu v Ostrově a dne 4. května 1955 byl Karel Tomášek propuštěn na svobodu. Ve vězení strávil šest let a osm měsíců.

12. Závěr

Propuštěním vězněných jejich útrapy neskončily. Jako politicky nespolehliví byli po mnoho dalších let pod drobnohledem státní bezpečnosti. Nesměli vykonávat práci odpovídající jejich původnímu vzdělání, jejich děti se potýkaly jak s problémy s přijetím na studia, tak s urážkami a odsudky okolí. Manželky propuštěných odbojářů žily v neustálé nejistotě a strachu z budoucnosti. „Strach“ – to byla vedle násilí jedna z nejsilnějších zbraní komunistického totalitního režimu. Těžila z lásky k rodině, úcty k přátelům, z obav o existenci a zneužívala „malých“ lidských vlastností.

Ani o jednom z tří hlavních odsouzených v „případu odbojové skupiny SOŇA“ nelze říct, že je teror vězení a zrůdnost režimu zlomily. Byli souzeni v jednom z prvních politických procesů po komunistickém uchopení moci v únoru 1948. Výše jejich trestů v porovnání s mírou provinění měla sloužit jako odstrašující příklad všem ostatním, kteří

²³² řád nápravného zařízení

²³³ v posudku o tři měsíce dříve (výše uveden) je průměrné plnění normy Karla Tomáška na 117% a pracovní morálka dobrá. V kartě vězně se jeho průměr plnění normy pravidelně pohybuje okolo 110 %, v lednu 1955 dokonce vyšplhal na 126 %.

²³⁴ NA, SSNV, Karel Tomášek, posudek 23. 3. 1954

²³⁵ tamtéž, lékařský posudek 2. 4. 1954

²³⁶ tamtéž, udělení milosti Karel Tomášek

by se chtěli nově prosazenému režimu postavit. Všichni odsouzení byli ze střední vrstvy. Byli to mladí lidé, kromě Karla Vaňátka bez závazků. Rádi se bavili, inklinovali k západní kultuře, zajímali se o politiku a její směřování. Rozhodli se projevit svůj nesouhlas s lidově demokratickým zřízením státu a s jeho vedením. Ještě netušili, kam až dokáže nově nastolená státní moc zajít, aby si udržela a upevnila svoji pozici a spojenectví se Sovětským svazem. Přes vysoké tresty, tvrdé prostředí věznic a táborů, brutalitu dozorců a život ohrožující pracovní prostředí si zachovali svoji tvář. Nepřistoupili na metodu „biče a cukru“, kterou tak rádi uplatňovali příslušníci „nových pořádků“, a i přes utrpení, které prožívali, zůstali věrní republice, svým zásadám i sami sobě. Se skromností sobě vlastní o svých zásluhách nemluvili ani v době, kdy byl totalitní komunistický režim svržen a kdy díky paměti přímých účastníků III. odboje a archivům začaly vyplouvat na povrch krutosti a zrůdnosti předchozího režimu. Nedrali se ani o funkce, ani o zásluhy. Byli vděční, že se dožili té opravdové svobody bez ostnatého drátu, bez cenzury, bez prázdných zákonů a zvuče „nemocných mocných“.

Na tomto místě bych také ráda zdůraznila, že po prostudování všech klíčových materiálů k dané problematice lze naprosto jednoznačně říci, že skupinu SOŇA tvořili (přesto, že její existenci u výslechů i při soudním jednání soustavně z pochopitelných důvodů popírali) pouze Jaroslav Hanuš, Josef Kouřil a Karel Tomášek. Vladimír Čumpelík, Olga Špůrová a Karel Vaňátko byli do výše zmíněné skupiny začlenění zcela neprávem. Tito tři lidé byli v tomto případě pouze nahodilými aktéry a stali se oběťmi účelové manipulace tehdejší Státní bezpečnosti.

Podívejme se na čin tří hlavních odsouzených optikou dnešní doby. Kolik lidí se vyjadřuje proti politickému vedení a směřování naší země, a kolika způsoby! V médiích i na sociálních sítích najdeme tisíce všech možných forem protestu, které mnohdy nemají daleko i k urážkám a vulgárnostem. Žijeme v demokracii, kde každý názor má právo zaznít a každý má právo se k tomuto názoru vyjádřit. Z pohledu dnešní doby by byl leták vytištěný skupinou SOŇA spíše naivním činem, než formou odboje. Kdyby tomu tak nebylo, tísnila by se dnes v pracovních táborech většina našeho národa. Právě proto, aby zůstala „pluralita názorů a beztrestnost je prezentovat“ ukotvena v naší ústavě, musíme stále připomínat hrdinství těch, kteří se nebáli postavit totalitám a i za cenu vlastní zkázy bojovali za pád těchto nelidských režimů. I když nikdo z příslušníků skupiny SOŇA již nežije, je naší povinností ctít jejich památku a neustále připomínat to, co pro naši budoucnost vytrpěli.

Cílem práce bylo zmapovat pomocí analýzy pramenů a orální historie nejen činnost odbojové skupiny SOŇA, ale i šest životních příběhů lidí, kteří byli, ať už právem, či neprávem, do této skupiny zařazeni. Díky tomu, že se podařilo najít rodiny čtyř příslušníků této skupiny (chybí vzpomínky rodin Josefa Kouřila a Karla Vaňátka), lze vcelku uspokojivě spolu se vzpomínkami pamětníků a s archivními materiály zachytit nejen dobu procesu a vězení, ale i rodinná prostředí a další osudy odsouzených odbojářů. Práci mi velice ztížilo platné znění Zákona na ochranu osobních údajů, který přesto, že hledání jedinci již nežijí, neumožňuje získat z Centrální evidence obyvatel jakékoli bližší údaje o nich a o jejich rodinách. Vyhledání pamětníků bylo díky tomu téměř detektivní prací, ve které mi pomohl ponejvíce internet. Velice překvapivá pro mě byla také ochota příbuzných persekvovaných odbojářů se mnou spolupracovat a dozvědět se tak více o svých blízkých, kteří se k době a způsobům jejich perzekuce odmítali vyjadřovat. Tento rys byl společný nejen všem členům skupiny SOŇA, ale je obecným rysem těch, kteří hrůzy totalitních režimů sami zažili.

Materiálů týkajících se tématu práce je v archivních spisech velké množství. Nejsou digitalizovány a ve většině případů jsou neseřazeny. Nevýhodou je, že proces se skupinou SOŇA je archivován v jednom společném neseřazeném spisu (netýká se Osobních vězeňských složek), tudíž je mnohdy náročné rozlišit, které osoby se daný dokument týká. Lze až na některé výjimky zcela dobře zpětně zrekonstruovat veškeré právní procedury učiněné v cause „SOŇA“.

Vzhledem k tomu, že osudy jednotlivých účastníků letákového odboje nebyly nikdy zpracovány, ani skupina jako taková nefiguruje v žádné z odborných publikací, bylo možné odbornou literaturu použít pouze pro dokreslení tehdejší doby, nastínění politické situace a v nemalé míře i k popisu prostředí věznic a pracovních táborů, jelikož tyto informace se v archivních spisech nenacházejí.

Na závěr práce bych ráda zdůraznila, že si velice vážím všech, kteří proti totalitnímu komunistickému režimu bojovali, i když to leckdy nebylo jejich záměrem a prvoplánovým počinem²³⁷. Čest jejich památce!

²³⁷ případ Vladimíra Čumpelíka, Olgy Špůrové a Karla Vaňátka

13. Bibliografie

PUBLIKACE:

KAPLAN, Karel: Pravda o Československu 1945 – 1948, Praha, 1990

KAPLAN, Karel; PACL, Vladimír: Tajný prostor Jáchymov, České Budějovice, 1993

KAPLAN, Karel: Proměny české společnosti 1948 – 1960, 1. část, 2007

KAPLAN, Karel: Komunistický režim a politické procesy v Československu, 2001

KAPLAN, Karel: Pět kapitol o únoru, 1997

KAPLAN, Karel: StB o sobě, 2002

KAPLAN, Karel: Tábory nucené práce v Československu 1948 – 1954, 1992

KAPLAN, Karel, VÁCHOVÁ, Jana: Protistátní letáky a jiné formy odporu v roce 1948, interní publikace, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994

BÁRTÍK, František: Tábory nucené práce se zaměřením na tábory zřízené při uranových dolech v letech 1949 – 1951, Praha, 2009

BÁRTÍK, František: Tábor Vojna ve světle vzpomínek bývalých vězňů, Praha, 2008

KRATOCHVÍL, Antonín: Žaluji I; Stalinská justice v Československu, Praha, 1990

KRATOCHVÍL, Antonín: Žaluji II; Vrátit slovo umlčeným, Praha, 1990

PECKA, Karel: Motáky nezvěstnému, Brno, 1990

HANUŠ, Jaroslav: Muklovské vyznání, Praha, bez datace (vlastním nákladem)

ČEKANOVÁ, Markéta: S cejchem zákona 231, Plzeň, 2008

SVOBODA, Libor; PETRÁŠ, Jiří: Osm let po válce; Rok 1953 v Československu, Praha, 2014

PETRÁŠOVÁ, Ludmila: Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949–1961. In VEVER, Václav; BABKA, Lukáš: Za svobodu a demokracii III: Třetí (protikomunistický) odboj, Hradec Králové, 2002

KOL. AUTORŮ: Můj poměr ke KSČ; Projevy z řad pracujících inteligence, vydáno KSČ, 1948

ARCHIVNÍ FONDY:

NA, fond Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis, Jaroslav Hanuš, nezpracován

NA, fond Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis, Josef Kouřil, nezpracován

NA, fond Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis, Karel Tomášek, nezpracován

NA, fond Státní soud v Praze, spis. zn. HP 3/48, nezpracován

ABS, fond Politické zpravodajství MV (2M), 10700, nezpracován

ABS, taktický fond, svazek T-850 MV, nezpracován

ABS, vyšetřovací spisy č. V-2192 Plzeň, V-2011 Plzeň, V-2800 Plzeň a V-154 Plzeň, nezpracovány

ABS, vyšetřovací spisy V-1729 Karlovy Vary, V-2011 Karlovy Vary a V-1886 Karlovy Vary, nezpracovány

ABS, vyšetřovací spis V 2069 Ústí nad Labem, nezpracován

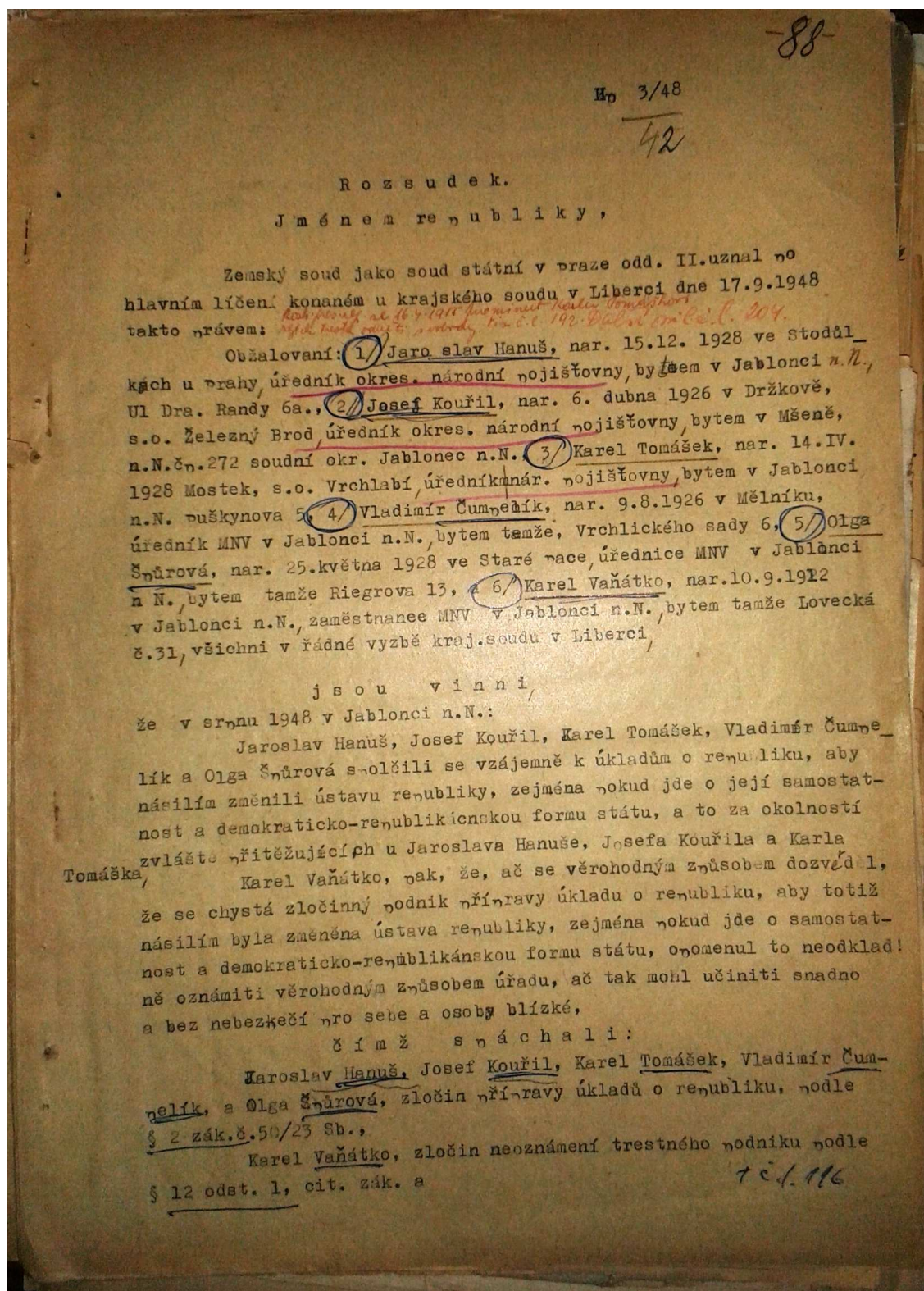
ABS, vyšetřovací spis V-2396 MV, nezpracován

ABS, fond SÚMV, spisy 305-26-6/39-53, 305-379-1/11, 305-377-1/89

14. Seznam zkratek

KSČ	Komunistická strana Československa
StB	Státní bezpečnost
SNB	Sbor národní bezpečnosti
NKVD	Народный комиссариат внутренних дел, (česky Lidový komisariát vnitřních záležitostí)
KGB	Комитет государственной безопасности (česky Výbor státní bezpečnosti)
ABS	Archiv bezpečnostních složek
NA	Národní archiv
PZ MV	Politické zpravodajství ministerstva vnitra
MNV	Místní národní výbor
StS	Státní soud
Sb.	Sbírka
NVS	Nápravně výchovná skupina
SSNV	Správa Sboru nápravné výchovy
ÚNZ	Ústav národního zdraví

15. Přílohy

Příloha 1 - Rozsudek nad skupinou „Jaroslav Hanuš a spol.“ ze 17. 9. 1948, strana 1

o d s u z u j í s e z a t o :

Jaroslav Hanuš, Josef Kouřil a Karel Tomášek, podle II.sazby § 2 cit.zák. k trestu těžkého žaláře!

Jaroslav Hanuš v trvání 8 let, ^(11m) /sedm a půl/ let, a
 Josef Kouřil, v trvání 7 ½ let /sedm a půl/ let, ½ letně jedním
 Karel Tomášek v trvání 7 /sedm / let, ½ letně jedním
 tvrdým lůžkem zostřeného,

Vladimír Čumelík a Olga Šnářová podle I.sazby § 2 cit.zák.,
 u Čumelíka s použitím § 55 tr.z., k trestu těž. žaláře:
 Vladimír Čumelík v trvání 2 /dvou/ roků jedním tvrdým
 lůžkem ½ letně zostřeného a dohlášeného,
 Olga Šnářová v trvání 1 /jednoho/ roku jedním tvrdým
 lůžkem ½ letně zostřeného,

Karel Vaňátko pak podle I.sazby § 12 cit. zák. s použitím §
 § 55 tr.z. k trestu prostého žaláře v trvání 8 /osmi / měsíců , jedním
 tvrdým lůžkem měsíčně dohlášeného,

všichni pak podle § 389 tr.ř. k náhradě nákladů trestního
 řízení a výkonu svého trestu.

Podle § 55 lit. a/ tr.z. započítává se všem obžalovaným
 zajišťovací a vyšetřovací vazba a to, :

Jaroslavu Hanušovi, od 3.9.1948 - 15.10 h.
 Josefu Kouřilovi, od 3.9.1948- 13 h.,
 Karlu Tomáškoví, od 3.9.1948 - 13 h.,
 Vladimíru Čumelíkovi, od 3.9.1948 - 1 h.,
 Olze Šnářové, od 3.9.1948 - 0.15 h., a
 Karlu Vaňátkovi od 2.9.1948 - 21 hodin,
 všem do 17.9.1948 - 14.30 hodin.

Podle § 32 zák.č. 50/23 Sb. vysluhuje se u všech obžalova-
 ných mimo Karla Vaňátka, ztráta čestných práv občanských.
 Tresty jsou neodmítnuté.

D ů v o d y .

Na základě obsahu trestního oznámení, potvrzeného doznáním
 všech obžalovaných a seznáním obsahu letáků, nadeslaného "Čechoslo-
 váci," bere soud za zjištěný a prokázaný tento skutkový děj:

Obžalovaný Jaroslav Hanuš, zaměstnaný od 1. července 1948
 u okresní národní pojišťovny v Jablonci n.N., seznámiv se zde se
 svým spolunacovníkem Josefem Kouřilem, rozhodli se, seznávše, že se
 stávajícími polit. poměry, tak jak se vyvinuly po únoru 1948, nemohou
 souhláseti, k určité akci, totiž na zhotovení, rozmnožení a rozšiřování
 letáků. Když do celého případu zasvětili také Karla Tomáška, který
 rovněž s nimi v téže úrad. bytčině a který ideologicky s nimi

89
 lně souhlasil, zkoncinoval Josef Kouřil spolu s Hanušem znění letáku, který napsali slovy: "Čechoslováci" a opatřili razítkem, "Č.S. strana národně-socialistická, i.s. Soňa" t.j. ilegální skupina Soňa. Tento leták byl pak Tomáškem na cyklostylu rozmnožen a vytisky v počtu 150 - 200 kusů rozhozeny Hanušem a Kouřilem v noci na 31.8. 1948 po ulicích v Jablůnce n.N.

Dne 31.8. 1948 ráno našel obžalovaný Vladimír Čumpelík pod domovními dveřmi bydlisté Olgy Šňurové, své snoubenky, tři výtisky shora uvedeného letáku a po seznání obsahu, ihned dva letáky spálil, třetí odevzdal pak své snoubence Šňurové s tím, aby po přečtení jej zničila. Ta však neuposlechla a neopak leták dále rozšiřovala a to tím způsobem, že jej odevzdala svému kolegovi v úřadě, Karlu Vaňátkovi, aby si jej přečetl. Ten seznav obsah jeho, vrátil jej Šňurové. Leták byl pak u této obžalované orgány SNB nalezen.

Z obsahu letáku "Čechoslováci" v němž se števe a útočí na lidově demokratickou formu státu a vybízí k násilí proti republice, zejména slovy: "Semkněte se pro boj spravedlnosti. Nebojte se, nejste sami, za vámi stojí většina, Zdar všem silným a odvážným vlastencům a Nezávislé ČSR" /útočili obžalovaní jako spolunachatelé a dohodnůvše se na společném spólánu proti ústavě a demokraticko-republikánské formě státu a vyzývají k násilí, v úmyslu vyvolati násilný odboj proti ústavním činitelům republiky a proti lidově demokratickému řádu; spolčili se proto obžalovaní Jaroslav Hanuš, Josef Kouřil a Karel Tomášek k úkladnému podniku, jimž měla býti násilím změněna ústava a demokraticko republikánská forma státu, kterážto snaha je nejvíce patrna se skvrchu citovaných slov. Avšak i snaha ostatních obžalovaných a to Vladimíra Čumpelíka a Olgy Šňurové se nesla za tím účelem, aby obsah letáku se dostal do nejširší veřejnosti, což je patrna z toho, že tato obžalovaní, ačkoliv leták četli a jeho obsah seznali, jej neodevzdali u úřadu státní bezpečnosti, nebo úřadu MNV, kde byli zaměstnáni, nýbrž naopak protistátní leták si ponechali a dali čísti jiným.

Obžalovaní, doznavše viny, popírají jen zlý úmysl, který však již z obrany jejich jest lně prokázán.

Tudíž výsledky průvodního řízení a doznání zjištěné a prokázané jednání obžalovaných zakládá u nich - mimo Karla Vaňátky - skutkovou podstatu zločinu nepřevazy úkladu o republiku podle § 2 zák.č.50/25 Sb., jak po objektivní a tak i subjektivní stránce.

Mimo právní shodnocení, jež soud vyslovil shora při zjištění ~~nybí~~ obsahu ilegální tiskoviny, říčíňuje se ještě další, totiž že skutková podstata § 2 cit.zák. vyžaduje vždy, aby pachatelé chystanému zvrácení právních statků zamýšleli použít násilí a to právě

v daném případě se také stalo. „Spolčení“ ve smyslu zákona stačí sdružení dvou osob k sledování téhož cíle. V daném případě Čumelík a Šnurováx měli úmysl obsah letáku sdělit širšímu okruhu lidí. navázali tudíž jako další články na onen řetěz vlastních pisatelů letáku a jeho rozmnožovateli zejména, když doznáním Hanušovým prvotní pachatelé jim byli známi.

Tento pojmový znak trestného činu není však dán po názoru soudu a obžalovaného Karla Vaňátky, poněvadž z výsledku průvodního řízení nebylo zjištěno, a prokázáno, že i on leták dále rozšiřoval, proto jeho činnost byla pojata jen pod ustanovením § 12 odst. 1 zák. č. 50/23 Sb., neboť při četbě letáků nemohl být na pochopách, že se chystá zločinný podnik přípravy úkladů o republiku a tudíž, když byl leták obdržel, takto věrohodným způsobem dozvěděl se o zločinném podniku a bylo proto jeho povinností oznámiti vše bezpečnostním úřadům. Opomenuli tak učiniti, nese důsledky toho.

Obžalovaní Jaroslavu Hanušovi, Josefu Kouřilovi a Karlu Tomáškoví byly vyměřeny tresty, podle II. sazby § 2 zák. č. 50/23 Sb., poněvadž všichni tito obžalovaní jednali za zvláště přitěžujících okolností, neboť činili si tak v době, kdy na Jablonecku byl rozšiřován veliký počet protistátních letáků a v době, kdy domácí a zahraniční reakce zneužívala těžké choroby druhého presidenta k útokům proti státu.

K tomuto přesvědčení soud však nedošel u obžalovaných Vladimíra Čumelíka a Olgvy Šnurové a proti vyměřil jim trest jen podle sazby I. téhož zákoného ustanovení. Karlu Vaňátkovi posléze podle I sazby § 12.

Přetěžujícím shledal soud u všech obžalovaných dosavadní zachovalost doznání, u Jaroslava Hanuše, že nedokonal v době snáchání trestného činu ještě 20 ti let a u Olgvy Šnurové, že ostatní pachatele vlastně usvědčila. / § 46 a, b, h, i, tr. z. /,

pritěžovalo pak to, že všichni obžalovaní jednali po zralé úvaze, promyšlené přípravě, že první tři obžalovaní se spolčili a že škoda, jež byla způsobena byla značná / § 43 tr. z. a 28 odst. 1 zák. č. 50/23 Sb. /

Použití § 54 u dalších obžalovaných nebylo odůvodněno.

Jen se zřetelem na to, že by nevinné rodině obžalovaných Vladimíra Čumelíka a Karla Vaňátky z toho, kdyby trest déle trval, mohla vzejít na výživě důležitá škoda, použito ustanovení § 55 tr. z.

Zostření a doplnění trestu ve smyslu § 19 tr. z. jest odůvodněno ustanovením § 3 zák. č. 131 z r. 67 ř. z. a použitím ustanovení § 55 tr. z.

Výrok o zanočení vazby po názoru soudu nezaviněného, do trestu onírá se o ustanovení § 55 tr. z.

STÁTNÍ SOUD
V PRAZE

došlo: 5. XI. 1948

Státnímu
Krajskému soudu
Státnímu ústavu pro výkon trestu
v Praze.

h. č. j. Hp. 3/48
47

Hanuš Jaroslav,

odsouzený rozsudkem (souhlas Stát.sodu v) ze dne 17.9. 1948 č. j. Hp 3/48
pro § 2 zák.č.50/23 Praze
k trestu těžkého žaláře v trvání 8 roků

byl odevzdán dne 29.10. 1948 do trestnice v Plzni-Bory k pokračování
ve výkonu trestu.

Ředitel trestnice v **Věznice krajského soudu v Liberci**
dne 29.10. 1948.

hud. Kalmarič,
šéf trestnice

Vzorec č. 188 tr. f. Zpráva trestnice o dodání, propuštění nebo úmrtí trestance.

Státní tiskárna v Praze. — 5431-4

Příloha 2 – Transportní příkaz, Jaroslav Hanuš, trestnice Bory

Příloha 3 – Jaroslav Hanuš, foto věznic

NtIV 83 / 49. 2
v Praze.

Ministerstvu spravedlnosti
Vysoce vážený Pane Presidente.

Prosim o laskavé prominutí, že dovoluji si Vás obtěžovat.
Tím dobře, že Vás vysoký úřad nabízí Vám, vškerý, volný čas, přičemž
dovolují si Vám, vážený Pane Presidente, předložit, moji, uctivou
prosbu.

Dovolte, vážený Pane Presidente, abych stručně vyprávěla Vám
můj životopis. Narodila jsem se r. 1902, v Dražkovicích, v chudé dělnické rodině
moje matka, byla r. 1916 na italském bojišti a zanechala vdovu se
sedmi nezaměstnanými dětmi a já jako nejstarší pomáhala jsem
živít moji matce šest svých sourozenců. V r. 1925, jsem se provdala
za Josefa Kouřila, dělníka, ital. legionáře. Velmi těžce, na celou mo-
je rodinu doléhala nezaměstnanost mých mužů. Žily jsme ve velmi
špatných poměrech a v této době narodil se můj syn Josef, porodil se dříve
dvě děti, můj syn Josef nar. 1926, dítě velmi slabé, byl vychován ve školno-
sti nevzdělávacích a dosti často hlad a bída hodovaly na našem chu-
dím stole. Když bylo chlapci 14 let, poročovala jsem ve své úzkosti matky
ve něho jakési rodinné zátěží, vímou dřívějších poměrů. Velmi těžce
vychodil měšťanskou školu a r. 1942, byl němci z obchodní školy
v Havlíčkově Brodě vyloučen.

Po vyloučení ze školy objevil jsem u kocha, nepříjemný rys, v jeho
poradě. Šel se nádomčivým a mluvil často sám k sobě. Trpěla jsem
nevýslovně. Po květnové revoluci, byl chlapec znovu do školy přijat
a vychodil ji. To té dostal místo v Jablonci u k. v. starodni Topičovně.
Snad ve dále od domova, stal se nástrojem staré špatné společnosti,
která ovlivnila jeho slabou povahu, zapletl se do hanebné letákové
aféry v září 1948. Chlapec, je můj chlapec z dobří dělnické rodiny, byl němci-
ho podobného schopen.

Šel se ve svých slabých chvílích, náštožim nevěstných a špatných lidí.

Ve své velké bolesti a rozoufalství matky obracím se k Vám, milovaný Pane Presidente a prosím Vás o milost pro mé dítě. Obracím se s prosbou k Vaší slitelnosti a dobrodě. Vyslyšte volání a prosbu matky, která tolik trpí a prosí o milost pro své dítě.

K velikému dni k výročí 25. února 1948 k tomuto slavnému dni který stal se symbolem všech pracujících prosím Vás o milost pro mého syna Josefa.

Ve svých denních modlitbách vzpomínati budu tento den, který osvobodil miliony lidí a věřím že Vašim chování Vaše velké dílo počíná.

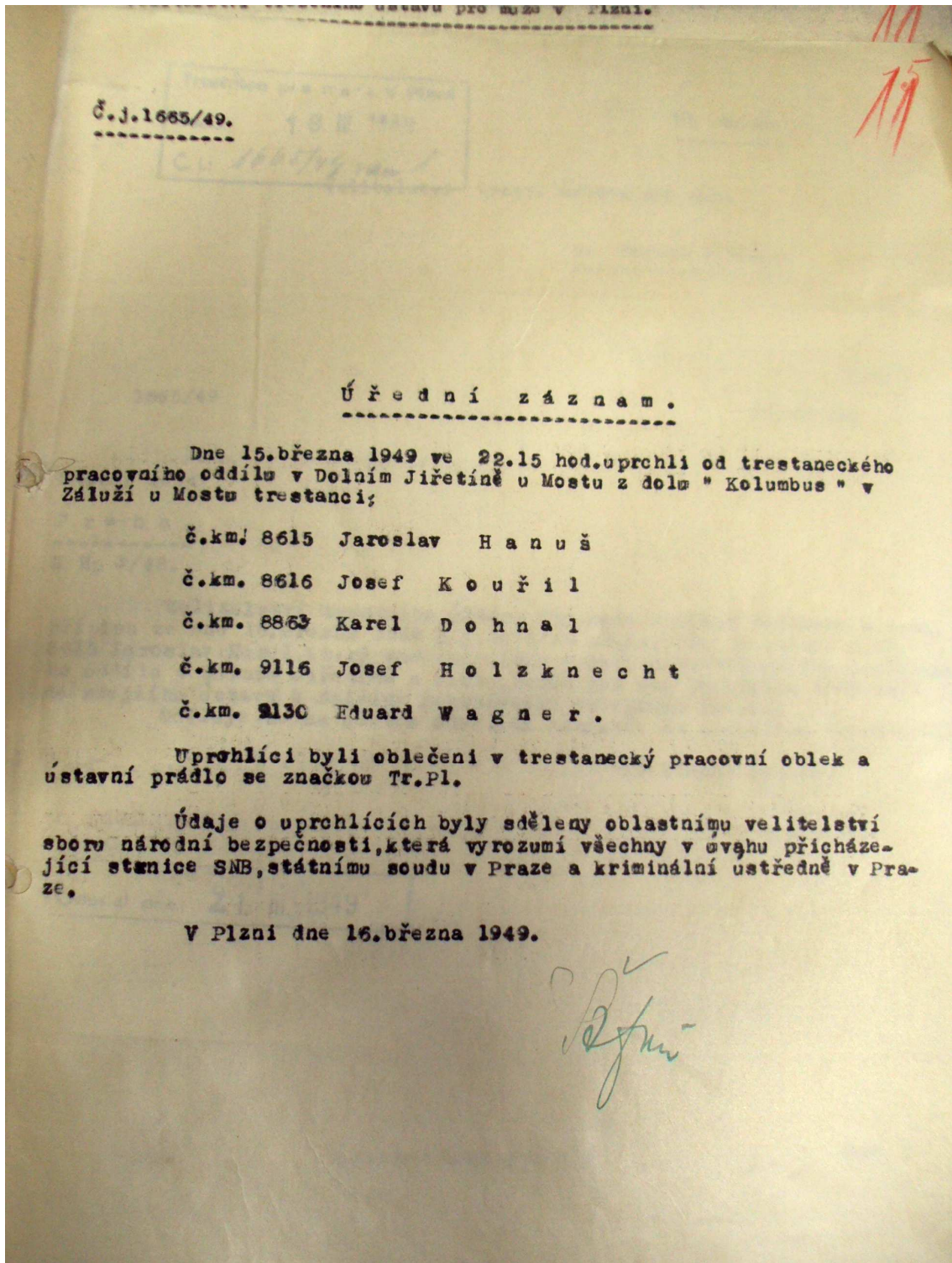
Věřím znovu, vážený Pane Presidente, ve Vaší velikou dobrodě a prosím Vás, dejte mi možnost, abych znovu v mém synu upevnila tu velikou víru, která povzbuzuje mysl tolika pracujících.

Děkuji Vám, vážený Pane Presidente děkuji Vám ze srdce matky, která tolik vytrpěla.

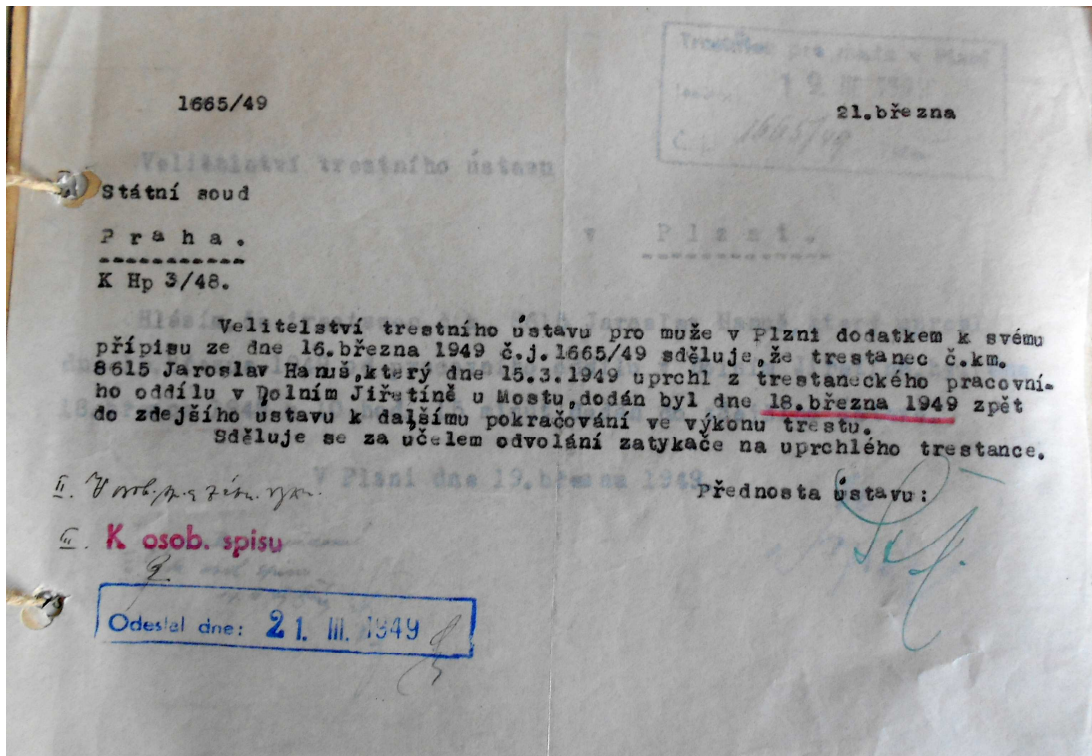
Spřáním Republice Čs. Titulce a ps. Presidentu RČS.
Zdar.

Ve Skále Bludna 1949

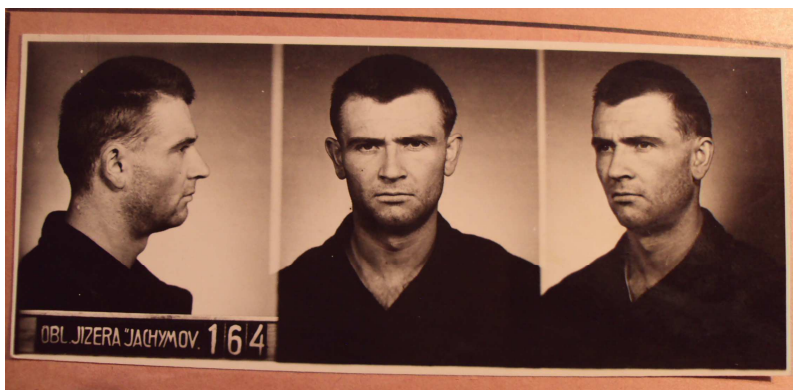
zistavá
Zdenka Kouřilová
Skála p. Věří
u Havlíčkova Brada.

Příloha 5 – Protokol o útěku vězňů z 16. 3. 1949

Příloha 6 – Protokol o zadržení vězně na útěku, 21. 3. 1949

Příloha 7 – foto Karel Dohnal

Příloha 8 – foto Josef Holzknecht

712 Jaroslav Hanuš přešel k Jar. Hanušovi, Hroděčany.

Milý tatko!

Znova večer přišel mi od Tebe listek a vě-
stám, že přijde doraz. Dopřívad jsem zde
dostal k listky. V dopise mi přišly k foto.
libry a mi. Ta malá kukačka se mi
opravdu líbí. V té druhé uče ta flaska
nelákala, ale ona ten dort se mi obily
zblízka. Těj jsem tam zabídl na stole
ryšp'ply granat z obily od dědy. Škoda, že
nejíže, užíval když na uče časka [opravdu
vzporuvám, uodromyji mi, že to byl
opravdu dobrý člověk].

Až mi budeš psát přeš na začátku do-
pisu i uče jmeno, aby mi to došlo. Foska
mi líbí uapise u se těšim, to je jedinec
co tu mám. Jestli to bude 3. září, tak
jisti 78 den, vůbec to ucebrim. Člověk
byl doavad jediný, který mi z bývalých vězňů
capal, proto si ho skromně obýlím, zřezaný
silhavý ale dobrý. Poždeomyj mám i
6. vaburí Zauria.

Příloha 9 – Cenzurou zadržovaný dopis Jaroslava Hanuše z vězení

Ministerstvo vnitra - správa táborů

Hlášení ke kázeňskému řízení.

Číslo: 1712 Jméno: *Slanus Jar.* Umístění: *Udov. Písa-Komín.*

Určuji uvedeného, *pro napomenutí při práci, že na pracovním odpočívání, při práci, při návštěvách, při odpočívání, musí aby nahlížel dovozd magnetů pro celý tábor.*

Výsledky předběžného zjišťování — pracovní výkon — posudek.
Návrh kázeňského trestu od toho, kdo určuje odsouzeného ke kázeň. řízení
navrhují 2 dny izolace

Na každého obv., souz., odsouz. musí být samostatně hlášení!
Odsouzení těchto provinění se uvedou navzájem jmény na jednotlivých hlášeních.

Dne 24/7/58 *Jan Firlinger* podpis toho, kdo určuje ods. ke kázeň. řízení.
Dne *24/7/58* *Jan Firlinger* podpis toho, kdo určuje ke kázeň. řízení.

Řízení dne: *1. 8. 58*

Důkazní prostředky: *Jan Firlinger*

Provinění: *str. 1.*

ROZHODNUTÍ:

Od potrestání bylo upuštěno.
Obv., souz., odsouz. byl napomenut.
Uložen trest: *2 dny izolace pro. dohledu*

Zapsal do knihy trestů pod číslem: *192*

na vědomí a k provedení.
Vraťte!
Náčelník:
Dne / *5. 8. 58* *rest. tábor.* *7. 8. 58.*
Vraťm po provedení.
Dne / Náčelník

Ministerstvo vnitra - správa táborů

Hlášení ke kázeňskému řízení.

Číslo: 3526 Jméno: *Hanuš Jaroslav* Umístění: *NPT/U*

Určuji uvedeného, *jmenovaný spal v 9,30 na lůžku- v době dy tam neměl co dělat. Své osobní věci však v pořádku neměl.*

Navrhují: *3 dny izolace s vyváděním* **5. dny izolace s vyváděním**

Výsledky předběžného zjišťování — pracovní výkon — posudek.
Návrh kázeňského trestu od toho, kdo určuje odsouzeného ke kázeň. řízení

Na každého obv., souz., odsouz. musí být samostatně hlášení!
Odsouzení těchto provinění se uvedou navzájem jmény na jednotlivých hlášeních.

Dne 2. 1. 58 *Jan Firlinger* podpis toho, kdo určuje ods. ke kázeň. řízení.
Dne *2. 1. 58* *Jan Firlinger* podpis toho, kdo určuje ke kázeň. řízení.

Řízení dne:

Důkazní prostředky: **Osobně zjištěno**

Provinění: *spal na lůžku a nepořádek na světnici*

ROZHODNUTÍ:

Od potrestání bylo upuštěno.
Obv., souz., odsouz. byl napomenut.
Uložen trest: *3 dny izolace s vyváděním*

Zapsal do knihy trestů pod číslem:

na vědomí a k provedení.
Vraťte!
Náčelník:
Dne /
Vraťm po provedení.
Dne / Náčelník

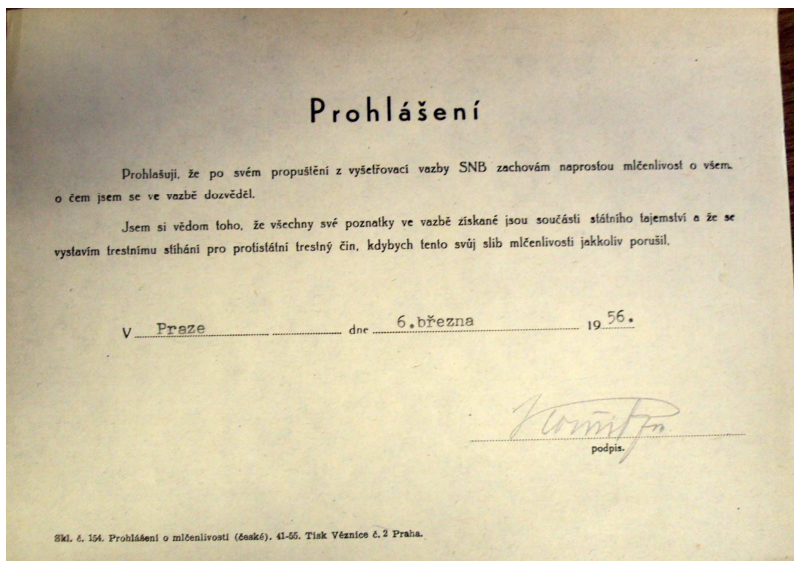
Příloha 13 – Hlášení ke kázeňskému řízení, Jaroslav Hanuš

Příloha 16 – foto Josef Kouřil

Příloha 17 – otisky prstů, Josef Kouřil

Příloha 18 – Prohlášení o mlčenlivosti, Josef Kouřil

Příloha 19 – foto Josef Kouřil, před vypršením trestu

Vyplní léčebný ústav.

**POTVRZENÍ O ÚSTAVNÍM
OŠETŘOVÁNÍ**

Seznam dávek
Peněžník

Potvrzujeme, že Kouřil Josef nar. 6. / 4. / 1926
příjmení a jméno
 byl* od 22. I. 1956 do 3. / 2. / 1956
 v ošetřování našeho ústavu.

Diagnosa Epilepsia a epileptická psychosa

Dne 3. února 1956. **NEMOGNICE MV NZ I. 2**
razítko léčebného ústavu, podpis

*) Co se nehodí, škrtněte!

Vyplní pojišťovna

**Poukaz na podporu při ústavním ošetřování
(§§ 45 a 46 zák.) a na peněžitou náhradu za výpomoc
v rodině (§ 48 zák.).**

Stupeň	od	do	počet dní	Kčs denně	Celkem
Rod. příslušníkům					
Ošetřovanému					
Peněžítá náhrada za výpomoc v rodině					

Dne 195..... Kčs

likvidoval	přezkoumal	vyplatil

přijal:

podpis příjemce

ÚNP č. 513 VII - 52 Sčt 01 1771 52

Příloha 20 – potvrzení o ústavním ošetření, Josef Kouřil

27. IV. 1954
ZALOŽITI

PRACOVNÍ ÚTVAR ODSOUZENÝCH

Čj. _____ Dne _____

Počátek trestu od 3.9.1948.
Bytem: Jablonec nad Nisou, ul. Dr. Randy

Správa NB — vězeňský ústav
OSTROV U KARLOVÝCH VARŮ

K čís. jedn.: 2 Pnt 1233/54

Věc:

K dožádání ze dne 12.4.1954 podávám posudek na odsouzeného

čkm. 03526 Hanuš Jaroslav úředník nar. 15.12.1928 který byl

odsouzen státním soudem v Liberci čj. Hp 3/48-42

na dobu 8 roků

POLOVINA TRESTU: 6.9.1952 KONEC TRESTU: 6.9.1956

Chování na trestu:	Jeho chování po dobu výkonu trestu jest značně neukázněné. Byl kázněsky potrestán za špatný poměr k práci odnětím výhod, které mu náležejí. Svoji povahou je povznešený, ziskuchtivý. Vstah jiných odsouzených jest k němu chladný a odměřený pro jeho provokace a rebelování.
Pracovní morálka:	Pracuje v hlubině jako pomocný dělník. Jeho pracovní morálka v posledním půl roce se tak zhoršila, že pracuje v průměru na 68 %. Nemá naprosto žádného zájmu o přidělenou práci a v poslední době lze říci o něm, že práci přímo sabotuje.
Postoj k lid. dem. zřízení:	Odsouzený pochází z maloměstské rodiny. Jeho názory jsou vyhraněně reakční a zvláště štvavé, že ani u odsouzených není oblíben. Silným zastáncem svobodného obchodu. Pro svoji chladnou nenávisť ke všemu pokrokovému je v oblibě pouze u zvlášt nepřátelských jedinců.
Zvláštní okolnosti:	
Poměry, čekající jej na svobodě:	Jmenovaný jest dosud svobodný. Posledně před zatčením byl zaměstnán jako nemocenský úředník v Jablonci n. Nis. Bytem Jablonec n. Nis. ul. Dr. Randy čp. 6a. Po svém propuštění hodlá pracovat jako horník v důlním průmyslu, neb tam, kam bude pracovně přidělen.

Jmenovaného doporučuji-nedoporučuji k podmín. propuštění z trestu, protože prokázal-neprokázal za výkonu trestu svoji práci a svým chováním polepšení opravňující k naději, že povede řádný život pracujícího člověka.

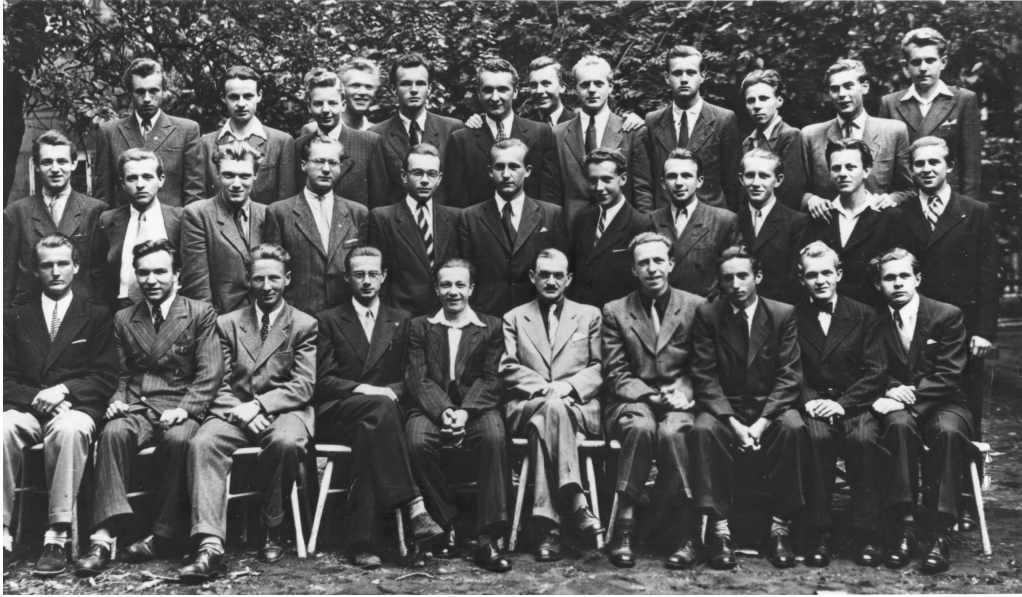
Přílohy: posudek byl opsán ze dne 16.4.1954. Náčelník PÚO:

Koucký

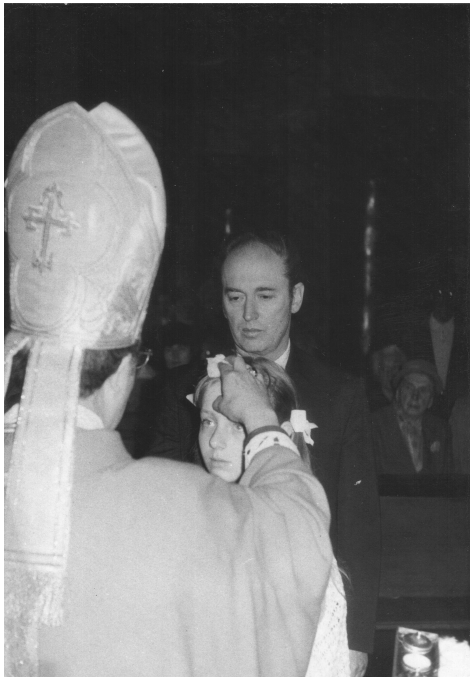
Příloha 23 – Posudek na odsouzeného, Jaroslav Hanuš, 12.4. 1954

Příloha 24 – Jaroslav Hanuš se sestrou Karlou Müllerovou, bez datace

Příloha 25 – arcibiskupské gymnázium, Jaroslav Hanuš v horní řadě čtvrtý zprava

Příloha 26 – Jaroslav Hanuš jako kmostr

12.4.1969 Mše Jaroslava Hanuše v kostele BSP na Vinohradech.

Příloha 27 – Jaroslav Hanuš, Beatová mše

Příloha 28 – Jaroslav Hanuš, sedící s kytarou

Příloha 29- Jaroslav Hanuš za pianem

Příloha 30, 31 – Jaroslav Hanuš na koncertě svých žáků

Příloha 32 – Karel Tomášek, školní foto, pátý zprava

Příloha 33 – Karel Tomášek, svatební foto

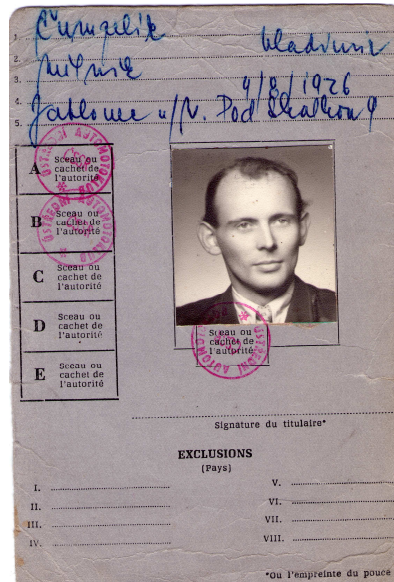
Příloha 34 – Karel Tomášek v důchodovém věku

Příloha 35 – rodina Karla Tomáška

Příloha 36 – manželé Olga Špůrová
a Vladimír Čumpelík

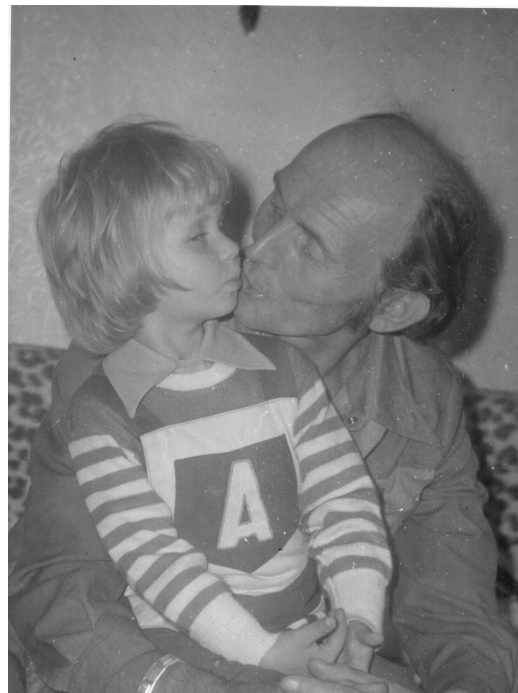

Příloha 37 – průkaz Automotoklubu

Příloha 38 - Olga Špůrová s dcerami

Příloha 39 – Vladimír Čumpelík s vnučkou

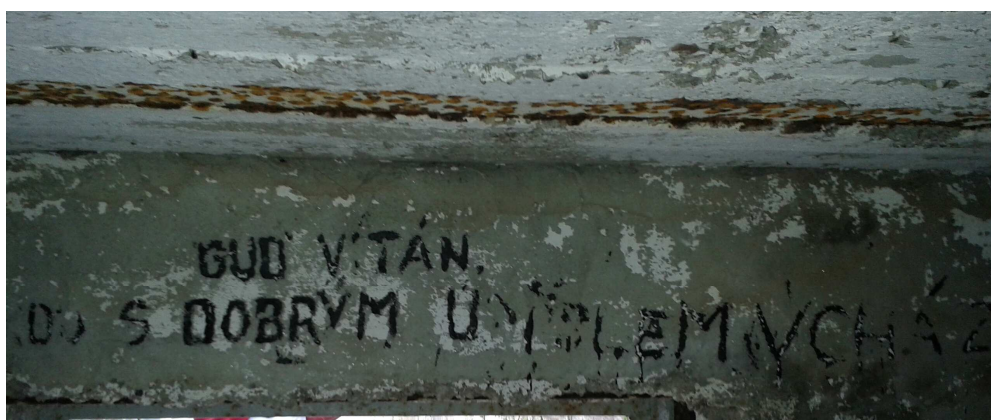
Příloha 40 – Tábor Vojna, olejomalba
Jaroslav Hanuš, bez datace

Příloha 41 – Tábor Vojna, památník, foto 2014

Příloha 42 – Tábor Vojna,
památník, foto 2014

Příloha 43 – Tábor Vojna, památník, foto 2014

Příloha 44 – Tábor Vojna, památník, foto 2014

Příloha 46 – Tábor Vojna, památník, foto 2014

Příloha 47 – Tábor Vojna, památník, foto 2014

Uvězněno z politických důvodů přibližně	240 000 osob
Mimosoudně perzekvováno přes	300 000 osob
Popraveno z politických důvodů v letech 1948 - 1960	247 osob
Při zatýkání a ozbrojených střetech zahynulo asi	60 osob
Zemřelo ve věznicích a na bezprostřední následky věznění asi	2 000 osob
Zahynulo při pokusu o přechod hranic nebo bylo zastřeleno přibližně	350 - 400 osob
Emigrovalo v letech 1948 - 1951 asi	25 000 osob

Příloha 48 – Tábor Vojna, památník, foto 2014